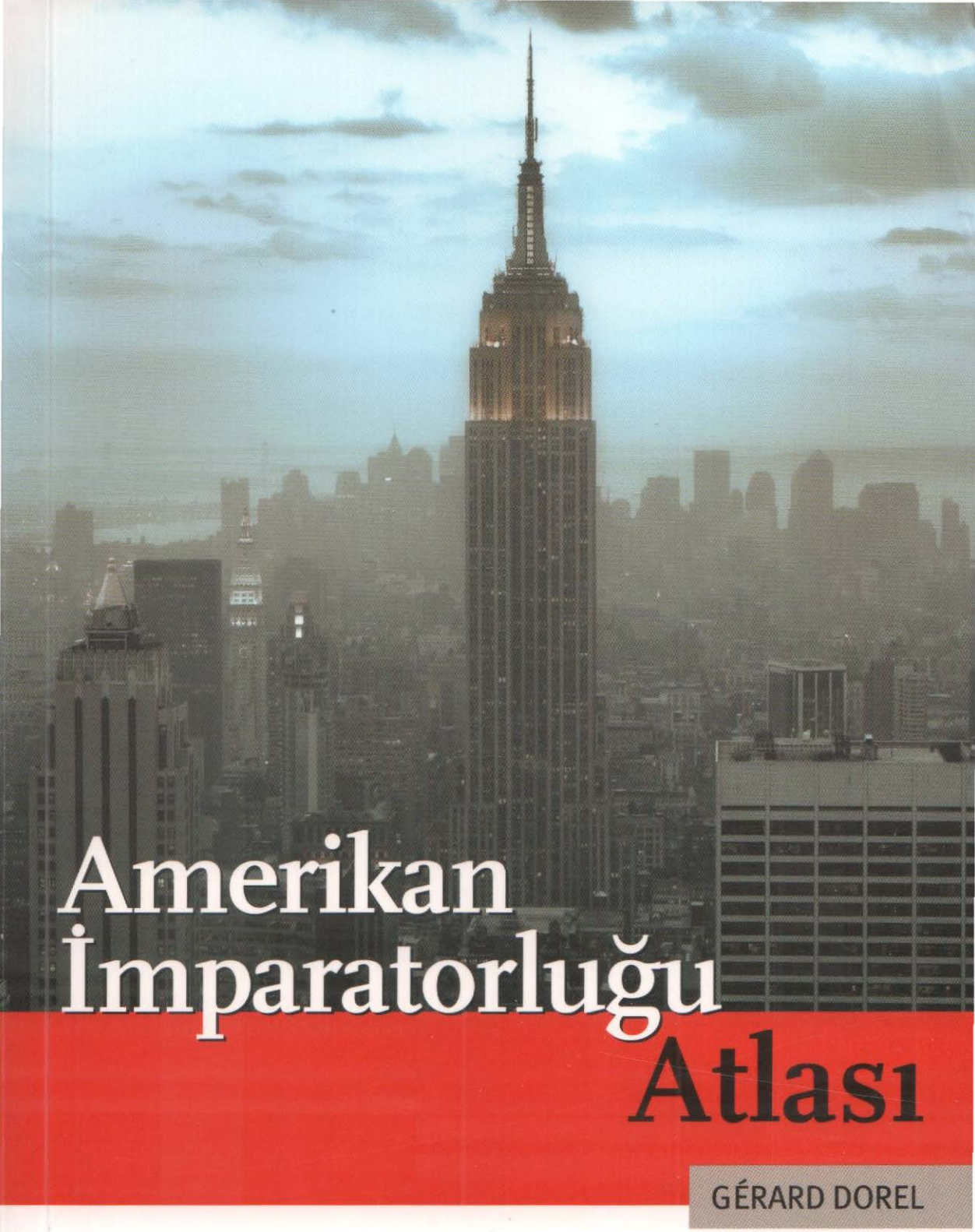


Amerikan İmparatorluğu Atlası

GÉRARD DOREL

ABD: Hipergücün jeostratejisi

NTV

Amerikan İmparatorluğu Atlası

NTV Yayınları: 14

ATLAS DE L'EMPIRE AMÉRICAIN
États-Unis: Géostratégie de l'hyperpuissance
Gérard Dorel

Copyright © 2006 Editions Autrement.
Copyright © 2007 (Türkçe) Editions Autrement.

1. Baskı: Ekim 2007

YAYINA HAZIRLAYAN
Emre Ergüven

FRANSIZCADAN ÇEVİREN
Alper Altuğ

GRAFİK UYARLAMA
Mahir Duman
Halili Budak Akalın

BASKI
Mas Matbaacılık A.Ş.
Hamidiye Mahallesi Soğuksu Caddesi No:3 Kağıthane 34408 İstanbul
Tel: (212) 294 10 00

NTV Yayınları
Doğuş Grubu İletişim Yayıncılık ve Ticaret A.Ş.
Eski Büyükdere Cad. USO Center No:61 Kat:2 Maslak 34398 İstanbul
Tel: (212) 335 00 00 Faks: (212) 330 03 23
http://kitap.ntvmsnbc.com
info@ntvyayinlari.com

Sertifika No: 0607-34 008724

Amerikan İmparatorluğu Atlası

ABD: Hipergücün jeostratejisi

Gérard Dorel

Madeleine Benoît-Guyod'un haritalarıyla

ÇEVİRİ Alper Altuğ

ÇİNDEKİLER

5 *Önsöz* Patrice de Beer

6 *Amerika Birleşik Devletleri*

8 *Amerika'nın ezici üstünlüğü*

İMPARATORLUĞUN İNŞASI

10 *Kuruluş projesi: Kıtanın fethi*

12 *Emperyalist akınlar (I): Karayipler ve Orta Amerika (1853-1954)*

14 *Emperyalist akınlar (II): Pasifik'te hâkimiyet (1853-1898)*

16 *Seferberlik ve zafer (1939-1945)*

18 *Soğuk savaş (I): Yüzleşme*

20 *Soğuk savaş (II): Nükleer yarış*

YAZAR

GÉRARD DOREL: Paris Üniversitesi eski profesörlerindendir, burada ABD coğrafyası dersi vermiştir. Ayrıca ABD Davis'teki California Üniversitesi'nde konuk profesör olarak ders vermiştir. Milli Eğitim Bakanlığı onursal başmüfettişidir. Uzun yıllar Saint Dié Uluslararası Coğrafya Festivali'nin bilimsel başkanlığını yürütmüştür; halen, festivali destekleme derneğinin (Uluslararası Coğrafya Festivali'ni Geliştirme Derneği) başkanıdır. *Agriculture et grandes entreprises aux Etats-Unis* [ABD'de Tarım ve Büyük Şirketler], (Economica yay. 1986), *Géographie universelle* [Evrensel Coğrafya], (Belin Maison coğrafya yay. 1992) dizisinin ABD ile ilgili cildi ve *La Puissance des Etats* [Devletlerin Gücü], (La Documentation Française, "Documentation photographique" dizisi, 1998), yazarın kaleme aldığı kitaplardan bazılarıdır.

ÖNSÖZ

PATRICE DE BEER: 1942 Paris doğumludur. 1970'ten 2005'e kadar *Le Monde*'da çalışmış, sırasıyla Asya, Londra ve ABD muhabirliklerini yaptığı gazetede köşe yazıları da yazmıştır.

HARİTALAR VE GRAFİKLER

MADELEINE BENOIT-GUYOD: Harita ve coğrafya uzmanıdır (DESS [Uzmanlaşmış Yüksek Öğrenim Diploması]).

TASARIM ve YAPIM

EDIRE

TEŞEKKÜR

Autrement Yayınları, bu atlasın basılmasında desteğini esirgemeyen Tarih ve Coğrafya Teftiş Kurulu Başkanı Michel Hagnarelle'e teşekkür eder. Autrement Yayınları, ayrıca, coğrafya doçenti ve Akademi müfettişi - Paris Akademisi bölge tarih ve coğrafya pedagoji müfettişi Jacqueline Jalta'nın katkılarını vurgulamayı ve haritalarla metinleri bilimsel bir yaklaşımla gözden geçirdiği için kendisine teşekkür etmeyi borç bilir.

İŞ DÜNYASINDA EGEMENLİK VE AMERİKAN MODELİNİN ÇEKİCİLİĞİ

22 *Yüksek teknolojiye dayalı üstünlük*

24 *Gücün sırrı: Araştırma ve geliştirme*

26 *Öne çıkan enformasyon ve iletişim teknalajileri*

28 *Uzay ve havacılık gücü*

30 *Uzay, gücün hizmetinde*

32 *Gitgide küreselleşen firmalar*

34 *ABD; yabancı yatırımcıların sığınağı*

36 *Amerikan yatırımları*

38 *Kaçınılmaz bütçe açığı*

40 *Ticari güç (II): Serbest ticaret ilkesi*

42 *İmparatorluğun silahı: Dolar*

44 *Amerikan yardımlarının jeopolitiği*

46 *Amerikan tarım sanayii*

48 *Amerikan tarımı: GDO'ların saldırısı*

50 *Jeostratejik uğraşların en önemlisi: Petrol*

52 *Amerika, "bir yeryüzü sığınağı" (I)*

54 *Amerika, "bir yeryüzü sığınağı" (II): Hispanikler*

56 *Amerika, "bir yeryüzü sığınağı" (III): "Beyin göçü"*

58 *Kiliselerin küresel dinamiği*

60 *Bir iş olarak kitle kültürü*

MEYDAN OKUMA KARŞISINDA İMPARATORLUK: 1989 KUMAR MASASINDA YENİ OYUN

62 *Askeri güç*

64 *Amerikan kuvvetlerinin yeni konuşlanması*

66 *Yeni jeostratejik öncelikler: Ortadağu'da yeniden konuşlanma*

68 *Pasifik'e göz kulak olmak*

70 *ABD ve Latin Amerika: Hegemonya mı, hâkimiyet mi?*

72 *İmparatorluğa kafa tutanlar*

74 *ABD'nin dostları, düşmanları*

EKLER

76 *Kronoloji: Önemli rakamlar*

78 *Kaynakça*

79 *Kısaltmalar Dizin*



ÖNSÖ

ABD'Yİ İYİ BİLMELİ VE İYİ ANLAMALIYIZ

Çünkü büyüklüğü, nüfusu ve bunların sonucu olarak sahip olduğu stratejik ve ekonomik ağırlıkla, diğerlerinden farklı bir ülke ABD. Çünkü Amerikan İmparatorluğu – Claude Julien bu terimi daha 1968'de kullanmıştı – İkinci Dünya Savaşı'nda ve Soğuk Savaş boyunca o kritik rolü üstlendiğinden beri, kendini tüm dünyaya dayatıyor. Fakat insanlar, tıpkı Çin'e bakarken yaptıkları gibi ABD'ye baktıklarında da, onu olduğu gibi görmek yerine görmek istedikleri gibi, ya bire bir taklit edecek bir model ya da savaşılması gereken bir umacı gibi görüyorlar.

ABD, MODEL Mİ YOKSA CANAVAR MI? Gérard Dorel'in atlasında bu soruya yanıt bulacağınızı umuyorsanız yanılıyorsunuz. Yanlış anlaşılmasın; hepimizin yanlış bir alışkanlıkla "Amerika" dediği bu ülkeyi her yönüyle çok iyi tanıyan, burada yıllarca ders vermiş Dorel, bu kitapta herkesin hoşuna gidecek bir şeyler sunmuyor, her nabza göre şerbet vermiyor. Daha çok, ABD hakkında bir fikir edinmemizi, hatta eğer istersek, bir yargı oluşturmamızı, hem de üstünkörü bir yargı değil, sağlam temellere dayanan kapsamlı bir yargı oluşturmamızı sağlayacak unsurları sunuyor bize.

BAZI AMERİKALILAR –Başta George W. Bush– dünyayı siyah beyaz, iyi güçler ile "şer imparatorluğu" güçleri arasında paylaşılmış, ılımlılığın zayıflık, hatta nankörlük olarak mâhkum edildiği bir yer gibi görme eğiliminde. Ama biz onlar gibi olmak zorunda değiliz, olmamalıyız da. İşte *Amerikan İmparatorluğu Atlası* tam da bu bağlamda, önünde şapka çıkartılacak bir iş yapıyor. Eski Fransa Dışişleri Bakanı Hubert Védrine'in "hipergüç" diye nitelediği bu yeni tür imparatorluğu anlatırken kıtanın fethinden başlıyor, imparatorluğun kimi zaman iyi niyetlerle, ama kimi zaman da gaddarca dünyanın geri kalanı üzerinde kurduğu ve bugün İslamcı terörizmin vahşice karşı koyduğu hâkimiyeti, her biri başlı başına birer analiz olan onlarca haritayla, her yönüyle gözler önüne seriyor.

BU KİTAP, ABD'NİN TİCARİ GÜCÜNÜ DE BENZER BİR BAKIŞ AÇISIYLA SUNUYOR.

ABD, ticari faaliyetiyle dünyanın her köşesinde, ona en çok karşı çıkanlar da dahil herkes üzerinde bir sevgi-nefret duygusunu tetikliyor. Küreselleşme karşıtları kot pantolonlarıyla katıldıkları gösterilerin ardından, rahatlamak için Amerikan müzikleri dinliyor, internette bulunan şemalara bakarak bomba yapan biri serinlemek için kola içiyor. Ama Amerikan ekonomisi, devasa bütçe ve ticaret açıklarına karşın, ileri teknoloji, araştırma-geliştirme, enformasyon ve iletişim teknolojileri, tarım ve silah sanayiinde model ve motor konumunda. Yabancı yatırımlar ABD'ye akıyor ve Amerikan hazine bonoları en çok rağbet edilen tasarruf aracı.

ABD'NİN GÜCÜ BİZİM ZAYIFLIĞIMIZIN KANITI ASLINDA.

Sosyal açıklarına karşın ABD her alanda önde ve biz karşısına işleyen bir başka model koymadıkça; yani Avrupa teknolojiye, araştırmaya, üniversitelere ABD kador yotırım yopmodıkço, boşka ülkelerden gelen yeteneklerden gerektiği gibi faydalanmadıkça, haklı nedenlerle de olsa ABD'ye lanet etmek, onu kınamak, eleştirmek hiçbir işe yaramaz. Öte yandan George Bush, Soğuk Savaş yıllarına dayanan Amerikan karşıtlığını kışkırtan, kimi zaman nahoş, kimi zaman gülünç bir küstahlığın simgesi haline geldi. Gérard Dorel de kitabının sonuç bölümünü, Amerikan karşıtlığının vardığı noktayı en iyi şekilde gözler önüne seren haritalarla bağlıyor.

PATRICE DE BEER

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ABD'nin yüzölçümü, 9 366 000 km²'dir. Kuzey Amerika kıtasını (19 300 000 km²) paylaştığı Kanada'dan biraz daha küçük olmakla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri, kıtanın daha iyi olan tarafını almıştır. Alaska Adaları'ndan Atlas Okyanusu kıyısındaki Maine'e, 10 derecenin üzerinde bir enlemde uzanır... 4500 km'lik bir mesafe ve 8 saatlik bir zaman farkı. Boylamıysa, Alaska'nın kuzeyindeki Kutup Denizi'nden Key West'e, Yengeç Dönencesi'ne 100 kilometre mesafedeki Florida Burnu'na kadar sarkar.



Kaçınılmaz sonuna ilişkin yeni kehanetler ortaya atıladursun[1], ABD'nin bu yeni yüzyıl başında gücünün doruklarında olduğu tartışmasız bir gerçek. Thierry de Montbrial daha 1998'de "Amerika Soğuk Savaş'ı kazandı ve bu muzaffer edayla yoluna devam ediyor" diye yazmıştı[2]; "ideolojisi, parası, tabii ki İngilizce dili ve rakip tanımayan iletişim sanayii vasıtasıyla da kültürü tüm gezegene yayılıyor."

ABD YERYÜZÜNDE EKŞİĞİ OLMAYAN YEGANE GÜÇ KUTBU.

Japonya, Almanya ve Çin gibi, bu statüye aday diğer ülkelerin yaşadıkları sorunlar, Amerikan egemenliğinin kesinkes rakipsiz ve her halükârda kalıcı olduğunu gösteriyor. Yandaki tablo da bunun en iyi kanıtı.

BİR CUMHURİYET-İMPARATORLUK GİBİ GÖRÜNEN

ABD klasik bir emperyalizm evresi geçirmiş olsa da geçmişin büyük güçlerinden, zor kullanılarak ele geçirilmiş, uçsuz bucaksız topraklar üzerine kurulu o eski güçlerden hayli farklı. Çünkü ABD neredeyse tamamen boş olan bir toprağın işgal edilmesiyle kuruldu; bu da, bu cumhuriyetin en büyük şansı ve milli meşruiyetinin kaynağı oldu. Bu kuruluş miti, fethin daima yumuşak olmadığı ve şiddetin, geçmişte olduğu gibi bugün de gücün

ABD'NİN DÜNYA SIRALAMASINDAKİ YERİ: HİPERGÜCÜ ANLATAN RAKAMLAR

Gücün kriterleri	Sıra	ABD'nin dünya toplamındaki payı
1 - Nüfus verileri		
Nüfus (2003)	2	% 4,6
Kişi başına GSMH (2002)	5	36,110 $
İnsani Gelişmişlik Endeksi (2001)	7	0,937
Kalıcı göçmen sayısı (1990 - 2000)	1	35 %
2 - Ekonomik ağırlık		
GSMH (2002)	1	% 30
Enerji üretimi	1	% 17,5
Tahıl üretimi	2	% 18,7
Et üretimi	2	% 19
Yazılım üretimi	1	% 51,2
Dış ticaret	1	% 14,6
Hizmet ihracatı	1	% 31
Dünyanın en büyük 500 firması arasında ABD firmalarının yeri	1	% 49,7
Borsa sermayesi	1	% 42
Araştırma/geliştirme harcamaları	1	% 33,2
3 - Kültürel veriler		
Uluslararası dil		İngilizce
Nobel ödülü sayısı (1901-2003)	1	% 44,3
Yabancı öğrenci sayısı	1	% 30
İnternet hizmet sağlayıcısı sayısı	1	% 80
En çok tıklanan internet siteleri	1	% 68
4 - Çevre		
Yüzölçümü	3	% 6,9
Petrol rezervleri	12	% 2,5
GDO ekimi yapılan alanların toplam yüzölçümü	1	% 59
CO2 salımı	1	% 23,4
5 - Jeopolitik ağırlık		
G-8 üyeliği		Kurucu üye
BM Güvenlik Konseyi üyeliği		Daimi üye
IMF sermayesindeki payı (%)	1	17,6 %
Askeri bütçe	1	41 %
Nükleer savaş başlığı sayısı	1	54 %
Doğrudan yabancı yatırım sermayesi	1	19 %
Merkez bankalarının rezervlerinde ABD dolarının payı	1	66 %

öznitelikleriden biri olduğu gerçeğini gölgeledi. ABD kimi zaman iyice sertleşti; baskı yapmak için müttefiklerine ve ortaklarına bile sopa göstermektense hiçbir zaman kaçınmadı.

AMERİKAN GÜCÜNÜN

temelinde biraz da şu yatıyor: Devlet kavramı dünyanın başka yerlerinde gitgide zayıflar, meşruiyeti ve varlığı tartışmalı uluslar bölünürken Amerikan ulusu kavramı hiçbir zaman tartışma konusu olmadı. Amerikan ulusunun bu sağlam yapısı süpergüç statüsünün de başlıca nedenlerinden. SSCB dağıldı, Hindistan kırılgan, bazı süpergüç niteliklerine sahip olmasına karşın Çin de öyle. Japonya ve Almanya sağlam uluslar olmakla birlikte, cüsseleri süpergüç olmaya yeterli değil. Avrupa'nın ve Asya'nın bu eski güçleri, ekonomik ve kimi zaman da teknolojik başarılarıyla saygıyı hak ederler de, ancak kendi arka bahçeleriyle uğraşabilen eksik güçler.

YEGANE KÜRESEL GÜÇ OLAN

ABD ise, bölünme eğilimlerinin egemen olduğu, gerilim ve çatışma alanlarının da arttığı bir dünyayı yönetiyor. Farklı çıkarlara sahip ortakları biraraya getirerek koalisyonlar kurabilecek siyasi, lojistik ve askeri araçlara sahip olduğu için, yerel krizlere etkin şekilde müdahale edip bunları kontrol altına alabilecek yegane güç de yine ABD.

ABD BU HİPERGÜÇ KONUMUNU UZUN ZAMANDIR KORUYOR.

Bu konumunun kalıcılığı ise, kimi zaman çatışan çıkarları uzlaştırma başarısına bağlı. Bunun için, ABD:

- ... en büyük ticari ortağı ve ekonomik ve kültürel açılardan ayrıcalıklı nüfuz alanı olan Avrupa'da bu seçkin konumunu muhafaza etmek zorunda. ABD, Avrupa'nın inşasını desteklemek konusunda çok kurnaz bir politika izliyor. Avrupalıları, kendi hegemonyasına meydan okuyacak daha büyük bir dayanışma içine sokmamaya özen gösteriyor.
- ... Latin Amerika'daki konumunu tekrar düşünmek zorunda. Buralarda kamuoyu, Latin Amerikanın "Yanki-karşıtı" "Castro"cu mirasını üstlenen Venezuella Devlet Başkanı Chavez'in Amerikan karşıtı "Bolivar" söylemine karşı hiç de duyarsız sayılmaz.
- ... Akdeniz kıyılarından Pakistan'a uzanan ülkeler zincirinin kontrolünü elden bırakmamalı. ABD, büyük hidrokarbür rezervleri sayesinde son derece stratejik olan bu bölgeye zaten askeri açıdan konuşlanmış, Afganistan'da ve Irak'ta sonu olmayan bir savaşa girmiş durumda. Ama öte yandan, Suriye ve özellikle İran gibi düşman ülkeleri kuşatmak, bunu yaparken de kendi çıkarları ile bunlarla kimi zaman çelişen ayrıcalıklı müttefiklerinin çıkarlarını –bir tarafta manda olmayan ama himaye edilen İsrail devletinin, diğer tarafta Iraklı Kürtlere özerklik tanınmasından kaygı duyan Türkiye'nin çıkarlarını– uzlaştırmak, bunun yanında da Körfez'deki petrol krallıklarıyla ayrıcalıklı ittifakını sürdürmek zorunda.
- ... Çin'i, Tayvan'la ilgili emellerini hayata geçirmekten alıkoymak için siyasi ve ticari bir ortak haline getirmek ama Japonya'yı da ayrıcalıklı ortak statüsünden düşürmemek zorunda.
- ... sınırları aşan, bir süpergücün bile etkin biçimde kontrol etmekte zorlanacağı türden yeni küresel tehditlere, organize suça, uyuşturucu kaçakçılığına, terörizme ve kitle imha silahlarının yayılmasına karşı mücadele etmek zorunda.

Gérard Dorel

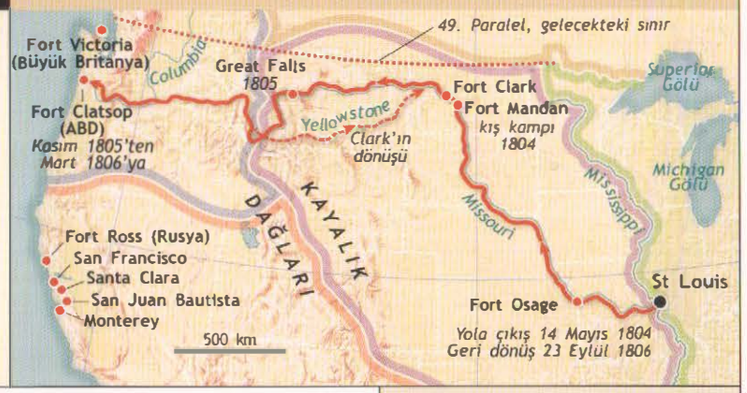
1 Paul Kennedy (*Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri*), Immer Wallenstein veya Francis Fukuyama (*Tarihin Sonu ve Son İnsan*), ve Olivier Todd (*Après l'empire, essai sur la décomposition du système américain* / İmparatorluk Sonrası, Amerikan Sisteminin Çözülmesi Üzerine Bir Deneme)

2 IFRI, Ramsès 1998, Dunod Yay.

KURULUŞ PROJESİ: KITANIN FETHİ

1776'da on üç İngiliz kolonisinin kurduğu genç Amerika Cumhuriyeti, 1790-1798 yılları arasında bir okyanustan diğerine uzanan devasa bir toprak parçasını fethetmiş, Batı'ya doğru bu karşı konulmaz akın sonucunda ülkenin yüzölçümü 2 300 000 km²'den 7 825 000 km²'ye yükselmişti (1867'de Alaska'nın da ele geçirilmesiyle ülkenin yüzölçümü tam 9 325 000 km² oldu). Dolayısıyla, zayıf komşularına ve aldatıp katlettikleri yerlilere ait toprakları zorbalıkla ele geçirmiş –"fethetmiş"– olan Amerikan halkı, Pasifik kıyısına ve ötesine doğru genişlemenin de kendi kaderi ve görevi olduğuna inanmaya başladı. Kısacası, Pasifik kıyılarına ve ötesine doğru yayılmak gerektiği yolundaki ulusal mitos, bir başka deyişle "belirlenmiş yazgı", 1790-1798 yılları arasında gerçekleşen yayılmacı hareketin bir ürünüydü.

LEWIS VE CLARK'IN KEŞİF GEZİSİ



TOPRAĞIN FETHİ



Fetih ve müzakere

ABD, Versailles Antlaşması (1783) ile batı sınırlarını Mississipi'ye kadar genişletmişti. Fakat toprağa doymayan göçmenler gözlerini daha batıya, Avrupalıların egemenliğinde olan ama kötü yönetilen bölgelere diktiler. Jefferson döneminde yayılmacı bir doktrin benimseyen ABD, sınırlarını Pasifik'e ve Rio Grande'ye kadar genişletti. Fransızlar Louisiana'yı 1803'te, İspanyollar Florida'yı 1819'da ABD'ye bıraktı; İngilizler ise Oregon üzerindeki egemenlik haklarından ancak 1846'da vazgeçti. Texaslı Yanki göçmenlerin (Texas 1845'te ele geçirilmişti) parça parça kemirdikleri Güney batıdaki topraklar da 1848 Guadalupe Hidalgo Antlaşmasıyla Meksikalıların elinden tümüyle koparılıp alındı (Antlaşma 1853'te Arizona'nın güneyinde sona erdi). Geriye bir tek Alaska kalmıştı, o da 1867'de Ruslardan alındı ve kıta çapında bir imparatorluğun inşası yüz yıldan daha kısa sürede tamamlandı.

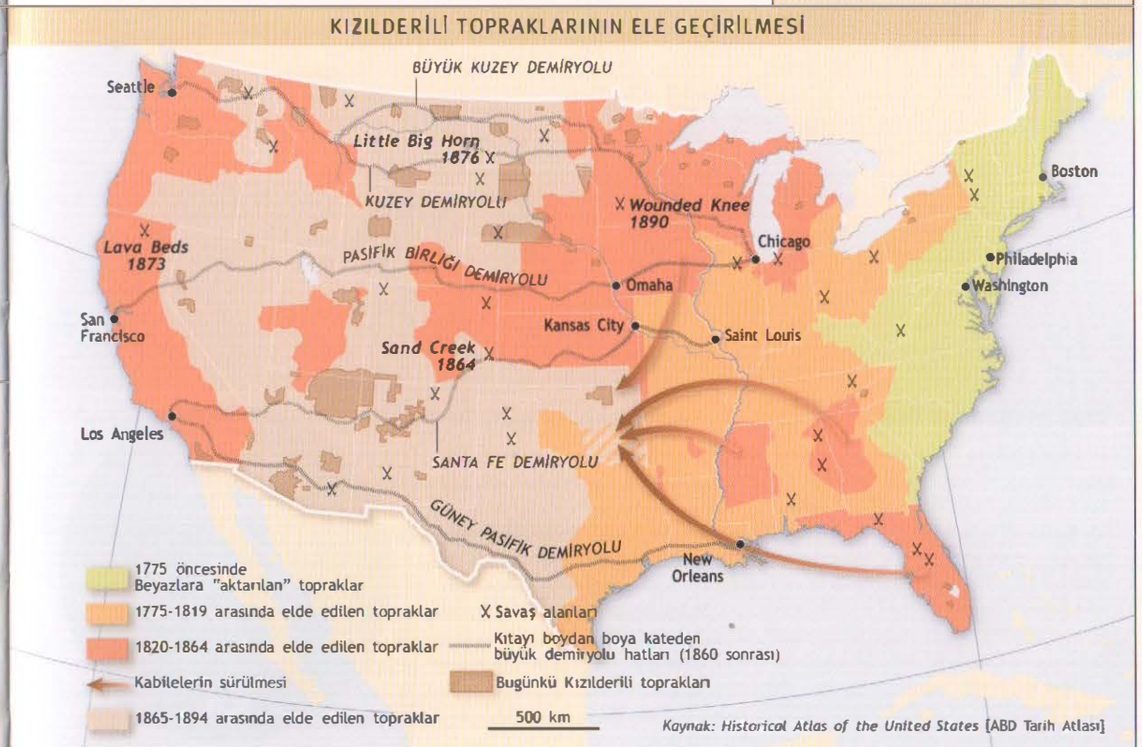
> *Bu dönüşüm, ABD'nin gücünün daimi güvencesi olacak. Kibirli İngilizler de, er geç, burunlarını sürtecek bir rakiple karşı karşıya kalacak!*
>
> NAPOLEON BONAPARTE, 1803

Baskı altına alınan, katledilen Kızılderililer

Kızılderililer 1787 Anayasasında kendilerine yer bulamadılar, "yabancı ulus" muamelesi gördüler ve Amerikan ulusu kavramının parçası olamadılar. Doğuda yaşayanlar çok kısa bir süre içinde ya katledildi ya da sürüldü. Çayırlarda yaşayanlar, bir süre, atalarının topraklarında kalmayı başarabileceklerini sandılar ama akıbetleri aynı oldu. Akın akın gelen göçmenlerin önünde oradan oraya savruldular; anlaşmalar hiçe sayıldı, bizonların soyları tükendi. Direniş bir iki zafer kazandı (Little Big Horn, 1876) ama 1890'a (Wounded Knee Katliamı'na) kadar devam eden savaşlarda direnişçiler Amerikan süvarileri karşısında bozguna uğradı. Bu arada, demiryolu şirketleri batıya doğru hayli yol almıştı; federal hükümet de "hazine" arazilerini *homesteader*'lara [Eskiden ABD'de, işlemek koşuluyla devletten toprak alan kişi (y.n.)] cömertçe dağıtıyordu. Hayatta kalan Kızılderililer batının yüksek arazilerine kurulmuş sefil kamplara sürüldü.

ABD kurulduğu günden itibaren batıya serbest erişimi güvence altına almak için çaba gösterdi. Britanyalı Mackenzie'nin Kanada Kayalıkları'na yaptığı keşif gezisi (1792-1793) Jefferson tarafından tehdit olarak algılandı. Jefferson, Pasifik'e erişimin kuzeyde Britanyalılar, güneyde de İspanyollar tarafından kesilmesinden endişe duyuyordu. Lewis ve Clark'ın keşif gezisi de aslında çok önemli bir stratejik amaca, ABD'nin Pasifik'e açılan bir pencere bulma amacına yönelikti.

KIZILDERİLİ TOPRAKLARININ ELE GEÇİRİLMESİ



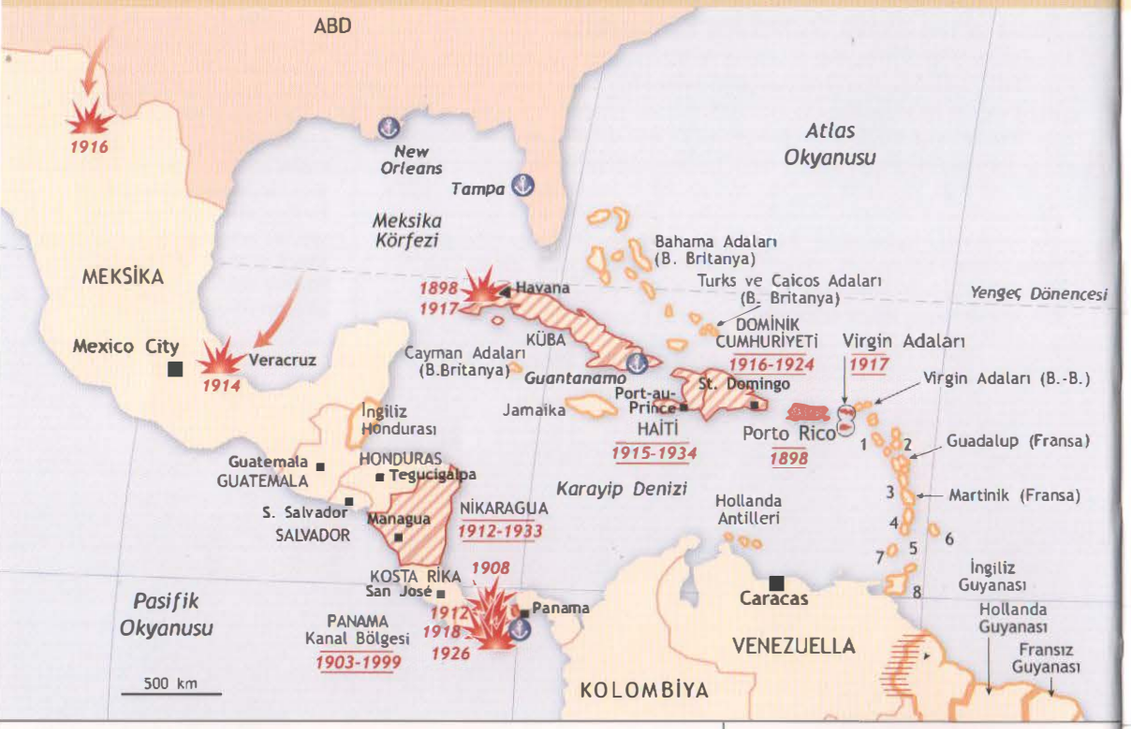
Kaynak: Historical Atlas of the United States [ABD Tarih Atlası]

EMPERYALİST AKINLAR (I): KARAYİPLER VE ORTA AMERİKA

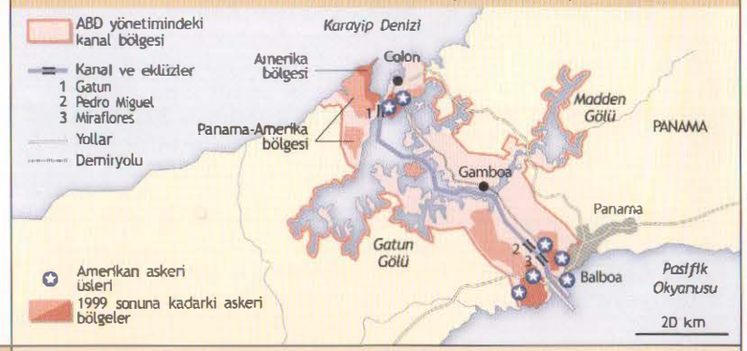
1853-1954

ABD Avrupa'nın Amerika kıtasına her türlü müdahalesine kağıt üzerinde karşıydı (Monroe, 1823) ama buna karşın, ilk fırsatta kendi yakın çevresinde sömürgeci bir harekete girişmekten geri kalmadı. Komşuları Karayipler ve Orta Amerika ile zaten meşgul oluyor, buralara sürekli müdahale ediyordu. Pasifik'teki hareketse, daha jeostratejik ve küresel nitelik taşıyordu çünkü burada amaç Asya yolunu kontrol altına almaktı. ABD nihayet, California'dan Asya'ya giden yol üzerindeki takımadaları ele geçirerek bu amacına ulaştı.

MEKSİKA KÖRFEZİ KONTROL ALTINDA (1895-1934)



PANAMA KANALI BÖLGESİ (1903-1999)



- ilhak
- 1945 öncesindeki askeri müdahaleler
- 1916 — Müdahale tarihi
- İşgal ve fiili himaye
- 1915-1934 — İşgal süresi
- ABD donanma üsleri
- Bağımlı topraklar (Avrupa sömürgeleri)
- ABD'nin Monroe Doktrini doğrultusunda Büyük Britanya ile sınır çatışmasında Venezuella'ya destek vermesi (1895)

Küçük Antiller'deki Britanya Kolonileri
1 : Saint-Kitts ve Nevis
2 : Antigua ve Barbuda
3 : Dominik
4 : Sainte-Lucie
5 : Saint Vincent
6 : Barbade
7 : Grenada
8 : Trinidad ve Tobago

Stratejik bir geçit: Panama Kanalı

ABD 1848'de California'yı ilhak eder etmez, Horn Burnu'nu dolaşma zorunluluğunu ortadan kaldıracak okyanuslar arası bir bağlantı için kolları sıvadı. Panama bölgesi o dönem Kolombiya'ya aitti ve Kolombiya hükümeti, 1850-1855 yılları arasında, ABD'ye Colon ile Panama arasında bir demiryolu hattı inşa etmesi için ruhsat vermişti. Kolombiya daha sonra, Ferdinand Lesseps'in, çoğunluk hissesi Amerikalılara ait olan ünlü uluslararası firmasına bir kanal inşa etmesi için "imtiyaz" tanıdı. Şirket başarısız olunca (1889) projeyi ABD ele aldı ve ilk iş, Kolombiya'nın bölge üzerindeki egemenliğine son verdi. Bogota'dan ayrılmasına "yardım ettiği" yeni Panama Cumhuriyeti ile de, 1903'te, Panama'yı ram ortasından ikiye bölen 20 kilometre genişliğinde bir hattın kontrolünü kendisine bırakan bir antlaşma imzaladı. Çalışmalar, Amerikan ordusu tarafından yeniden başlatıldı ve kanal, 15 Ağustos 1914'te hizmete girdi. "ABD'nin başlıca savunma unsurları arasında kabul edilen" kanal, Donanma tarafından büyük gemileri bir okyanustan diğerine geçirmek için kullanıldı ve İkinci Dünya Savaşı'nda ABD'nin iki cephede birden savaşabilmesini sağladı. Savaştan sonra da sıkı denetim altında tuttuğu Kanal bölgesindeki 14 askeri üste, tropik bölgelere müdahale için eğitilmiş özel kuvvetler dahil 10 000 asker bulunduran ABD, 1960'lı ve 1970'li yıllarda bölgede, müttefik Latin Amerika ülkelerinden subayların eğitildiği "kontrgerilla" okulları da kurdu. Adeta Latin Amerika'ya açılan bir kapı olan Kanal, bu konumu sayesinde ABD'nin, Karayipler'i ve güney Amerika'yı izleme merkezi oldu. Devrimci akımların güney Amerika'da yayıldığı Soğuk Savaş boyunca, bu rolün ne kadar önemli olduğu anlaşıldı. 1977'deki Carter-Torrijos antlaşmalarının ardından, 1999 sonunda Amerikan kuvvetleri bölgeden çekildi; Panama, kanal bölgesinin egemenliğini tamamen ele aldı.

Etki altında bir bölge

Fransa'nın Monroe doktrinine açıkça meydan okuyarak Meksika'ya müdahale etmesi, ABD için büyük bir sıkıntı doğurdu. ABD bundan sonra arka bahçesi Latin Amerika'yı hiç başıboş bırakmadı. 1898'deki "küçük görkemli savaş", Küba ve Porto Riko'nun ABD hâkimiyetine girmesi ve Amerika kıtasındaki son topraklarını kaybeden İspanya'nın bölgeden tasfiye olmasıyla noktalandı. 1903'te Panama Kanalı'nın geleceği garanti altına alındı. Gerçi ABD'nin ilhak ettiği toprak (Porto Riko) çok küçüktü ama ABD, bölgedeki siyasi istikrarsızlığın büyük Amerikan şeker ve muz firmalarının (ör. Boston merkezli meşhur United Fruit Cy'nin) çıkarlarını tehdit edeceğini düşündüğü anlarda bölgedeki ülkelere askeri müdahalede bulunmak konusunda tereddüt etmedi. Bu aynı zamanda jeostratejik bir uğraştı: Meksika Körfezi ile Panama Kanalı kıyılarına yakın denizyollarının güvenliği sağlanmalıydı. Bunun için Amerikan Donanması Guantanamo'ya yerleşti. Ayrıca, Almanların Virgin Adaları'nı ele geçirmesinden kaygı duyan ABD, bu adaları 1917'de Danimarka'dan satın aldı.

> *"Panama Kanalı, ABD açısından çok uzun bir süre, okyanusların jeopolitik kontrolü için kilit bir rol oynadı. Bu kanal Amiral Alfred T. Mahan tarafından XIX. yüzyıl sonunda kuramlaştırılan Okyanusların Efendisi Amerika'nın simgesiydi."*

Guantanamo: Donanma hava üssünden hukuksuzluk bölgesine

Küba'nın güneydoğusunda, derin ve hayli korunaklı bir körfezin çıkağında yer alan Guantanamo Üssü (121 km²), "kurtarıcı"sının imtiyaz talebini reddedemeyen yeni Küba devleti tarafından 1902'de süresiz olarak ABD'ye bırakıldı. Panama Kanalı'nın hizmete girmesiyle, üs stratejik bir önem kazandı çünkü ABD'nin Atlantik kıyısı ile okyanus geçişli kanal arasındaki doğrudan deniz yolunu koruyordu. Ayrıca, Karayipler'deki büyük adaların, yani Küba, Santa Domingo ve Jamaika'nın tam merkezinde yer alıyordu. 1960-1962 Küba krizi sırasında savaş durumunda olan üs, 1989'dan sonra stratejik önemini kaybetse de, hep operasyonel kaldı. Haitili ve Kübalı mülteciler için bir kamp olarak kullanıldı (1961-1964). Üssün adı, 2002'de ABD'nin Afganistan savaşında esir aldığı tutsaklar için burada kurduğu hapishane ile yeniden gündeme geldi.

GUANTANAMO HAVA VE DONANMA ÜSSÜ



EMPERYALİST AKINLAR (II): PASİFİK'TE HAKİMİYET

1853-1898

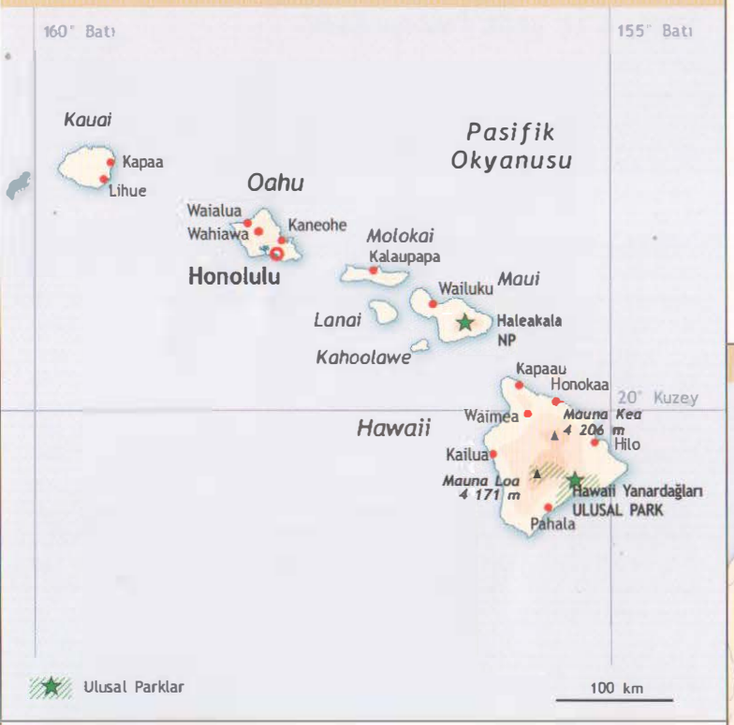
ABD'nin XIX. yüzyılın emperyalist hareketine katıldığı bir yer varsa, bu Pasifik'tir. ABD 1853'ten (Amiral Perry'nin Japonya seferinden) 1898'e kadar, Pasifik'te, en değerli parçaları Hawaii ve Filipinler olan bir sömürge imparatorluğu oluşturdu. Bu imparatorluk, çok çeşitli amaçlara hizmet edecekti. İşadamlarının iştahını kabartan Asya pazarlarını, özellikle de Çin pazarını bir yana bırakacak olursak, diğer amaç daha klasikti: Dinsel vizyon, yani Hıristiyanlaştırma. Pasifik halklarının Protestanlaştırılması, ABD'nin jeostratejik hedefleriyle örtüşüyordu. Japonlar ve Avrupalılar, Amerika kıtasıyla ilgili gözleri kapalı tartışadursunlar, ABD Pasifik halklarını Protestanlaştırmak suretiyle kıtanın "dünyaya açılmasına" katkıda bulunacaktı.

Pasifik'in Fethi

Başkan Grant'in Dışişleri Bakanı William Steward (1865-1869) Kuzey Kutbu'ndan Panama'ya, Hawaii'den İzlanda'ya uzanan bir Amerikan ulusunun hayalini kuruyordu. Kongre, "Steward'ın deliliğine" pek itibar etmemekle birlikte, Alaska'yı Rusya'dan 7 milyon dolara satın almayı kabul etti. Bu alışveriş, Kuzey Amerika kıtasının tüm Pasifik kıyısında hak iddia eden Washington'daki emperyalist kliğin emelleri konusunda Britanya'yı tedirgin etti. ABD, Aléutiennes takımadalarından batıya, Kamçatka'ya kadar uzanan 1 500 000 km²'lik devasa bir toprağa sahip olmuştu. Alaska da, tıpkı Hawaii gibi, 1959'da eyalet statüsüne kavuşuncaya kadar federal bölge olarak kaldı. Çin'e, Filipinler'e ve Japonya'ya yerleşen Protestan misyonerler gibi, ABD'li işadamları da, bu geniş pazarların kendilerine açılmasını arzuluyorlardı. Bu da, uzun Pasifik geçişli denizyolunun kontrol altına alınmasını, denizyolunu korumak için bir donanma oluşturulmasını ve donanmanın ikmali için de akıllıca konuşlandırılmış üsler kurulmasını zorunlu kılıyordu. Aşağıdaki haritada, batıya doğru yapılan akın ve ABD'nin doğrudan Uzakdoğu'ya uzanan eksen üzerindeki adaların ve takımadaların kontrolünü nasıl ele geçirdiği gösterilmiştir. Bu akın, Kuzey Amerika ile Uzakdoğu'nun tam ortasında yer alan Midway'in 1867'de ilhak edilmesiyle başladı. 1898'de İspanya'ya karşı yürütülen savaşla hızlandı. Çatışma, Amiral Dewey'in Manila'daki eski İspanyol donanmasını yok etmesi ve hundan kısa süre sonra da takımadaların himaye altına alınmasıyla başlamıştı zaten. İspanya, Paris Antlaşmasıyla, Guam adasını da ABD'ye bıraktı. Filipinler'le birlikte ABD, 300 000 km²'lik bir takımadalar zincirinin kontrolünü ele geçirmiş oldu. Bu binlerce adayı kontrol altında tutabilmek için ise, 1916'da adalara bir tür *home rule* (öz yönetim) vermek ve bağımsızlık vadetmek zorunda kaldı. 1898'de Hawaii ve Wake mercan adası ilhak edildi, 1899'da da (Berlin Antlaşması ile) Samoa, Almanya ile paylaşıldı, böylece Pasifik'teki takımadalar imparatorluğunun kuruluşu tamamlanmış oldu.

> "Hawaii'nin ilhak edilmesinin, "belirlenmiş yazgı" ile falan ilgisi yoktu. Bu sadece ve sadece Dewey'in Manila'da kazandığı şaşırtıcı zaferin bir sonucuydu.
> DAV. MEINING, *THE SHAPING OF AMERICA*, 1998.

HAWAİİ TAKIMADALARI

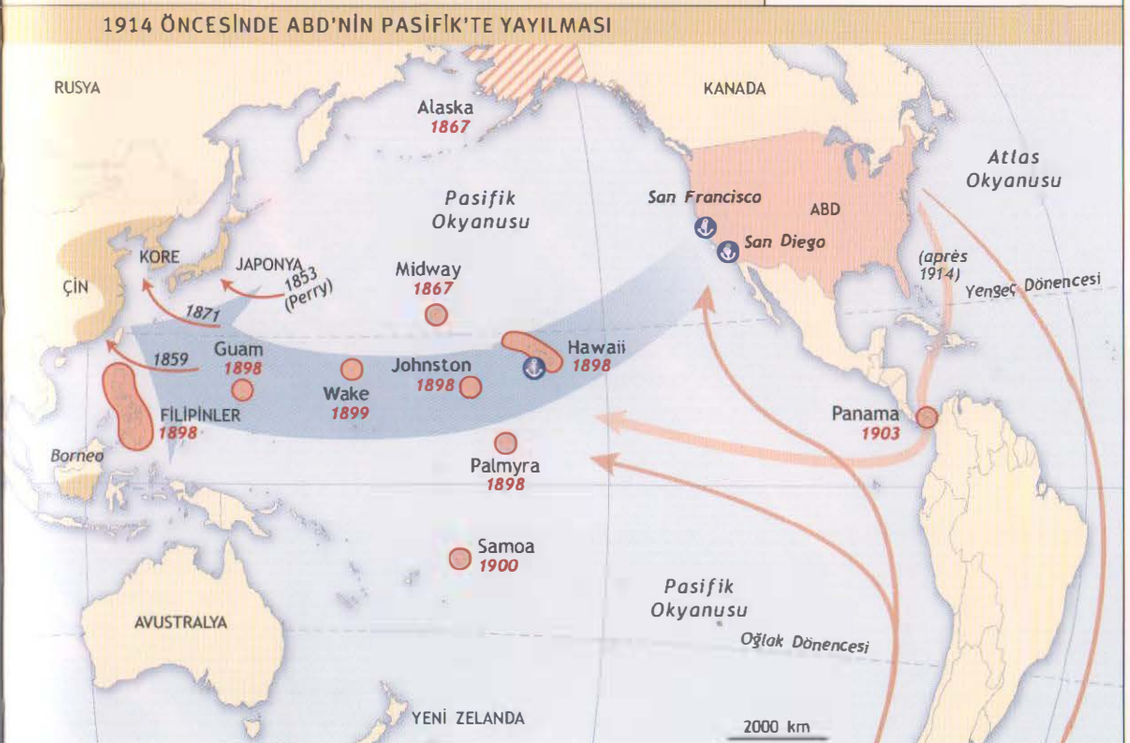


Hawaii'nin ilhakı

Hawaii takımadaları, California ile Uzakdoğu'nun tam ortasında, güneydoğudan kuzeybatıya 3200 km boyunca uzanır. Hawaii, yedi büyük adadan ve bir sürü küçük mercan adasından oluşur. Bu küçük mercan adalarından en ünlüsü Honolulu'ya 2.500 km mesafedeki Midway'dir. Midway daha 1867'de Amerikan Donanması tarafından işgal edilmişti. 1850'lerden itibaren balina avcıları, California'dan gelen çiftçiler ve hayvan yetiştiricileri, bağımsızlığına hayli düşkün fakat yeni gelenlerin baskısına da direnemeyen bir monarşinin egemenliğindeki takımadalara yerleşmeye başladı. 1893'te Kraliçe Liliuokalani tahttan indirildi ve krallık ABD'nin himayesine girdi. Başlarda kararsız olan Kongre, 1898'de İspanya ile yapılan savaşın coşkusuiçinde takımadaları ilhak etti. Hawaii, eyalet statüsünü ancak 1959'da, Alaska ile birlikte kazandı. Bu sayede ABD güçlü bir kara üsstüne sahip olmakla kalmadı, Honolulu'daki Pearl Harbor koyunda, kuzey Pasifik'teki tüm kuvvetlerini komuta edecek bir donanma üssü de kurdu.



1914 ÖNCESİNDE ABD'NİN PASİFİK'TE YAYILMASI



SEFERBERLİK VE ZAFER 1939-1945

1929 krizinin etkilerini henüz atlatamayan, Pasifik donanması Japonlar tarafından neredeyse tamamen yok edilen ABD, Mihver devletlerinin ikili saldırısıyla somutlaşan küresel meydan okumaya karşı durabileceğini birkaç ay içinde gösterdi. Çok büyük bir maddi güç, sınırsız kaynaklar, on milyonlarca erkek ve kadın seferber edildi. ABD, sanayi dehasıyla mucize yarattı. Amerikan savaş sanayii, 1939'da % 1,4 kapasiteyle çalışırken bu oran 1944'te % 41'e yükseldi. Batı'da yeni fabrikaların açılmasıyla daha da güçlenen Amerikan savaş sanayiinin kalbi olan Büyük Göller bölgesi eyaletleri, Atlantik cephesinin ihtiyacı olan silah ve mühimmatın % 35'ini, Pasifik cephesinin ihtiyacının % 86'sını karşılayan muazzam bir cephanelik haline geldi.

İki cephede savaş

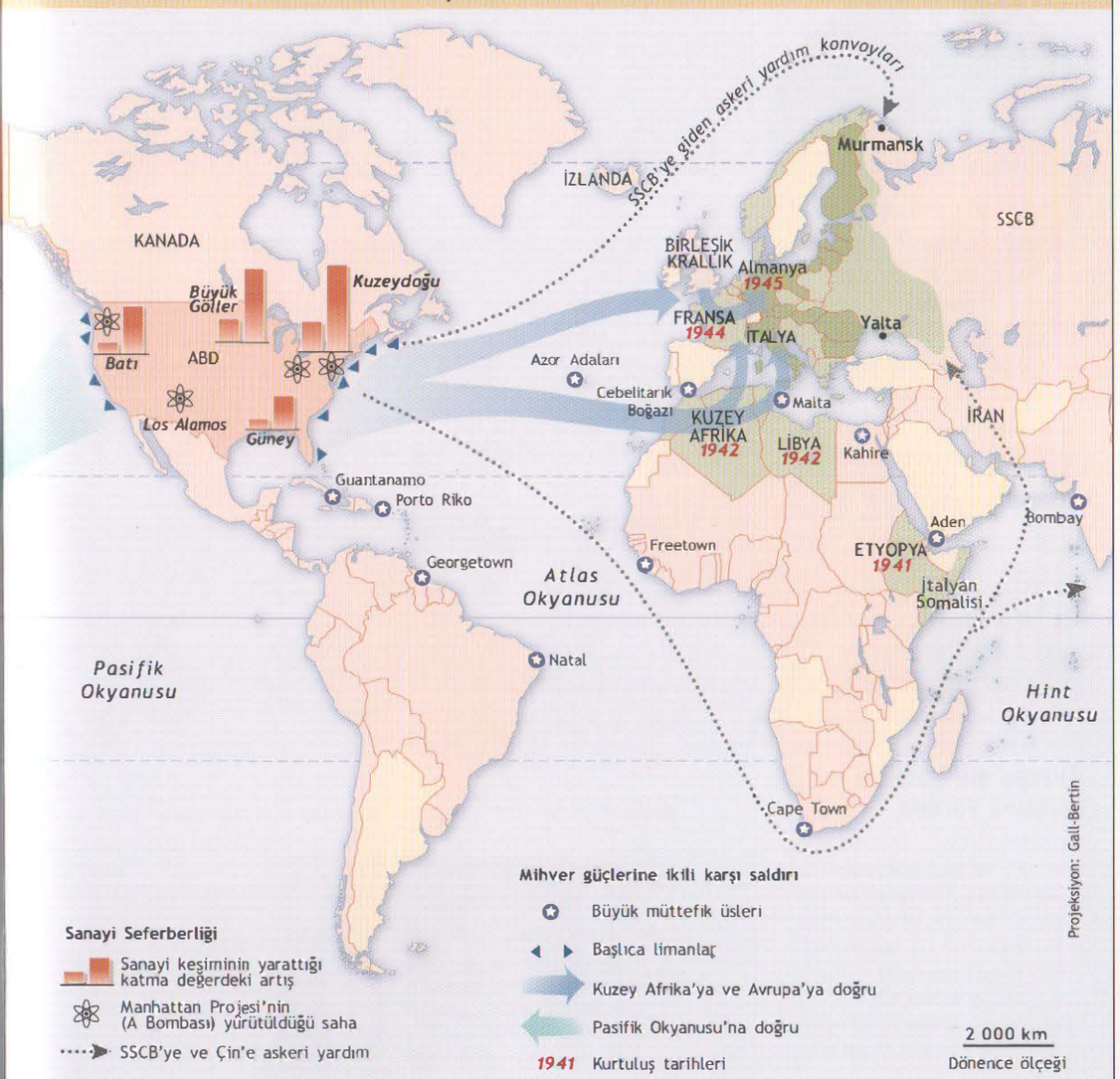
Amerika için savaş kötü başladı çünkü Japonya'nın Pasifik'te (1942) ve Avrupa Mihver devletlerinin Kuzey Afrika'da ve Atlantik'teki başarılı saldırıları ardından toparlanma hayli ağır ve zor oldu. Ancak, ülke ekonomisi muazzam bir savaş faaliyeti için seferber edildi; tüm müttefikler burada üretilen silah, mühimmat, savaş gemileri ve uçaklarıyla donatıldı. Manhattan Projesi ile bilimcilerin savaş faaliyetine katkıda bulunması sağlandı. ABD Temmuz 1945'te ilk atom bombasını yaptı.

Askeri açıdan öncelik, Avrupa cephesiydi: Buradaki müttefiklerin -ki Sovyetler Birliği de müttefikler arasındaydı- ikmal edilmesi ve kıtanın yeniden ele geçirilmesi gerekiyordu. Bununiçin, önce kuzey Afrika yeniden ele geçirildi (1942), sonra da Sicilya (1943) ve Normandiya ile Provence (1944) çıkarmaları yapıldı ve Alman kuvvetleri batıdan kuşatıldı. ABD, kuvvetlerinin büyük bölümünü bu işe seferber etti (16 milyon erkek ve kadın). Pasifik adalarının geri alınması ise daha uzun sürdü ve Japon direnişi ancak atom bombası (1945) ile kırılabildi. Pasifik'te verilen mücadele 406 bin Amerikalının hayatına mal olsa da, Pasifik bölgesi savaştan sonra Amerika'nın jeostratejik zaferinin simgesi oldu.

1941-1945



ABD İKİ CEPHEDE BİRDEN SAVAŞTA



> *Aralık 1941: ABD ordusu Avrupa ve Pasifik savaşlarına hazır değil [...] Şimdi iki cephede birden savaşmak, küresel sorumluluklar üstlenmek gerekiyor.*
> ANDRE KASPI, *LES AMERICAINS*, LE SEUIL, 1986.

SOĞUK SAVAŞ (I): YÜZLEŞME

1945'te Yalta'da SSCB'ye verilen tavizler, bir sürü belirsizliği beraberinde getirmişti. ABD 1947'den itibaren Soğuk Savaşa girdi ve temel ilkesi Sovyet bloğunun oluşturduğu Avrasya kıta eksenini kuşatmak olan bir jeostratejik doktrini uygulamaya koydu. ABD, Sovyetler'i başlarda B52'lerle, sonralarda ise kıtalararası füzelerle ve nükleer saldırıyla tehdit ediyordu. Sovyetler'in kimi zaman tehditkâr olan çeşitli hamlelerini karşılayabilmek için çoklu ya da ikili askeri ittifaklar kurdu. Tüm dünyaya uçak gemileri desteğinde asker ve malzeme yerleştirdi.

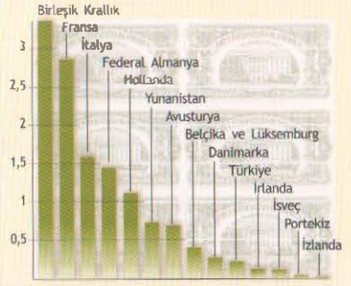
ABD SSCB'ye karşı

Soğuk Savaşın tarihi, sıcak çatışmaların tarihidir. İki süpergüç zaman zaman uçurumun kıyısına gelmiş olsa da (Berlin, 1948; Kore, 1950-52; Küba, 1962) bu çatışmalarda hiçbir zaman doğrudan karşı karşıya gelmemiştir. 1962'den sonra nükleer cephaneliklerinin daha da güçlenmesi, bu iki ülkeyi daha temkinli olmaya zorladı. Birinin girdiği çatışmaya diğeri doğrudan müdahil olmamaya özen gösterdi (Vietnam, Afganistan) ve daha çok araya koyulan müttefikler üzerinden karşı karşıya geldiler. Sovyetler'in Küba'nın desteğiyle Afrika'da yaptığı hamleyi zaman içinde karşılayan ABD, kendi nüfuz alanı Latin Amerika'da düşman hükümetlerin işbaşına gelmemesi için gizli servisleri ve CIA'i seferber etti. Füze krizi (SS20 ve Pershing), Sovyet bloğu dağılmadan önce 1980'lerde Avrupa'da yaşanan son büyük krizdi. Amerika'dan farklı olarak, silah ve ekmek arasında bir tercih yapmak zorunda kalan Sovyet bloğu ise dağıldı.

> *Raymond Aron ve Pierre Milza gibi bazı yorumculara göre, Amerikan İmparatorluğunu Soğuk Savaş yarattı. ABD, tarih sahnesinden silinen, geçmişteki büyük sömürgeci güçlerin yerini adı.*

MARSHALL PLANINDAN FAYDALANAN ÜLKELER

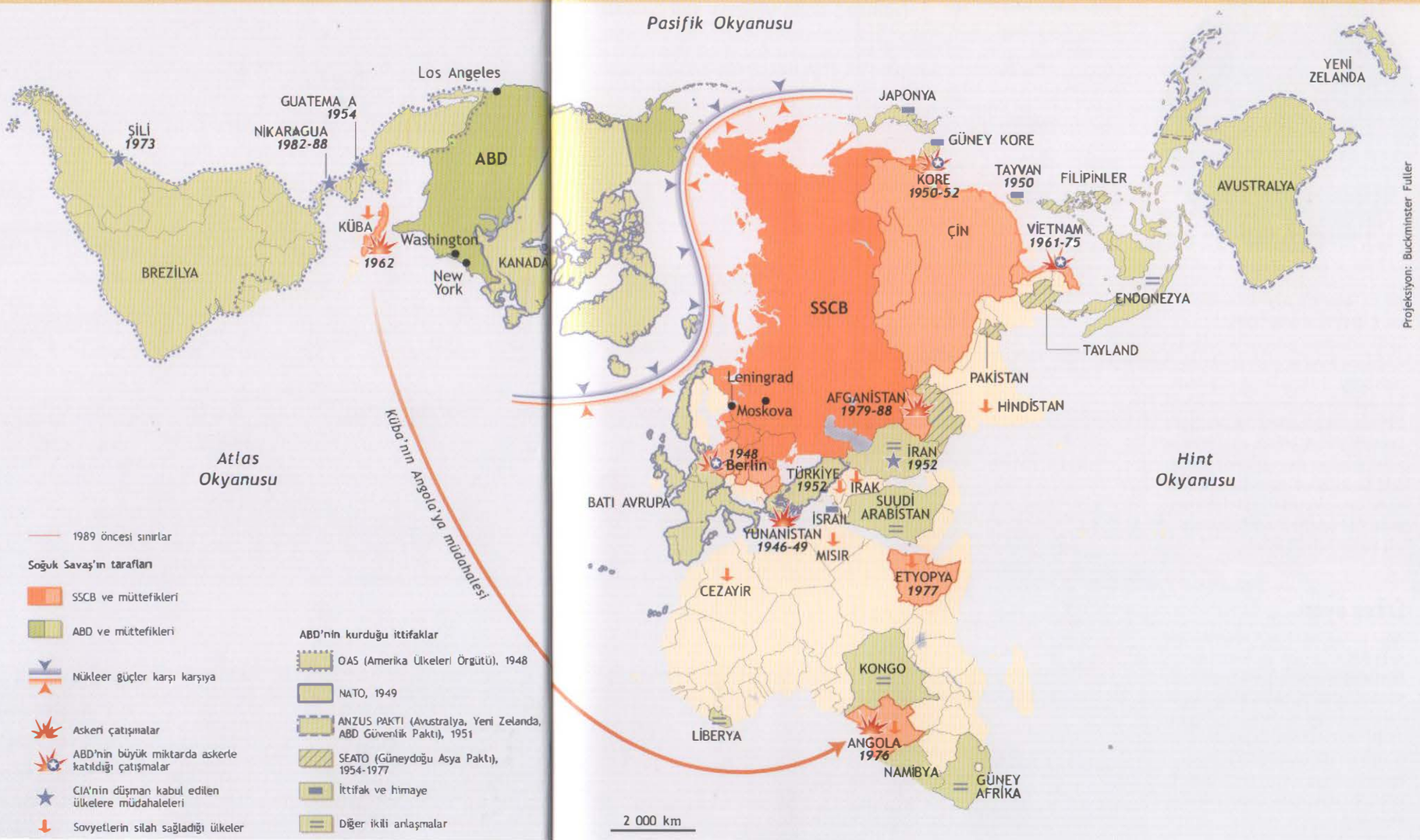
Alınan toplam yardım 1948-1951 (milyar dolar)



Avrupa'nın yeniden inşasına yardım

ABD, ekonomik ve siyasi çıkarları doğrultusunda bir yardım programını yürürlüğe koydu: "European Recovery Program". Daha çok, programı yürürlüğe koyan kişi olan George Marhall'ın adıyla tanınan programdan 17 ülke faydalandı. İsviçre ve İsveç gibi tarafsız ülkelerin de faydalandığı yardımın aslan payını Birleşik Krallık ve Fransa aldı.

SSCB'NİN KUŞATILMASI (1948-1989)

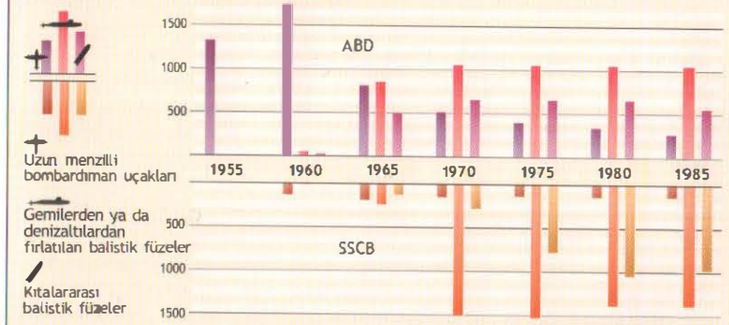


SOĞUK SAVAŞ (II): NÜKLEER YARIŞ

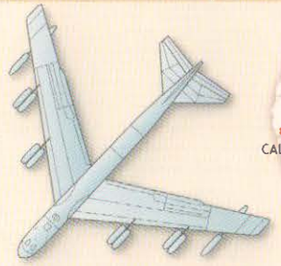
Atom bombasını kullanan ilk ülke olan ABD, hem hegemonyasını sürdürebilmek, hem de 1949'dan itibaren nükleer silahlarla donanmaya başlayan SSCB'nin karşısında durabilmek amacıyla nükleer silah kapasitesini aralıksız olarak arttırdı. Bu silahlanma yarışı, 1970'lerdeki geç kalmış Amerikan-Sovyet antlaşmalarına kadar devam etti. ABD, ağır bombardıman uçakları, nükleer denizaltılar ve yeraltına gizlenmiş füzelerden oluşan ve SSCB'ye güneyden yönelen son derece tehditkâr bir cephanelik oluşturdu. Kendi topraklarını da, Sovyet füzelerinin gelmesini beklediği kuzey kutbu yönüne çevrilmiş gelişmiş radar izleme sistemleriyle donattı.

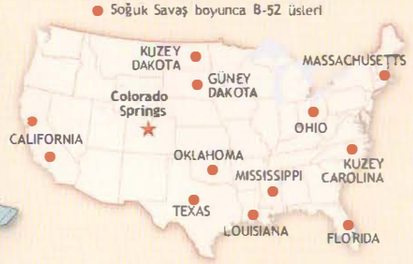
NÜKLEER SİLAHLANMANIN SEYRİ

ABD'nin ve SSCB'nin nükleer cephaneliği



VURUCU GÜÇ: AĞIR BOMBARDIMAN UÇAKLARI





B-52H Uçan Kale, Boeing'in ağır bombardıman uçağı
- Kanat açıklığı: 56,40 m - Uzunluk: 49,05 m
- 12'si kanat altında, 8'i bomba ambarında 20 adet AGM-69 füzesi ya da 84 adet 227 kg'lık Mk 82 tipi bomba

Kaynak: aerospaceweb.org, avionmilitaires.com, Boeing...

Ülkenin her yerinde silah depoları

ABD nükleer bakımdan 1960'ların başına kadar baskındı. Vurucu gücü, temelde, uzun menzilli bombardıman uçaklarına dayanıyordu. Yukarıdaki grafik, dengelerin nasıl değiştiğini, İki Büyükler'in (ABD ile SSCB), farklı yönelimlerle, nasıl tamamen farklı biçimde silahlandıklarını gösteriyor: Sovyetler, tercihini, güdümlü ve kıtalararası füzeler atabilen nükleer denizaltılardan yana kullanırken, Amerikalılar, bir yandan stratejik öncelikleri, bir yandan da silah sanayii lobisinin baskıları doğrultusunda daha geniş bir silah yelpazesine bağlı kaldı. B52'lerini muhafaza ettiler ve yeni modeller geliştirdiler (B2 ve B1). Hem konvansiyonel hem de nükleer başlık taşıyabilen füzelerle donatılmış onlarca nükleer denizaltından oluşan bir filo oluşturdular. Büyük Çayırlar bölgesinin kuzeyinde, kutupların üzerinden doğruca SSCB'ye yönelecek füzeler konuşlandırdıkları bir yeraltı üssü de inşa ettiler.

> *"Sovyetler'in güç kazanması üzerine, 1962 sonunda, dönemin başkanı Robert Kennedy'nin Savunma Bakanı Robert McNamara, "karşılıklı kesin yıkım" doktrinini geliştirdi ve İki Büyükler arasında bir tür denge kuruldu: Dehşet Dengesi"*

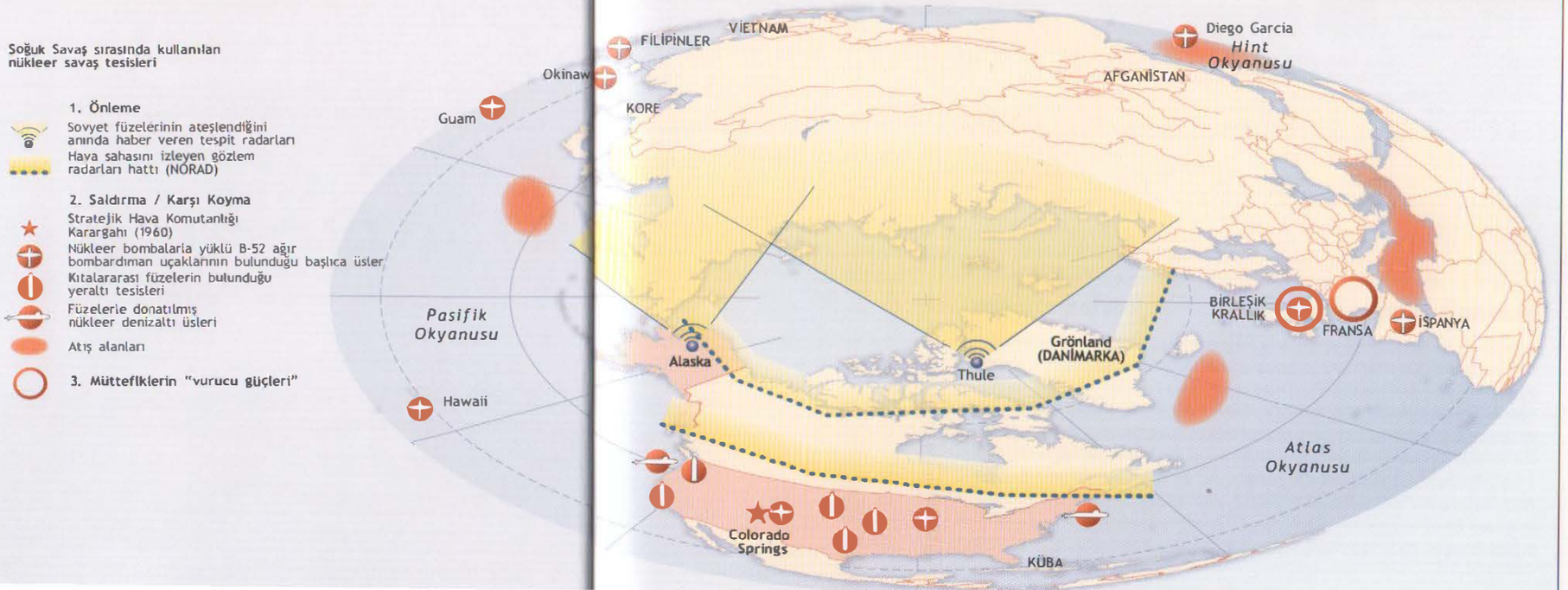
B-52: AMERİKAN VURUCU GÜCÜNÜN AĞIR TOPU

1954'te hizmete giren bu devasa uçak, tüm zamanların en güçlü bombardıman uçağı: 31 tonu klasik ve nükleer bombalar olmak üzere, toplam ağırlığı 229 ton. Sekiz motorlu. Aslında, SSCB üzerinde yüksek irtifada uçup görevini tamamladıktan sonra müttefik bir ülkedeki hava üssüne dönmek üzere tasarlandı. Bu uçaklardan 1952-1962 arasında 744 adet imal edildi. Bunların yüz kadarı halen görevde.

Erken uyarı ...

ABD ve Kanada, Kuzey Amerika'nın hava savunması için ortak bir komuta merkezi olan Norad'ı kurdu. Norad, savunma maksatlı birçok radar hattından oluşuyordu. Bunların en gelişmişi, Thulé (Grönland'ın kuzeybatısı) ve Alaska'nın göbeğindeki Clear hava üslerine kurulmuş olan ve Sovyet füzelerinin havalandığını tespit edebilen ekipmandı.

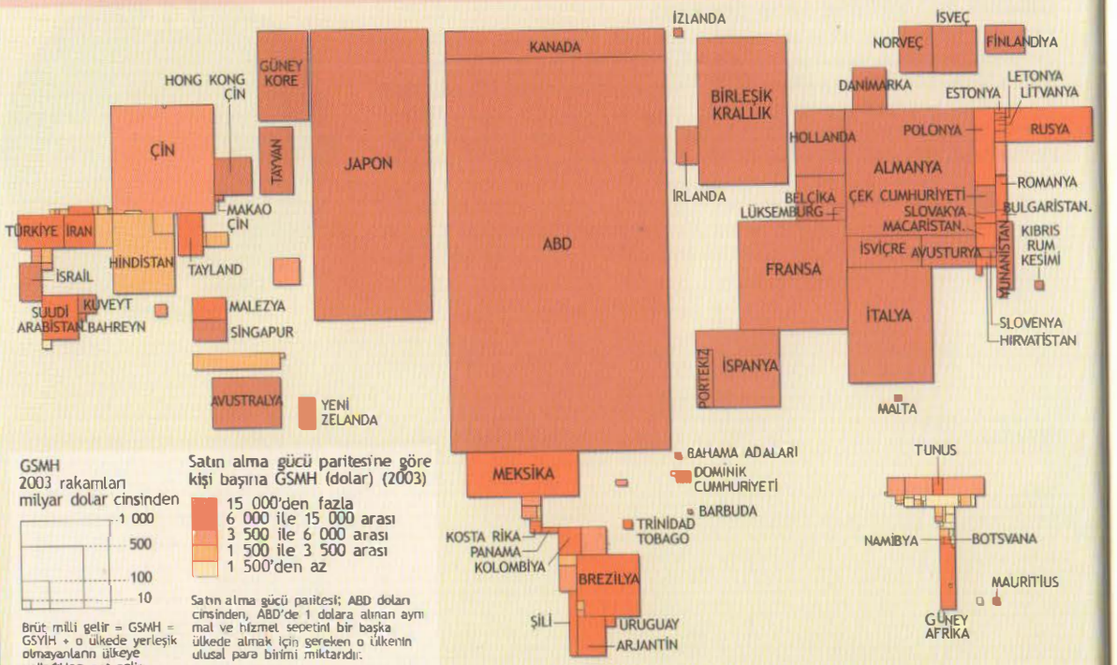
ABD NÖBETTE



YÜKSEK TEKNOLOJİYE DAYALI ÜSTÜNLÜK

Dünya nüfusunun sadece % 5'ini barındırmasına karşın yeryüzündeki tüm zenginliklerin aşağı yukarı üçte birine sahip olan ABD, dünyanın en büyük ekonomisi. ABD, bu güçlü konumunu, ürettiği çeşitli ürün ve hizmetlerden ya da dünyanın tüm zenginliklerini ve en büyük yeteneklerini kendine çeken cazibesinden çok, yüksek teknolojiye borçlu. Bu sayede de; yeniliğin, üretimin ve ticari stratejilerin birbirine sıkı sıkıya bağlanmasını zorunlu kılan, çok hızlı, takip etmeyi beceremeyenler için kimi zaman sarsıcı bir üretim döngüsünü tüm dünyaya dayatabiliyor.

GSMH: ABD AÇIK ARA ÖNDE



Kaynak: IFRI (Fransa Uluslararası İlişkiler Enstitüsü), Ramses 2006, Dunod

Ekonomik Fatura

Yukarıdaki grafik, ABD'nin zenginlik açısından dünyadaki ağırlığını gösteriyor: On bir trilyon dolarlık GSMH ile dünyadaki milli gelirin yaklaşık % 31'ini alan ABD, bu küresel hiyerarşide ikinci sırada yer alan Japonya'nınkinin iki katından daha fazla, üçüncü sıradaki Almanya'nın da beş katı gelire sahip. ABD, tarihi boyunca hiçbir zaman bugün olduğu kadar zengin olmadı. Bu zenginliği, ekonomisinin aşağı yukarı son on yıldır kaydettiği rekor büyüme hızına borçlu. Aynı dönemde diğer ülkelerin de hızla gelişmesi, hatta neredeyse ABD ile aynı oranda büyümesi, bu durumu değiştirmedi. Bu zenginlik "satın alma gücü" şeklinde ifade edildiğinde, ABD, Lüksemburg'un ardından ikinci oluyor. Kişi başına düşen GSMH'ye endekslendiğindeyse, ABD beşinci sıraya geriliyor. Ama sahip olduğu ekonomik ağırlık, onu yenilmez kılıyor.

Ekonomik gücün motoru

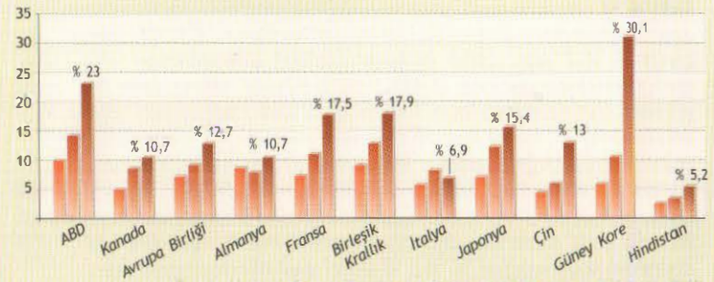
ABD son 10-15 yıldır sanayi sonrası ekonomisi evresinde. Artık ABD'nin ekonomik gücünü, klasik Fordizm dönemi terimleriyle; yani güçlü entegre şirketlere, ilk coğrafi örneği Büyük Göller bölgesi (Amerika'nın dökümhanesi) olan yoğunlaşmış dev sanayi komplekslerine bakarak ölçmek mümkün değil. Dökümhane artık *rust belt*'e (paslı kuşağa) dönüştü; boş fabrikalar bir alın çağın bittiğini, Amerikan sanayiinin sona erdiğini haber veriyor. Bu sanayi özellikle ülkenin güneyine ve batısına dağıldı ya da Rio Grande'nin (*maquiladoralar*) güneyine, hatta Asya'ya transfer edildi.

KUSURSUZ ŞİRKETLER. Sanayi ülkenin tamamında dönüşüm geçirdi. Amerikan şirketleri artık iletişim teknolojileri, nanoteknoloji, genetik-biyoloji, tıp araştırmaları, iş makineleri, havacılık ve motor üretimi gibi alanlarda uzmanlaşıyor. Şirketlerin gücü; yenilik, üretim ve ticari strateji süreçlerinin birarada ele alındığı yeni üretim sistemine geçmiş olmalarından; yeni ürünler bulma, bunları küresel ölçekte dağıtabilme, dilediklerinde üretimi hızla başkalarına bırakabilme ve tüm bunları, uzay stratejilerinin sağladığı dış kaynak kullanımı, esneklik ve ucuz işgücü sayesinde hızlı bir döngü içinde gerçekleştirebilme kapasitelerinden kaynaklanıyor.

YÜKSEK TEKNOLOJİ. Ülkelerin gücü artık sanayi üretimlerinde yüksek teknolojileri ne ölçüde kullandıkları ile değerlendiriliyor. Yukarıda sağdaki grafikte, toplam üretiminin yaklaşık % 25'ini bu spesifik sektörlerde gerçekleştiren ABD'nin, Güney Kore ile birlikte başı çektiği görülüyor. Bu oran, Avrupa Birliği'nin neredeyse iki katı, üstelik Avrupalılar bu alanda münevver bir gelişme kaydederken, gelişme ABD'de hızla artıyor, Çin'de de ...

YÜKSEK TEKNOLOJİ SANAYİİNİN PAYI

Yüksek teknoloji sanayiinin toplam sanayi üretimi içindeki payı (% cinsinden)
Uluslararası karşılaştırma, 1980-1990-2001



Kaynak: National Science Foundation, *Sciences and Engineering Indicators*, 2004.

> *Research Triangle Park, biyoteknoloji alanında örnek bir kurumdur. Tesis, üç üniversiteyle yakın işbirliği içindedir, bünyesinde 137 kuruluşu toplamaktadır ve 10 yılda 2 milyar dolar yatırım çekmiştir.*
> *LE MONDE, KASIM 2005.*

BAŞLICA TEKNOLOJİK YENİLİK ALANLARI



Kaynak: *Wired Magazine*, İnsanî Geliştirme Raporu, 2001.

Yenilik coğrafyası

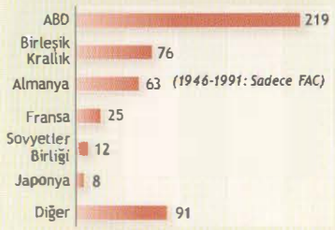
ABD, teknolojik yenilik anlamında gerçek bir lider. *Wired Magazine* dergisi de, ABD'nin liderlik özelliğini vurgulamak için, dünya ölçeğindeki yenilik odaklarını bu yeni dijital coğrafyada belirleyici olan dört temel ölçütü göz önünde bulundurarak sınıflandırmış. Bu ölçütler şunlar: Yeni teknolojiler alanında üniversiteler ve araştırma laboratuarları kurma kapasitesi; uzmanlık desteği sağlayan çokuluslu şirketlerin varlığı; araştırma alanındaki aktörlerin müteşebbis ruhu ve risk sermayesinin varlığı. Bu ölçütlere göre belirlenmiş 46 teknoloji merkezinden 13'ü ABD'de bulunuyor, üstelik bunlardan 8'i, dünyanın en gelişmiş 17 teknoloji merkezi arasında yer alıyor. Berkeley ve Stanford Üniversitelerinin bulunduğu San Francisco bölgesi, tek başına, bu merkezlerden ikisine ev sahipliği yapıyor ki meşhur Silikon Vadisi, bunlardan biri. Dünyanın en büyük yenilik merkezi olan Silikon Vadisi'nin en yakın rakibi ise, MIT ve Harvard sayesinde iletişim teknolojileri, biyoteknoloji ve tıbbi araştırmalar alanında öne çıkan Boston.

GÜCÜN SIRRI: ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME

Ulusların ve şirketlerin, araştırma-geliştirmeye, eğitime, bilgi ve becerinin yaygınlaştırılmasına ayırdığı kaynak, onların dünya sıralamasındaki yerini her zamankinden daha fazla tayin ediyor. GSMH'sinin brüt % 2,7'sini (300 milyar Dolar) araştırma-geliştirmeye ayıran ABD, tek başına, dünyada bu alana ayrılan toplam kaynağın üçte birinden daha fazlasını, ayrıca, kendisini izleyen diğer dört büyük gücün ayırdığı toplam kaynaktan daha fazlasını ortaya koyuyor. Bu kaynağın beste dördü, uygulamalı araştırmalara ve yeni ürünler geliştirilmesine ayrılıyor. Bu da çok şaşırtıcı olmasa gerek çünkü Ar-Ge'ye ayrılan kaynağın % 63'ü özel sektörden geliyor.

NOBEL BİLİM ÖDÜLLERİ

Nobel ödüllerinin dağılımı (fizik, kimya, tıp)
Devletlerarası karşılaştırma, 1901-2003
Toplam: 494



Kaynak: US National Science Foundation

ABD BAŞI ÇEKİYOR

Nobel bilim ödülleri sıralamasında birinci olmasından da anlaşılacağı gibi, ABD temel araştırma alanında lider durumda. Ama bu durum, İkinci Dünya Savaşı öncesinde böyle değildi. Savaşla birlikte eski Avrupa'dan yeni dünyaya doğru gerçekleşen araştırmacı akını, ABD'nin sonraki yıllarda Nobel bilim ödüllerini tekeline almasını sağladı. 1901-1945 arasında 142 ödülden 20'sini alan ABD, 1945-1975 arasında 166 ödülden 79'unu, o tarihten bu yana da, ödüllerin yaklaşık üçte ikisini aldı.

> *Araştırma-geliştirmeye ayrılan payın gayri safi milli hasılaya oranı:*
> *(2001 verileri):*
> *ABD: % 2,71*
> *Japonya: % 2,98*
> *AB: (2000) % 1,88*

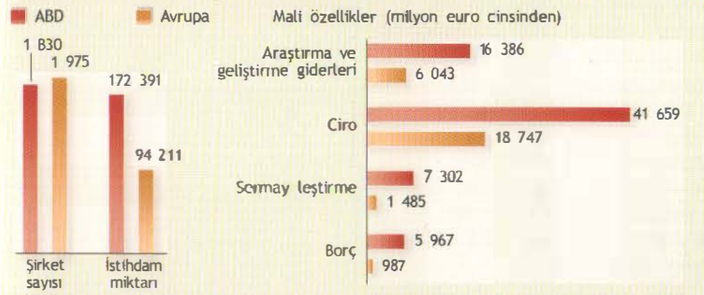
Silikon Vadisi

San Francisco'dan San José'ye uzanan bu ince uzun alan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında enformasyon ve iletişim teknolojilerinin (EİT) odak noktası haline geldi. Coğrafi bir başarı öyküsü olan Santa Clara vadisi, artık sadece, her teknoloji tekelinin kendisine mal ettiği, ama tescilsiz bir marka olan "Silikon Vadisi" adıyla biliniyor. Burası, aynı zamanda, ABD ile dünyanın geri kalanı arasındaki teknoloji uçurumunun simgeleşiği yer. Silikon Vadisi, diğer ülkelerin taklit etmeye çalıştığı bir simyacı ustalığıyla, üniversiteleri, girişimcileri, cesur kapitalistleri, yeni kurulmuş şirketleri, büyük çokuluslu şirketleri ve Bill Hewlett, Tom Packard, Apple'ın kurucusu Steeve Jobs ya da Bill Gates gibi zengin ve meşhur olmayı, tıpkı onlar gibi yepyeni bir gelişmeye imza atmayı düşleyen pek çok kişiyi biraraya getirmiştir.

SİLİKON VADİSİ



ABD'DE VE AVRUPA'DA BİYOTEKNOLOJİ

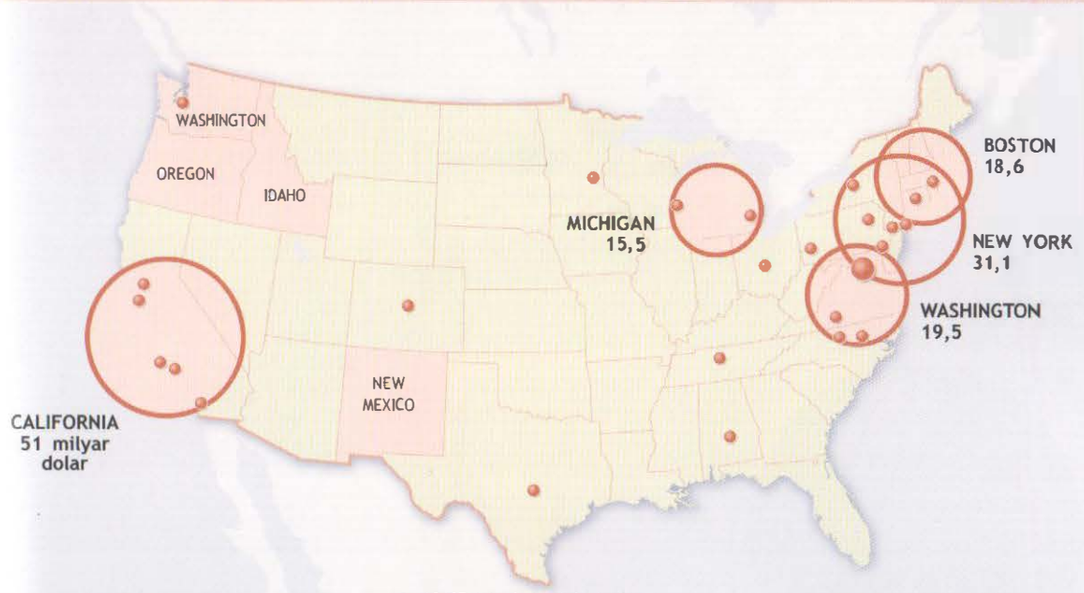


Kaynak: Critical Limited 2003.

ABD'nin biyoteknolojideki ilerlemesi

ABD biyofarmaside önemli bir ilerleme kaydetti (ilaç sanayii faaliyetlerinin % 10'u, pazara çıkan yeni moleküllerin ise % 40'ı). Yandaki grafikte bunun boyutları daha iyi görülebilir: Amerikalı şirketler, Avrupalı şirketlere göre sayıca daha az olmalarına karşın, yeni ilaç araştırmalarına üç kat daha fazla bütçe ayırmaktadır.

ABD'DE ARAŞTIRMA-GELİŞTİRME



1. AR-GE harcamaları
Bir eyaletin ya da eyaletlerin bir bölgede yoğunlaşan toplam harcamaları (milyar dolar cinsinden)

2. AR-GE için federal fonlardan yararlanan üniversiteler
974 milyon dolar (John Hopkins)
200-500 milyon dolar arası

3. Gayri safi yerel hasıladaki payı
AR-GE çalışmalarının gayri safi yerel hasılanın % 3,5'inden fazlasını tükettiği eyalet ya da bölgeler

Kaynak: USSA 2005, NSF, Ticaret Bakanlığı.

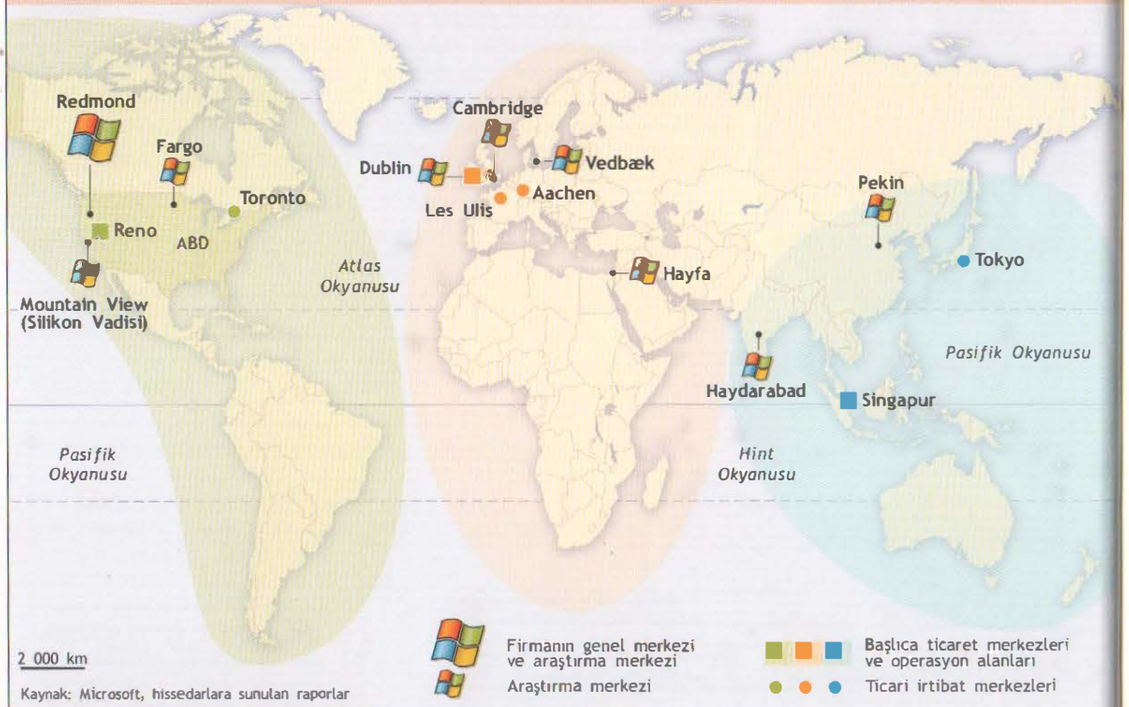
Gücün sırrı

Araştırma-geliştirme; insan kaynağını, sermayeyi, kamu olanaklarını ve yenilikçi şirketleri biraraya getirme meselesidir. Yukarıdaki haritada Kuzeydoğu kıyı şeridinin ve Büyük Göllerin çevresindeki yerleşim birimlerinde bulunan üniversite ve sanayi merkezleri ile California dikkat çekiyor. Yalnızca California tek başına tüm ülkedeki kaynakların beşte birini elinde tutuyor. California özel kredilerde başı çekiyor, California üniversiteleri de federal anlaşmalar ve krediler için birbiriyle yarışıyor. Bununla birlikte, araştırma ekipleri açısından Kuzeydoğu üniversiteleri önde gidiyor: Johns Hopkins, Harvard, Columbia, Yale gibi üniversiteler onlarca Nobel ödülü sahibi eğitmeni bünyesinde barındırıyor ve tüm dünyadan üst düzeyde doktora öğrencilerini kabul ediyor. En çok araştırma kredisi alan 25 üniversitenin 10'u Amerika'nın Kuzeydoğu kıyısında bulunuyor.

ÖNE ÇIKAN ENFORMASYON VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

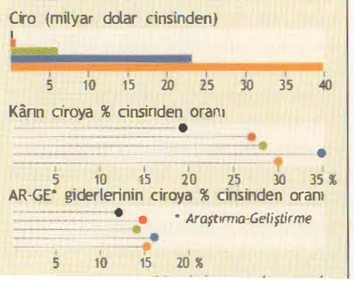
Amerikan elektronik firmaları parça üretimini ve montaj sanayiini, işçiliğin daha ucuz olduğu ülkelere taşısa da sektör ABD'de 4 milyondan fazla kişiyi istihdam ediyor. Üstelik yazılım sanayii ve bilişim hizmetleri sektöründe daha da etkinler. ABD, yazılım sanayiinin %51'ini, dünyanın dört bir yanına dağılmış firmaları sayesinde de bilişim hizmetlerinin %46'sını elinde tutuyor. Geçmişte bu alanda mutlak hâkimiyetin simgesi IBM'di ama bugün bilişim dünyasının ve sanal âlemin hâkimleri, Microsoft, Cisco ve Google gibi firmalar.

KÜRESEL ŞİRKET MICROSOFT



Kaynak: Microsoft, hissedarlara sunulan raporlar

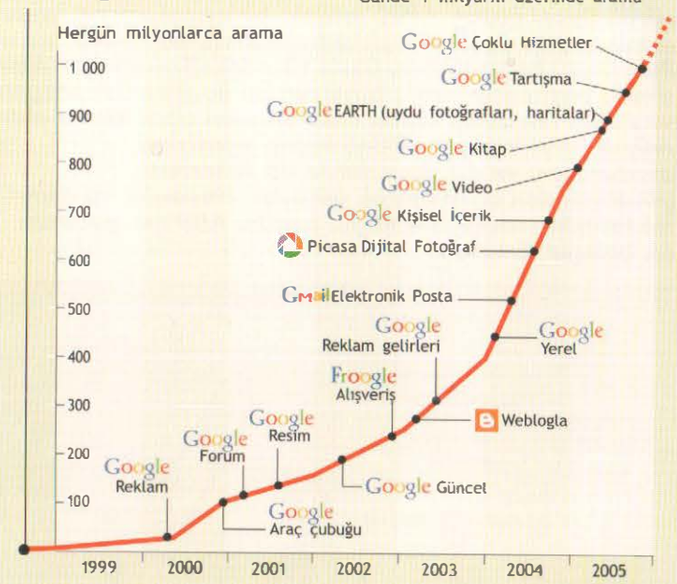
MICROSOFT'UN GELİŞİMİ



Devasa bir firma

Microsoft, bundan yaklaşık 30 yıl önce, Seattle yakınlarında, Redmond'da, Bill Gates'in çevresinde toplanmış bir grup genç mühendisin yaratıcı dehasından doğdu. Dünyada kişisel bilgisayarlar hızla yayılırken, önce kendi geliştirdikleri DOS işletim sistemini, ardından Windows'u ve uygulama programlarını yaratmayı ve daha da önemlisi, bunları tüm dünyaya kabul ettirmeyi başardılar. Dünyanın dört bir yanında şubeleri olan şirketin (Microsoft ilk şubesini 1983'te Fransa'da açmıştı) üç ana merkezi var. Kuzey ve Güney Amerika merkezi Reno, Avrupa ve Afrika merkezi Dublin, Asya ve Okyanusya merkezi de Singapur. Microsoft, %37'si yabancı ülkelerde olmak üzere 61 bin kişiyi istihdam ediyor. İlerlemesini, cirosunun %15'i ila %20'sini (40 milyar dolar), çalışanlarının da beşte ikisini ayırdığı araştırma-geliştirme faaliyetine borçlu. Borsa sermayesi ise çok yüksek getiri oranlarıyla Wall Street'in ilkleri arasında.

GOOGLE EVRENİ



Kaynak: *Le Monde*, Aralık 2005

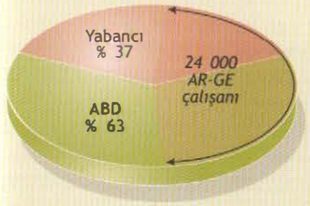
Google'ın yükselişi

Stanford'dan iki araştırmacı tarafından 1998'de kurulan Google çok kısa bir süre içinde internet dünyasında hâkimiyet kurdu. Basit bir arama motoruyla yola çıkan şirket internet kullanıcılarına sayısız sunucu sağlayan ve artık günde bir milyar kez tıklanan çok yönlü bir hizmet sitesi haline geldi. Silikon Vadisi'nin tam merkezindeki Mountain View şirketi hizmetlerini çeşitlendirerek günlük ziyaretçi sayısını çok hızlı biçimde arttırdı. Kuruluşunda sitede 10 bin arama yapılabiliyorken bu sayı 2000 sonunda 100 bine, 2004 sonunda 750 milyona, 2005 sonunda ise 1 milyara yükseldi. MSN (Microsoft grubu) ve Yahoo gibi diğer Amerikan siteleriyle güçlü bir rekabet içinde olan Google, büyük mali olanakları sayesinde zahmetli sektörlere yatırım yapabiliyor. Şirket, bir süre önce, büyük Anglo-Sakson kütüphanelerinde bulunan kitapları dijital ortama aktarıp bunları internet üzerinden sunma yönünde bir projesi olduğunu açıkladı. Büyük bir pazara sahip olan internet üzerinden telefon hizmeti sektörüne girmesi halinde ise, şirketin bu üstünlüğü daha da pekişecek.

> *Bilgisayar firmaları, yabancı ülkelerdeki şubelerine göre 10 kat daha az ihracat yaptı ama yine de bu sektör, Amerikan sanayiinde en fazla büyüme gösteren sektördür.*
>
> MICHEL GOUSSOT, *LES ETATS-UNIS DANS LA NOUVELLE ÉCONOMIE MONDIALE* [Yeni Dünya Ekonomisinde ABD], A. COLIN, 2000.

İNSAN SERMAYESİ

Dünya genelinde 61 000 çalışan



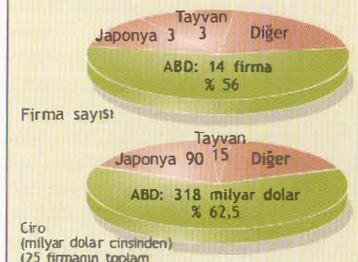
Kaynak: Microsoft, hissedarlara sunulan raporlar

Amerikan tekeli

Amerikan sanayii bilişim donanımı pazarındaki hâkimiyetini sürdürüyor. IBM 1960'lardaki tekelini yitirse de, hâlâ birinci sırada; rakipleri ise diğer Amerikan şirketleri. Dünyanın en büyük 25 şirketinden 14'ü Amerikan menşeli; bunlardan sekizi ilk on içinde ve bu sekiz şirket, dünya pazarındaki toplam cironun %62,5'ini elde ediyor.

MICROSOFT'UN GELİŞİMİ

2004 itibarıyla dünyanın en büyük 25 donanım üreticisi



HAVACILIK VE UZAY GÜCÜ

Avrupalıların rekabetine karşın (havacılık alanında Airbus, uzay alanında da Arinespace), Amerikan havacılık ve uzay sanayii liderliğini açık ara sürdürüyor. Pazar, 1990'lardaki birleşmelerin sonunda ortaya çıkan üç büyük şirketin (Boeing, Lockheed, Raytheon) kontrolünde. Uzun süre tekellerinde tuttukları sivil iç pazar sayesinde büyüyen bu üç şirket, Pentagon ve NASA'nın açtığı kamu ihalelerinden ciddi kârlar elde ediyor (cirolarının %64'ünü kamu siparişleri oluşturuyor) ve dış pazarlarda da Amerikan yönetiminden ciddi destek görüyor. Havacılık ve uzay teknolojilerindeki üstünlüğü, bugün, ABD'nin gücünün en belirgin simgesi.

NASA

Amerikan havacılık ve uzay sanayiinin cirosunun dökümü
(milyar dolar cinsinden)



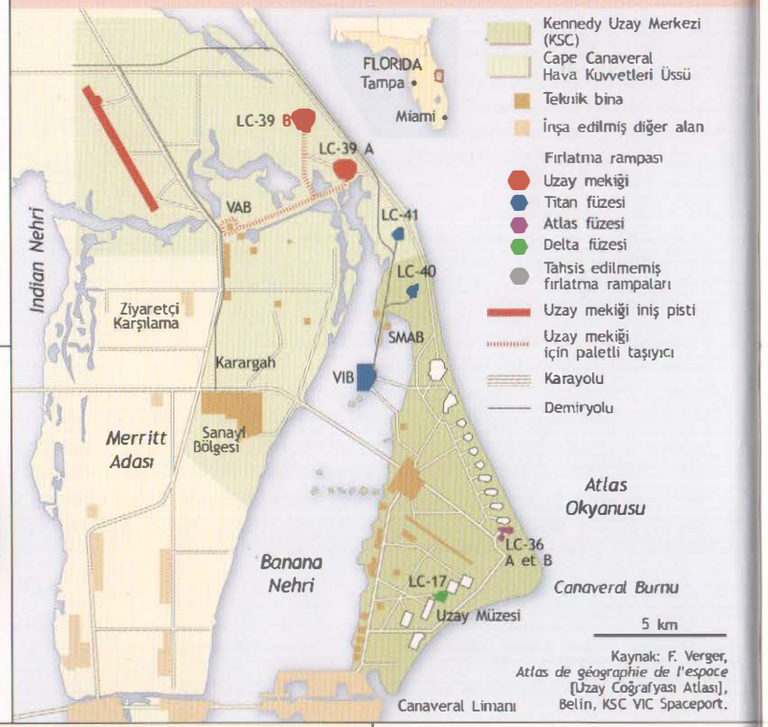
Kaynak: USSA 2005.

Amerikan havacılık ve uzay faaliyetinin bütçe dağılımı

Amerikan havacılık ve uzay sektörü, hem iç hem de dış pazara dayanıyor. Konjonktüre ve Airbus'ın rekabetine karşın, Amerikan havacılık şirketleri, son beş yılda, sivil uçak siparişlerinin yarısını almış durumda. Pentagon satışların yarısına, NASA da %14'üne katkı sağlıyor.

Dış ülkelerden alınan sivil ve askeri siparişler, toplam ithalatın %7 ila 10'unu oluşturuyor ve sektör, son on yıldır, yıllık 26 ila 40 milyar dolar gibi önemli bir dış ticaret fazlası veriyor.

CAPE CANAVERAL



Kaynak: F. Verger, *Atlas de géographie de l'espace* [Uzay Coğrafyası Atlası], Belin, KSC VIC Spaceport.

> *Uzay, ABD'nin kaynaklarını seferber ettiği bir alan değil, siyasi zorunluluklara yanıt veren sembolik bir gösteri alanı oldu.*
> F. VERGER, *ATLAS DE GEOGRAPHIE DE L'ESPACE* [Uzay Coğrafyası Atlası], BELIN, 1997.

UZAYA GÖNDERİLEN UYDULAR 1957-2003



Kaynak: *F. Verger, Atlas de Géographie de l'Espace*, Belin.

ABD'nin önde gelen havacılık ve uzay şirketleri

Şirket adı	Ciro (dolar cinsinden, 2005)	Genel merkez	Çalışan sayısı
Boeing	21,9 milyar	Chicago (Illinois)	153 000
Lookheed	37,2 mily r	Bethesda (Maryland)	135 000
Raytheon	21,9 mily r	Waltham (Masashussetts)	80 000
EADS	41 milyar	Amsterdam (Hollanda)	113 000

NASA'nın 2005 bütçesi
16 244 milyon dolar



Kaynak: Amerikan Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi

Meşhur bir üs: Kennedy Uzay Merkezi

Uzayın fethinde ABD'nin en önemli karargâhı olan Kennedy Uzay Merkezi, geçmişte ABD ile SSCB arasında yaşanan düellonun da merkezidir. Bu üs, aynı zamanda ABD'nin zaferinin de simgesidir çünkü Apollo füzeleri Ay'a buradan fırlatılmıştır (Temmuz 1969). Uygun enlemde bulunduğu için fırlatmaların daha kolay gerçekleştirilebildiği üs, NASA ve Amerikan Hava Kuvvetleri tarafından ortaklaşa kullanılmaktadır. Atlas Okyanusu kıyısında 50 bin hektar alan üzerine kurulu olan üsten, 1962'den bu yana, Amerikan uzay tarihinin mihenk taşları olan Delta, Atlas, Sarürn gibi füzelerin çeşitli sivil ve askeri sürümleri fırlatıldı. Üssün bulunduğu alan bugün büyük ölçüde değişmiş durumda. Operasyonel tesisler 1981'de kuzeye taşındı (LC 39-40-41) ve bu tarihten beri uzay mekikleri (toplam 144 adet) ve Titan füzeleri buradan fırlatılıyor. Üssün 14 bin sürekli çalışanı var ve üs çevresinde de, NASA'yla iş yapan birçok taşeron firma bulunuyor.

NASA

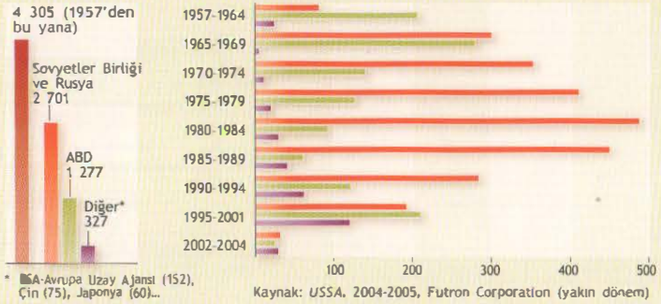
1961'den itibaren Amerikan Havacılık ve Uzay Ajansı'na öyle büyük malı olanaklar sağlanmıştı ki Kennedy Ay'a bir Amerikalı gönderme fikrini rahatça ortaya atabildi. 1972'de Apollo programı sona erdiğinde hız kesen NASA, 1980'lerde uzay mekiği programı ile yeniden güç buldu (ilk uzay mekiği Nisan 1981'de fırlatıldı). Ancak Challenger ve Atlantis mekiklerinin trajik sonu bu masraflı teknolojik yatırımların kamuoyu nezdinde gözden düşmesine yol açtı; bu arada Avrupa da klasik fırlatıcılar konusunda ABD'yi hayli geride bırakmıştı. NASA, 1990'lardan itibaren askeri programlar nedeniyle ikinci planda kaldı ama hâlâ, Avrupa Uzay Ajansı'nın dört katı bir bütçeye sahip. Bu bütçenin yarısını fırlatma programlarına ve Uluslararası Uzay İstasyonu çalışmalarına ayıran NASA, büyük gruplar arasında paylaşılmış havacılık ve uzay pazarını beslemeye devam ediyor.

UZAY, GÜCÜN HİZMETİNDE

Sovyetler Birliği'nin 1957'deki meydan okuması teknolojik olduğu kadar askeri ve siyasiydi. Bunun altında kalmayan ABD tüm teknolojik ve sanayi olanaklarını seferber etti ve meydan okuma daha da kızıştı. Soğuk Savaşın bu cephesinde her iki taraf da çok amaçlı ve askeri amaçlı uydularla donandı. Sivil pazarda Avrupalılarla rekabet eden ABD askeri alandaki tartışmasız üstünlüğünü koruyor. Sahip olduğu gelişmiş uydu sistemleri ABD'ye dış müdahalelerde hayati önem taşıyan gözlem ve gerçek zamanlı komuta olanağı sağlıyor.

ABD HIZ KESİYOR

Ülkeye ve döneme göre uzaya fırlatılan uydular (1957-2004)



* ESA-Avrupa Uzay Ajansı (152), Çin (75), Japonya (60)...

Kaynak: *USSA*, 2004-2005, Futron Corporation (yakın dönem)

ABD'nin ticari karşı saldırısı ve Echelon sistemi

Kamusal ya da özel, her tür iletişime müdahale olanağı veren bu sistem, ABD ve Anglo Sakson ortakları (Britanya, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda) tarafından İkinci Dünya Savaşı sırasında kuruldu ve Soğuk Savaş sırasında da yeniden devreye sokuldu.

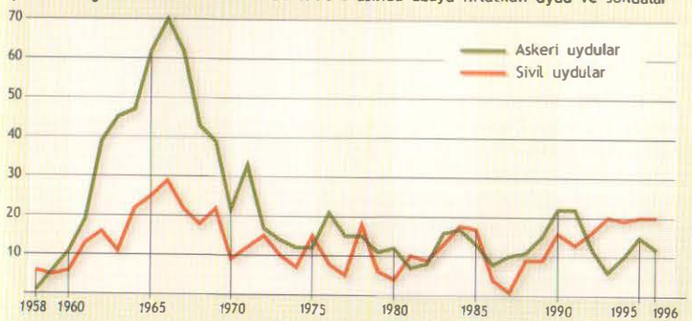
ECHELON SİSTEMİNİN AMACI. Bir uydu ağından, yer dinleme istasyonlarından ve denizaltı kablolarını izlemek için kullanılan bir Amerikan nükleer denizaltısından oluşan bu sistem teleks, telefon ve elektronik posta iletişimini izlemeye ve dinlemeye yarıyor.

SİSTEM İFŞA EDİLDİ. Uzay çağının gereklerine uygun olarak modernize edilmiş bu eski sistem tehlikeli bir bilgi toplama aracı. Son yıllarda ortaya çıkan casusluk olayları bunu gösteriyor. Kapsamlı bir ticari karşı saldırı için Başkan Clinton'ın isteği üzerine seferber edilen haber alma olanakları arasında Echelon sistemi en etkin olanıydı.

> *Uzay, genişletilmiş bir güvenlik politikası çerçevesinde ideal bir güç bileşeni haline geldi.*
>
> LES CAHIERS DE CHEAR, KASIM 2004.

UYDU TİPLERİ

İşlevlerine göre ABD tarafından 1958-1996 arasında uzaya fırlatılan uydu ve sondalar



Kaynak: F. Verger, *Atals géographie de l'espace*, Belin.

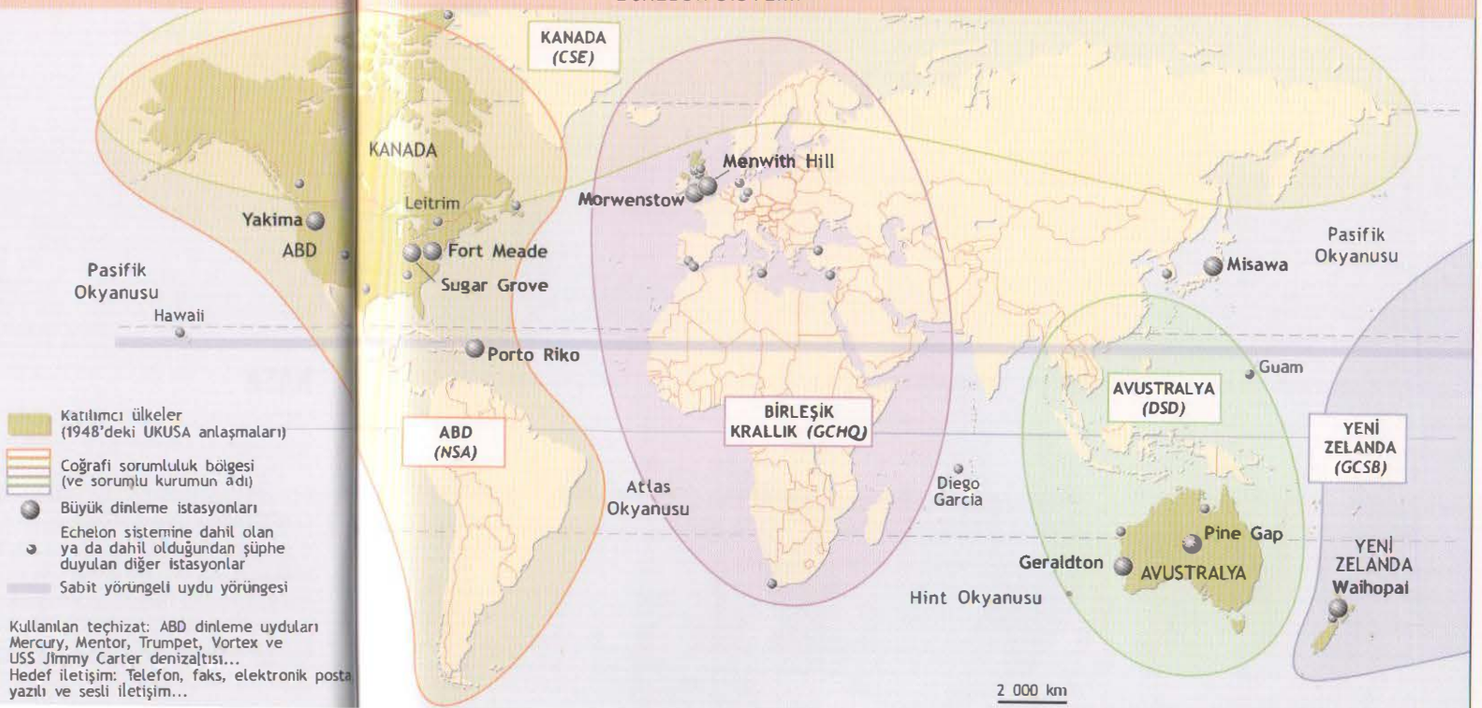
Sivil ve askeri uydular

Adeta Soğuk Savaş tarihinin bir özeti olan yukarıdaki grafik, Sovyetler Birliği'nin Ekim 1957'de Sputnik'i yörüngeye oturtması ile başlayan büyük rekabet boyunca, ABD'nin uzaya kaç uydu fırlattığını gösteriyor. Sputnik ABD'yi sarsmıştı çünkü aslında, Sovyetler Birliği'nin ağır fırlatma rampaları yapabildiğini ve ABD'nin nükleer bomba taşıyan bombardıman uçaklarıyla kırdığı üstünlüğü SSCB'nin, kıtalararası füzeleriyle dengelediğini gösteriyordu. 1960'larda başlayan Ay'a çıkma savaşı sırasında ABD bir yandan da gizlice, istihbarat, gözlem, hedef işaretleme ve güdümleme amaçlı gelişmiş bir uydu ağı oluşturdu. Bu sayede, gerçekten de büyük bir stratejik üstünlük elde etti. Ronald Reagan'ın ortaya attığı Stratejik Savunma Girişimi bu stratejik üstünlüğü sürdürmeyi amaçlıyordu. Bugün tüm dünyada askeri uzay harcamalarına ayrılan 19 milyar dolarlık tutarın 17 milyar dolarını ABD harcıyor; Avrupa'nın bu konuya ayırdığı bütçe ise 1 milyar dolardan daha az. ABD'nin üstünlüğü tartışılmaz.

ABD'nin uzay stratejisi

1957'den 1964'e kadar SSCB'yi yakalamaya çalışan ABD başlangıçtaki uzay stratejisini 1970'lerde değiştirdi. Önceliği niceliğe veren SSCB uzaya çok sayıda fakat teknik açıdan geri kalmış uydular gönderirken ABD elektronik ve uydu donanımlarını küçültme konusundaki teknolojik kapasitesini değerlendirdi ve uzaya az sayıda fakat daha gelişmiş ve çok amaçlı uydular gönderdi. SSCB otomatik gözlem alanındaki eksikliğini insanlı misyonlarla telafi etmeye çalıştı ama bu defa da ikmal uydularıyla uğraşmak zorunda kaldı. 1990'lardaysa, belirli bir denge sağlandı. Avrupa, Ariane füzeleri ile kendini kanıtladı, Rusya ise kimi zaman Amerikan firmalarıyla da işbirliği yaparak uydu fırlatma pazarında kendine iyi bir yer edindi. Soğuk Savaş da böylece sona erdi...

ECHELON SİSTEMİ

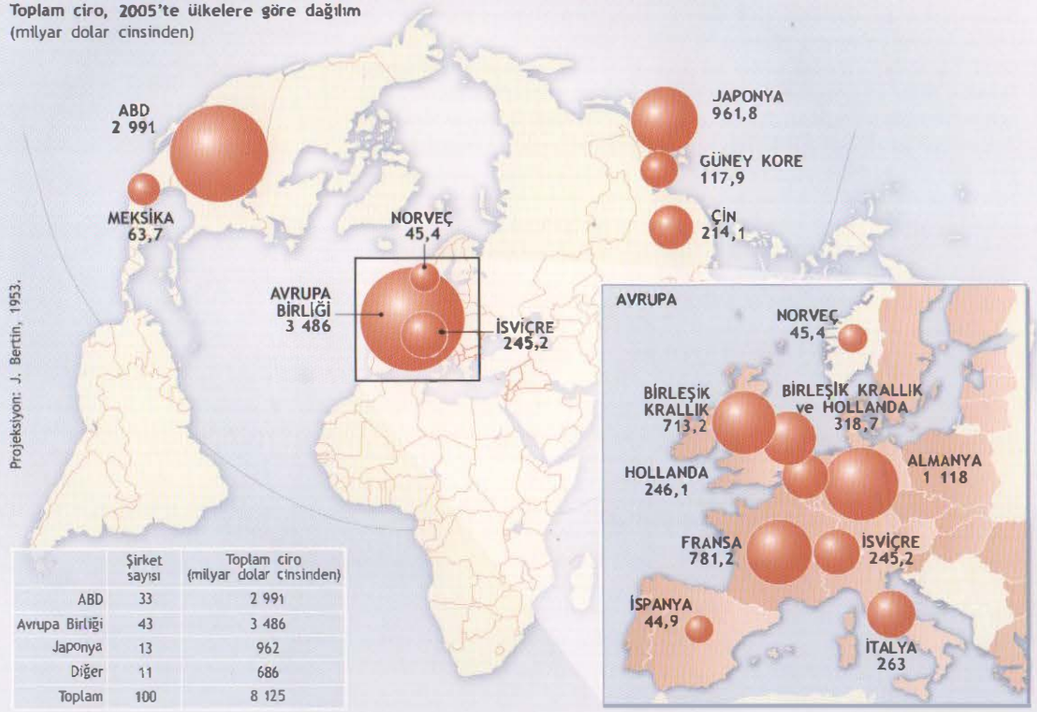


KÜRESELLEŞEN ŞİRKETLER

Küreselleşen ekonomik sistem içinde ekonomik güç, sayıları birkaç yüzü geçmeyen büyük şirketlerin kontrolünde. Çokuluslu olarak bilinseler de merkezlerine, yöneticilerine, özellikle de hissedarlarına bakıldığında bu şirketler belirli bir coğrafyaya aittir. Kapitalist düzenin hüküm sürdüğü bu dünya coğrafyasında ABD, birçoğu yabancı ülkelerde büyük yatırımlara sahip şirketleri sayesinde ilk sıraya yerleşiyor. Çokuluslu şirketlerin oluşturduğu büyük tekel kimi zaman bunları yabancı grupların kontrolüne bıraksa da bu gruplar eninde sonunda gelip ABD'de yatırım yapıyor ve er ya da geç amerikanlaşıyor.

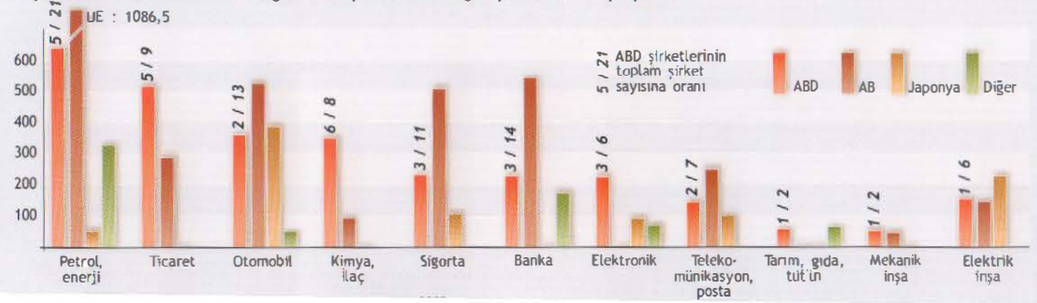
KÜRESEL ÖLÇEKLİ BÜYÜK ŞİRKETLER

Toplam ciro, 2005'te ülkelere göre dağılım
(milyar dolar cinsinden)



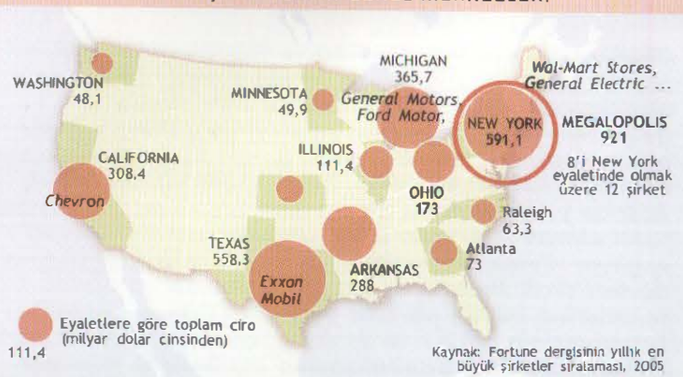
	Şirket sayısı	Toplam ciro (milyar dolar cinsinden)
ABD	33	2 991
Avrupa Birliği	43	3 486
Japonya	13	962
Diğer	11	686
Toplam	100	8 125

2005'te en büyük 100 çokuluslu şirketin faaliyet alanları
Milyar dolar cinsinden cirolarına göre ABD şirketlerinin diğer şirketlerle karşılaştırılması



EGEMEN ŞİRKETLER
Fortune dergisi her yıl cirosuna, net kârına ve çalışan sayısına göre, dünyanın en büyük şirketlerinin listesini yayınlıyor. "Karar vericilerin coğrafi dağılımını" gösteren yandaki haritada cirosu 40 milyar doların üzerinde olan çokuluslu firmalar kulübüne üye 33 Amerikan şirketi görülüyor. İlk yüz içindeki şirketlerin toplam cirolarının %37'sine sahip olmakla birlikte Amerikan firmaları 1960-70'lerdeki kadar güçlü değiller. Bunlardan bir kısmı şirket evlilikleri sonucu listeden düştü ya da Avrupa veya Japonya merkezli şirketler tarafından satın alındı. Fakat bu yabancı şirketlerin ABD'deki şubeleri, çoğunlukla, ana merkezlerinden daha önemli hale geldi.

BÜYÜK ŞİRKETLERİN GENEL MERKEZLERİ



Kaynak: Fortune dergisinin yıllık en büyük şirketler sıralaması, 2005

Ekonomik karar merkezleri

GENEL MERKEZLER DİYARI, KUZEYDOĞU. Amerikan ekonomisinin karar alma merkezlerini gösteren yukarıdaki haritada kuzeydoğu bölgesinin, özellikle de, dünyanın önde gelen 100 şirketi içinde yer alan 33 Amerikan şirketinden 12'sinin genel merkezine ev sahipliği yapan kuzeydoğu kıyı şeridinin ağırlığı göze çarpıyor. Bunlar arasında sanayi devleri (General Electric, IBM, dünyanın bir numaralı ilaç firması Pfizer), New York'un kuruluşundan bu yana bu kentte faaliyet gösteren büyük bankalar (Citycorp, J.P. Morgan), çoğu New England'da bulunan sigorta şirketleri ve Time Warner gibi büyük medya grupları var.

BÜYÜK GÖLLER BÖLGESİ VE OTOMOBİL SANAYİİ. Büyük Amerikan sanayiinin göz bebeği olan şirketlerden bazıları genel merkez olarak Büyük Göller bölgesini seçmiştir çünkü bu bölgenin bir sanayi geleneği vardır. Dünya sıralamasında beşinci olan General Motors ve sekizinci olan Ford'un, ayrıca Alman Daimler firması ile birleşen Chrysler'ın genel merkezleri Detroit'te (Michigan) bulunuyor. Akron ve Cleveland da lastik ve kimya sanayiine (Proctor & Gamble) ev sahipliği yapıyor.

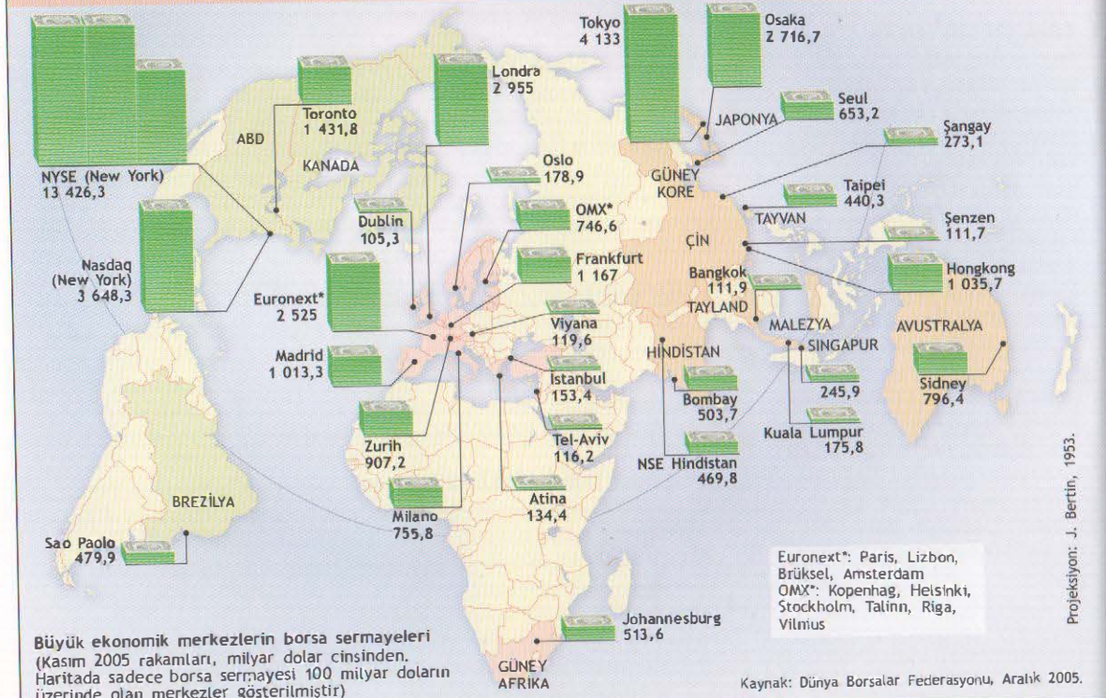
ÖNE ÇIKAN YENİ MERKEZLER. Karar alma merkezlerinin haritası yeni merkezlerin ortaya çıktığını da gösteriyor. Texas artık beş petrol grubuna –ki bunlardan ikisi, Exxon ve Marathon, genel merkezlerini New York'tan ve Pittsburg'dan Texas'a taşıdı– ve Texas Instruments, Dell gibi bilgisayar şirketlerine ev sahipliği yapıyor. Aynı şekilde öne çıkan bir başka merkez de California; Chevron'un gibi petrol grupları (148 milyar dolar) ve bilişim sanayiinin yeni devleri (Hewlett Packard, Intel) genel merkezlerini California'ya taşıdı. Seattle, Boeing'in McDonnell-Douglas ile birleştikten sonra genel merkezini Chicago'ya taşıması üzerine puan kaybetti ama Microsoft'un genel merkezi hâlâ Redmond banliyösünde. Yeni merkezler arasında "Eski Güney" eyaletleri bile var. Dünyanın en büyük şirketi unvanı için Exxon ile yarışan, dünyanın bir numaralı süpermarketler zinciri Wall Mart'ın (287 milyar dolar) genel merkezi Arkansas'ın küçük Bentonville kentinde bulunuyor.

> *"Kendini baştan sona küreselleşmenin diliyle tanımlayan bir "Dünya Şirketi", hâlâ bir istisna, hatta mitostur. ABD'de, dünyanın geri kalanında olduğu gibi, sermaye düzeyinde de, yönetim düzeyinde de önemli olan ulusallıktır.*
> LAURENT CAROUÉ.

YATIRIM LİMANI ABD

Uluslararası yatırımcılar ABD'yi güvenli bir liman olarak görüyor: Avrupa ve Japon şirketlerinin ağırlıkta olduğu yabancı firmalar dünyadaki doğrudan yabancı yatırım stoklarının yaklaşık beşte birine denk düşen 1 trilyon 378 milyar dolar sermayeyi ABD'ye yatırdı. Bu şirketler ya doğrudan ABD'de yerleşerek ya da mevcut Amerikan şirketlerini satın alarak ABD'deki istihdama da önemi bir katkı sağlıyor. Emeklilik fonları, bankalar, milyarder petrol devleri Wall Street'te işlem gören Amerikan hisse senetlerine büyük paralar yatırıyor. Dünya borsa sermayesinin %42'sine denk düşen sermayesi ile Wall Street, Amerikan kapitalizminin cazibesinin kanıtıdır.

DÜNYADAKİ ÖNEMLİ BORSA MERKEZLERİ



Büyük ekonomik merkezlerin borsa sermayeleri (Kasım 2005 rakamları, milyar dolar cinsinden. Haritada sadece borsa sermayesi 100 milyar doların üzerinde olan merkezler gösterilmiştir)

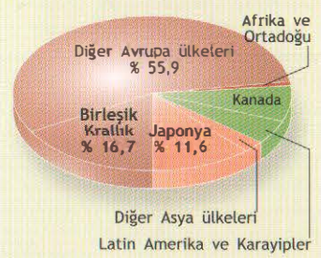
Kaynak: Dünya Borsalar Federasyonu, Aralık 2005.

> *Geçen yıl ABD'ye yatırım yapan yabancı sermayenin üçte ikisi Avrupa'dan geliyordu, ABD ise yatırımlarının %55'ini AB'ye yaptı.*
> LE MONDE, 22 EYLÜL 1999.

Amerikan borsasının önemi

Japon (Tokyo ve Osaka) ve Avrupa (Londra, Paris, Frankfurt) borsalarının fersah fersah önünde olan ABD borsaları (New York Borsası ve ileri teknoloji hisselerinin işlem gördüğü Nasdaq endeksi) 17 trilyon dolarlık sermayesiyle (dünya borsa sermayesinin %42'si) tüm işlemlerin %51'ini gerçekleştiriyor. Ekonomik faaliyetin büyüklüğünü ortaya koyan bu rakamlar uluslararası yatırımcıların ve Amerikalıların duyduğu güveni de gösteriyor. Amerikalılar tasarruflarını gönüllü olarak borsaya yatırıyor (Amerikan şirketlerinin hisselerinin %55'i bireysel yatırımcıların elinde) ve emeklilik hayalleri de borsadaki fon plasmanlarının iyi yönetilmesine bağlı.

BAŞLICA YABANCI YATIRIMCILAR



Kaynak: ABD Nüfus idaresi, USSA, 2004-2005

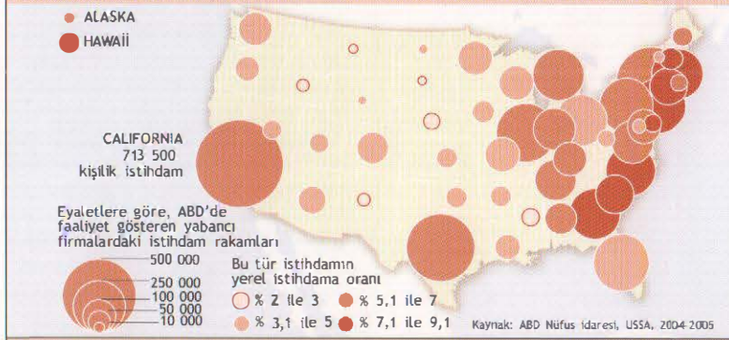
Amerika'daki yabancı yatırımlar kimlere ait?

ABD'de yatırım yapmak zengin ülkelerin işi. Büyük Avrupalı grupların ABD'deki operasyonlarının son yıllarda artmasıyla Avrupalıların, yani aslında İngiltere'nin elindeki yatırım sermayesi 1 trilyon dolara ulaşmış oldu. Bu, toplam yabancı yatırımların %72'sini oluşturuyor. İngiltere'yi Japonya ve Kanada izliyor, diğer ülkelerin payı ise yok denecek kadar düşük düzeyde.

ABD'deki istihdama etkisi nedir?

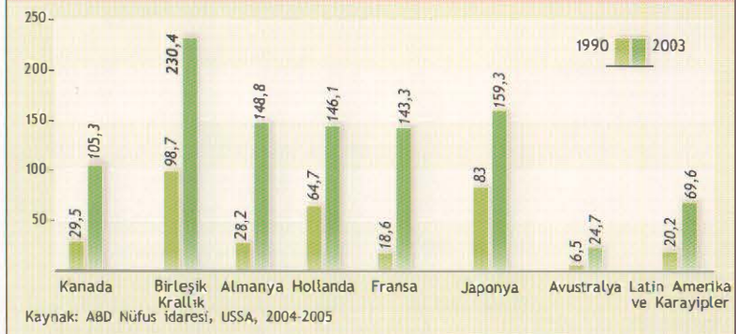
Bazı büyük yabancı şirketlerin otomotiv ve medya sektöründe aldığı kamu ihaleleri çok dikkat çektiğinden, yabancı yatırımcıların sanayi, hizmet ve gayrımenkul sektörlerine yaptıkları yatırımlardaki artış gözden kaçıyor. Bu sekrörler, 6 milyon 400 bin kişiyi istihdam ediyor (1990'da 4,7 milyon) ve bu sayı ülke genelindeki özel sektör istihdamının %5,6'sını oluşturuyor. Yabancı yatırımcılar ABD genelinde dağılmış olmakla beraber, özellikle 3 bölgede yoğunlaşıyor: 1) Florida, Texas ve yabancı yatırım istihdamının %10'un üzerinde olduğu California gibi Amerikan ekonomisinin yeni merkezleri; 2) kuzeydoğudaki eski sanayi bölgeleri (eyaletine göre %7 ile 8 arasında değişen yabancı sermaye istihdamı) ve özellikle de bu bölgeler sayesinde yeniden canlanan New England; 3) Virginia'dan Georgia'ya, yerel hükümetlerin kamu teşvikleri ve ucuz işgücü sunduğu Güney Atlantik bölgesi.

YABANCI YATIRIMCILARIN FAALİYET GÖSTERDİĞİ ABD EYALETLERİ



Kaynak: ABD Nüfus idaresi, USSA, 2004-2005

YABANCI YATIRIMLARIN 1990-2003 ARASINDAKİ GELİŞİMİ



Kaynak: ABD Nüfus idaresi, USSA, 2004-2005

Borsa patlaması

Yukarıdaki grafik 1990'dan bu yana ABD'deki yabancı yatırımın hızlı artışını ortaya koyuyor. Alman Daimler grubunun Amerikan otomobil sektörünün üç devinden biri olan Chrysler'ı satın alması Alman şirketlerinin Amerika'daki artan rolünü gösteriyor. Fakat Almaya gibi başka ülkeler de var. Örneğin Fransa. Önceleri Michelin gibi (Michelin Güney'deki fabrikalarıyla ABD'nin en büyük lastik üreticisi konumuna geldi) doğrudan yatırıma öncelik veren Fransız firmaları artık Amerikan şirketleriyle büyük ya da küçük ortaklıklar kurmak suretiyle faaliyet gösteriyor. Japon yatırımcılar ise otomobil (Toyota) ya da tüketici elektroniği (Sony, Toshiba) sektörlerinde hızla ilerlemekte. Doğrudan yatırımlarda en büyük payı (230 milyar dolar) elinde tutan yatırımcıların Britanyalı olması da Büyük Britanya ile ABD arasındaki tarihi bağların hâlâ sürdüğünü kanıtlıyor.

DÜNYADA AMERİKAN YATIRIMLARI

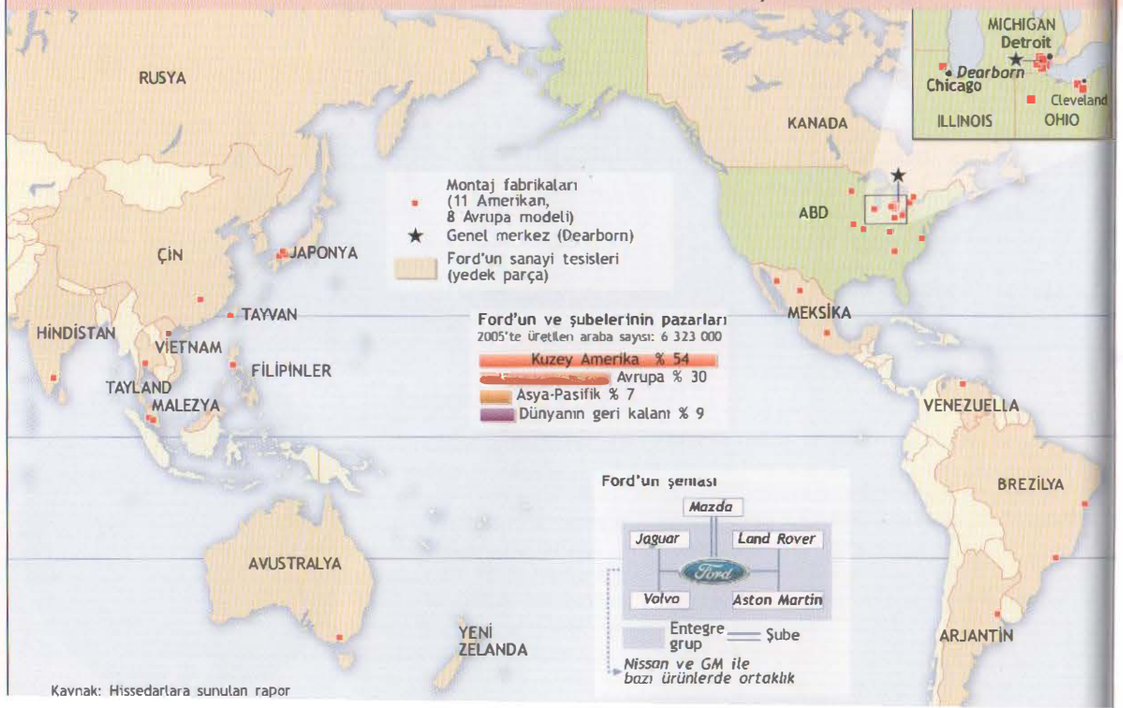
Dünyadaki Amerikan yatırımlarının dörtte üçü gelişmiş ülkelerde, ağırlıklı olarak imalat sektöründe. Ford, General Electric, Microsoft gibi gruplar ABD dışında büyük yatırımlar yapıyor ve cirolarının yarısından fazlasını bu yurtdışı yatırımlarından elde ediyor. Uzun bir süre kaynakların ve hammaddenin kontrolünü elinde tutan ya da bir dönem oldukça kapalı olan pazarlarda yer edinmeye çalışan Amerikan yatırımcıları son kırk yıl içinde büyük bir patlama yaşamıştır ve bugün de uluslararası iş paylaşımındaki büyük hareketin önemli bir parçasıdır.

Kuzey yıldızı Ford

ABD'nin ikinci büyük otomobil grubu, cirosu itibariyle de dünyanın sekizinci firması (147 milyar dolar) olan Ford 1904 yılında Detroit'te kuruldu. Üretim yöntemlerinde gerçekleştirdiği erken atılımlarla adını duyurdu. Ford, ABD ve Kanada'daki parça montaj fabrikalarıyla, başlı başına dünya devleri haline gelen İngiltere ve Almanya'daki şubeleriyle bir sanayi imparatorluğu haline geldi. Şirket, kapasitesinin %31'ini oluşturan yabancı imalatçıları da bünyesine alarak daha da güçlendi: Japonya'da Mazda (1 200 000 araç), Volvo, Jaguar, Land Rover, Aston Martin (toplam 740 ●●● araç). Fakat Ford yine de kırılgan bir dev olmaya devam ediyor; nitekim yaşadığı güçlükler 2005'te Ford'u araç kiralama şirketi Hertz'i satmaya zorlamıştı. Çoğunluğu Kuzey Amerika'daki onlarca fabrikayı kapatmayı ve 122 000 maaşlı çalışanından 30 000'ini işten çıkarmayı planlayan Ford Meksika'ya büyük ölçekli yatırım yapmayı hedefliyor.

> *"Detroit'in üç devinin otomobil imalat sektöründeki egemenliği tarihi öneme sahip. Kendi pazarlarındaki acımasız rekabet ortamında sürekli mücadele etmek zorundalar; hayatta kalmaları ise küreselleşme ve yeni pazarlarda yer edinme becerilerine bağlı gibi gözüküyor."*

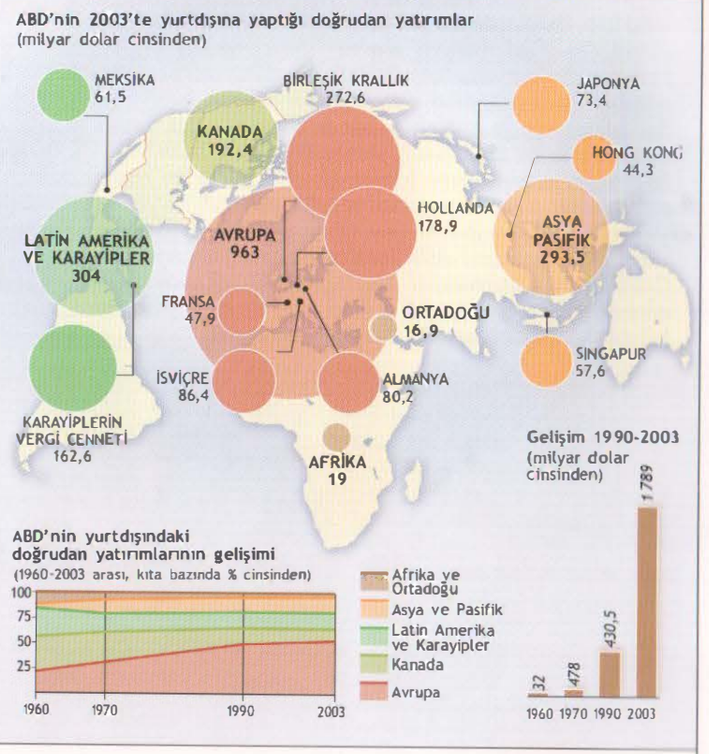
BİR "DÜNYA ŞİRKETİ": FORD



Kaynak: Hissedarlara sunulan rapor



ABD'NİN YURTDIŞINDAKİ DOĞRUDAN YATIRIMLARININ DAĞILIMI VE GELİŞİMİ



ABD nerelerde yatırım yapıyor?

ÖNCELİK KOMŞU ÜLKELERDE. ABD uzun süre Kanada ve Meksika Körfez ülkeleri gibi petrol ve hammadde bakımından zengin olan komşu ülkelere yatırım yapmaya öncelik vermiştir. 1960'lara dek Kanada ve Latin Amerika ülkelerine yapılan yatırımın payı %57 iken, 1960'da Avrupa'ya yapılan yatırım bu rakamın yalnızca beşte biri, Asya'ya yapılansa bu rakamın ancak %5'iydi.

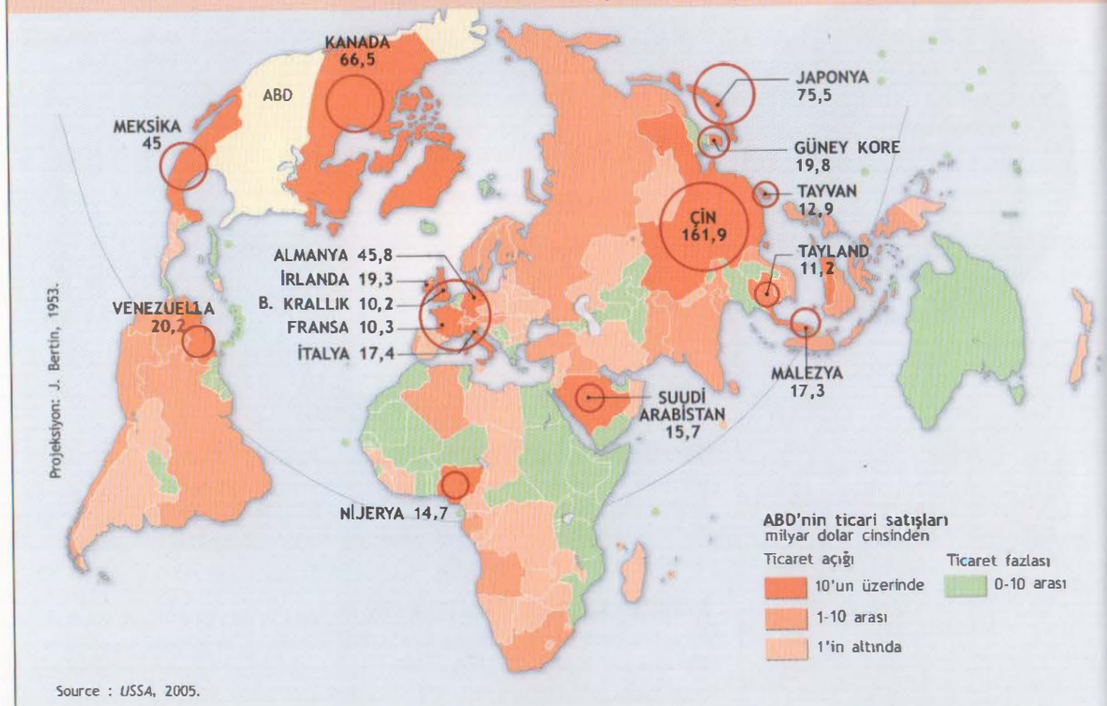
AVRUPA PAZARININ STRATEJİK ÇIKIŞI. Büyük Britanya'nın (273 milyar dolar ile) ve doğrudan yabancı yatırımlarda 32 milyar dolardan 1789 milyar dolara çıkarak dünya yatırımlarının %53'üne sahip olmayı başaran Avrupa'nın Kanada'yı sollamasıyla bu tablo tamamen değişti. Burada ABD'nin amacı, isteristeme Amerikan pazarının bir uzantısı olan Avrupa Topluluğu pazarının kalbinde yer edinmekti. Bu atılımın bir diğer nedeni, işgücü sanayiinin yabancı ülkelere taşınmasıydı. Örneğin vergi cenneti olan Karayipler'deki yatırımlar 1990 yılında 28 milyar dolar iken, 2003 yılında 163 milyar dolara çıktı. Birkaç yıl içinde, özellikle Kuzey Amerika Gümrük Birliği Anlaşması'ndan sonra, 1995-2003 yılları arasında Meksika'ya yapılan yatırımlar, daha önceleri Amerikalılar tarafından güney sınırındaki açık bölgelerde kurulan parça birleştirme fabrikalarının (*maquiladora*) artmasıyla 16 milyar dolardan 61 milyar dolara çıktı.

DELOKALİZASYON VE ASYA'NIN YÜKSELİŞİ. Asya'nın yükselişi de benzer biçimde açıklanabilir. Payını %5'ten %16'ya çıkaran Asya'da özellikle Çin, Amerikan yatırımcılarını gitgide daha fazla çekiyor (1990'da 354 milyon dolar, 2003'te yaklaşık 12 milyar dolar). Ortadoğu ve Afrika'ya yatırım ise neredeyse yok gibi: İki kıtadaki toplam yatırımlar yalnızca İspanya'ya yapılan yatırımlardan daha az.

TİCARİ GÜÇ (I): KAÇINILMAZ BÜTÇE AÇIĞI

İthalatı ihracatının iki katından fazla olan ABD (2003'te 724 milyar dolar ihracata karşı, 1253 milyar dolar ithalat) 2006'da 800 milyar dolara ulaşması beklenen devasa bir bütçe açığı veriyor. Bu bütçe açığı çelişkili bir biçimde Amerikan ekonomisini besliyor; Asya merkez bankaları, bütçe fazlaları sayesinde kasalarında biriken muazzam miktarda Amerikan dolarıyla yine ABD'de yatırım yaparak Amerikan devlet hazinesine, özel kişilere ve şirketlere bol miktarda likidite sağlıyor. Çarkların dönmesini sağlayan sıcak para, Amerikan ekonomisinin son 10 yılda kaydettiği yüksek büyüme oranının da başlıca nedeni.

ABD'NİN 2005'TEKİ DIŞ TİCARET AÇIĞI



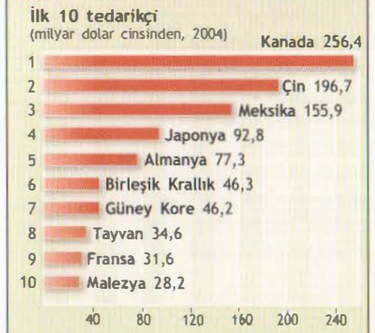
Source : USSA, 2005.

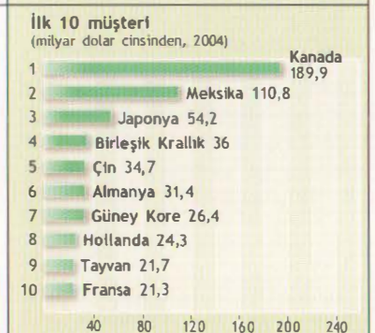
Kaçınılmaz ticaret açıkları

Küresel ticaret rakamlarına ilişkin yukarıdaki grafikte, ABD'nin bütün ülkelerle ticaretinde açık verdiği görülüyor. ABD'nin yalnızca on altı ülkeyle verdiği açık 10 milyar doları aşıyor. Başlıca petrol ihracatçıları (Venezuella, Suudi Arabistan ve Nijerya) bu ülkeler arasında ama sanayi malları üreten ülkeler önde: ABD, dış ticaret açığının yaklaşık yarısını, Çin ve Japonya'nın başını çektiği Doğu Asya ülkelerine veriyor. Buna karşın bu ülkelerin ABD'den yaptıkları ithalat, ABD'den yapılan toplam ithalatın dörtte birinden biraz daha fazla. Avrupa'nın da 100 milyar dolara yakın bir fazlası var ve bunun yarısına yakını ABD'ye büyük miktarlarda iş makinesi ve üst gam otomobil ihraç eden Almanya'nın. ABD'ye hidrokarbür, hammadde, tüketim malları ve tarım ve gıda ürünleri ihraç eden NAFTA komşuları Kanada ve Meksika Avrupa'nın tamamı kadar bir dış ticaret fazlasına sahipler.

> *"ABD'nin dış ticaret açığı faydalı görünebilir ama sağlıklı değildir. Dış ticaret açığıyla birlikte yabancı yatırımları da azaltacak olası bir konjonktür değişikliği çoğu kişiyi kaygılandırmakta..."*

TEDARİKÇİLER VE MÜŞTERİLER



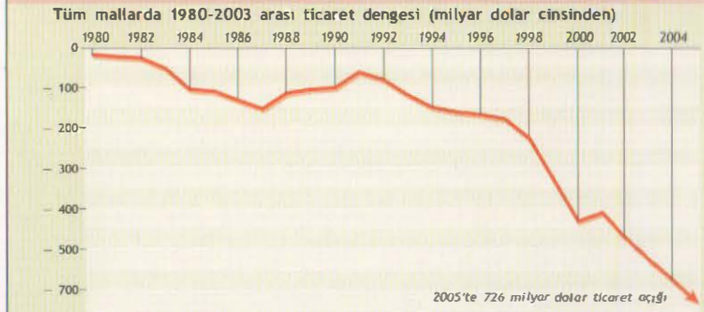


Kaynak: USSA, 2005.

Çin-ABD kapışması

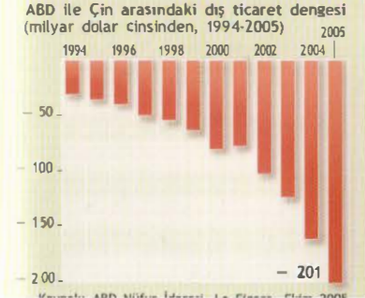
ABD'nin Çin'e verdiği dış ticaret açığı büyüdü. On yılda beş kat büyüyen ve 2005'te 201 milyar dolara ulaşan bu açık, ABD'nin toplam dış ticaret açığının %28'ini oluşturuyor. Bu duruma yönelik tepkiler ise çelişkili. Çin mallarının büyük miktarlarda ithal edilmesinden olumsuz etkilenen sanayiciler ve işçi sendikaları, Çin para birimi yuanın değerinin yükseltilmesini istiyor. Çin, 2005 yazında %2'lik mütevazı bir artışa razı oldu. Ama işadamları ve sendikalar; yuanın, gerçek değerinin %27 altında işlem gördüğünü savunuyor ve bu oranda gümrük vergisi uygulanması için Senato'ya sürekli baskı yapıyor. Yönetimse bunu reddediyor çünkü tüketici ve sanayi alıcısı ucuz Çin mallarını seviyor. Ayrıca, bir ayakları Çin'de olan ve Çin'e büyük miktarlarda yatırım yapan ithalatçı ve dağıtımcılar da Çin mallarından iyi kâr ediyor.

1980'DEN 2003'E DIŞ TİCARET AÇIĞININ GELİŞİMİ



Kaynak: USSA, 2004-2005.

ABD-ÇİN DIŞ TİCARET DENGESİZLİĞİ



Kim kime satıyor?

ABD'nin önde gelen ticari ortakları arasında, hem ihracat hem de ithalat açısından, NAFTA içindeki ortaklarından Kanada ve Meksika başı çekiyor. Ama öte yandan, giderek güçlenen Çin, Meksika'yı geride bırakarak ABD'nin ikinci en büyük tedarikçisi oluyor. Asya kaplanları (Kore, Tayvan ve Malezya) da ABD'nin en büyük ilk on tedarikçisi arasında ve Asya, ABD'nin en önemli ticari ortağı olarak Avrupa'nın hayli önünde. ABD'nin dış ticaretinde listeye girebilen üç Avrupa ülkesi var, onlar da orta sıralarda: Almanya ilk on tedarikçi listesinde beşinci, ilk müşteri listesinde altıncı; İngiltere alıcılar listesinde dördüncü; Fransa tedarikçiler listesinde Malezya'nın hemen üzerinde dokuzuncu, alıcılar listesinde ise Tayvan'ın ardından onuncu sırada. Buna karşın, Fransızlar başta olmak üzere çok sayıda Avrupalı firma bir süredir Amerikan pazarına girebilmek için ABD'de yatırım yapıyor... Aynı şekilde ABD firmaları da Avrupa'da...

Büyüyen ticari açık

Dış ticaret, son 10 yıldır süren kesintisiz ekonomik büyümeye bağlı olarak artım ama dış ticaret açığı da giderek büyüdü. 1990'lı yıların ortalarına kadar 200 milyar dolar seviyelerinde tutulan açık 2005'te 726 milyar dolara yükseldi ve 2006'da 800 milyar dolarlık rekor bir açık bekleniyor. Petrol, tekstil ürünleri, ev elektroniği ve ithal otomobiller devasa dış ticaret açığına katkıda bulunan kalemler arasında.

TİCARİ GÜÇ (II): SERBEST TİCARET İLKESİ

Amerika genelleştirilmiş serbest ticaret ilkesini benimsedi; bu aslında, ithal ürünleri ucuza tüketen Amerikan yurttaşlarının, daha da önemlisi, kıtalararası faaliyet yürüten ve her tür kısıtlayıcı gümrük yönetmeliğini ve yasasını büyümeleri önünde engel gören çokuluslu şirketlerin serbest ticaret ilkesidir. Amerikan hükümeti, pazarlarını korumakla suçladığı AB üyesi müttefik-ortaklarına ve Japonya'ya karşı ciddi ticari savaşlar açtı. Dünyanın dört bir yanında ikili anlaşmalar imzalıyor. Çin'e aşırı baskı yapmamaya da özen gösteriyor.

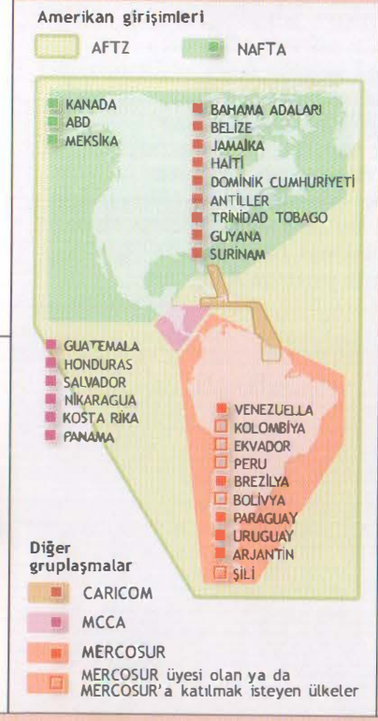
ABD'nin sabit atağı

Küresel ticarette tek başına çoğunluk payına sahip olmamakla birlikte (toplam ithalatın %21,8'i, toplam ihracatın %12,7'si), ABD görece ekonomik ağırlığı ve devasa dış ticaret açığıyla birçok ülke için büyük bir önem taşıyor. Bu da ABD'nin, uluslararası ticarette oyunun kurallarını koymasını sağlayacak belirleyici bir rol üstlenmesine yol açıyor.

ABD 1990'lı yıllarda stratejik bir tercih yaparak genel serbest ticareti benimsedi. Ülke, serbest pazar önündeki her engeli kendi çıkarlarına yönelen bir tehdit olarak görüyor. Korumacılık olarak gördüğü her tür düzenlemeye karşı çıkıyor; tarım ve Avrupa Birliği ile adeta "düello" yaptığı havacılık alanları başta olmak üzere her alanda, ulusal ya da bölgesel düzeyde, bütün düzenlemelerin kaldırılması için uluslararası platformlarda mücadele ediyor. Ama iş jeostratejik çıkarlarını korumaya geldiğinde, ABD oyunun kurallarını tek taraflı belirlemekte hiçbir sakınca görmüyor, hiçbir düzenleme onu engelleyemiyor. Senato'nun, Küba ve İran'la iş yapan şirketlere yaptırım uygulanmasını onaylaması buna en güzel örnek. Ticari konularda son sözü söyleme yetkisine sahip olan başkanlık yönetimi ve Amerikan Senatosu, kimi zaman birbirine zıt talepler ve baskılar altında, kendi ilkelerini hiçe sayıyor.

> *"ABD, her ölçekte ticari müzakereler yürüterek küresel etkinliğini sürdürebilir ve arttırabilir."*
> ROBERT B. ZOELLICK,
> ABD ESKİ TİCARET TEMSİLCİSİ,
> 24 EYLÜL 2001.

EKONOMİK GRUPLAŞMALAR



FTAA'nın hezimeti ve ikili anlaşmaların gelişimi

Amerika kıtasının tamamını (Küba hariç) kapsayan bir serbest ticaret anlaşması fikri, başkan Clinton tarafından 1994'te Miami'de ortaya atılmıştı. Bu vizyon, Amerikan ticaretinin çok yönlü gelişimini hedefleyen jeostratejik bir yaklaşımın ürünüydü. Eylül 2001'den bu yana ise, ABD'nin ulusal önceliği başka. ABD bu girişimin önünü kesen Mercosur ülkeleriyle ve Venezuella gibi bu ortak pazara katılmak isteyen ülkelerle uğraşmıyor. FTAA (Free Trade Area of the Americas / Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) fikri donduruldu. ABD artık Dominik Cumhuriyeti ya da CAFTA'ya, yani Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'na taraf olan (Aralık 2005), büyük miktarlarda ekonomik ve askeri yardım yaptığı Peru ve özellikle Kolombiya (Kolombiya ABD'den 5 milyar dolar yardım alıyor) gibi ayrıcalıklı siyasi ilişkilere sahip olduğu Orta Amerika ülkeleriyle ikili anlaşmalar imzalıyor.

TİCARET SAVAŞLARI

ABD "serbest ticaret" konusundaki ısrarına karşın seçici bir korumacılık uyguluyor

ABD en önemli amacını gizlemiyor: Serbest ticareti yaygınlaştırmak

1. Kuzey ve Güney Amerika pazarlarının tek bir ortak pazar şeklinde birleştirilmesini öngören kıtasal entegrasyon projesi: FTAA

NAFTA: Örnek bir anlaşma

Daha önce entegre olmuş gruplarla yapılan anlaşmalar
- CAFTA ve Dominik Cumhuriyeti (2005)
- And Ülkeleri Topluluğu (müzakereler sürüyor)

Devletlerle ikili anlaşmalar
(Şili 2004, Panama ile müzakereler devam ediyor)

2. Dünya çapında ikili anlaşmaların artması

İsrail'den (1985) Bahreyn'e (2006), ABD ile ikili anlaşmalar imzalamış ülkeler
Yürürlükteki anlaşmalar
(ASEAN, BAE, Umman, Tayland, Güney Afrika)

... öte yandan bu anlaşmalar ticaret konusunda büyük bir dengesizlik yaratma riskine sahipler
Büyük ticaret dengesizlikleri (milyar dolar cinsinden)

3. Direniş ve rekabet: "Amerikan usulü" serbest ticaretin sınırları

AB: ABD'nin hem ortağı, hem rakibi (AB ve ABD arasında, tarım politikaları, sanayi sübvansiyonları, hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve kültürel konularda önemli anlaşmazlıklar var)

MERCOSUR: Kıtasal entegrasyon projesine karşı muhalefetin başı
Üye ülkeler

Üye ülkeler veya MERCOSUR'a katılmak isteyen ülkeler

Çin'in kontrol dışı ticaret fazlası

ABD'nin ambargo uyguladığı ya da Helms-Burton yasasının hışmına uğramış ülkeler

★ *Washington DC*

- *DTÖ: Ticari anlaşmazlıklar burada çözülüyor*
- *ABD Kongresi: Ticari anlaşmalar burada onaylanıyor, yaptırımlar burada oylanıyor. Kongre, çeşitli toplumsal ve mesleki lobi gruplarının kimi zaten birbiriyle çelişen*



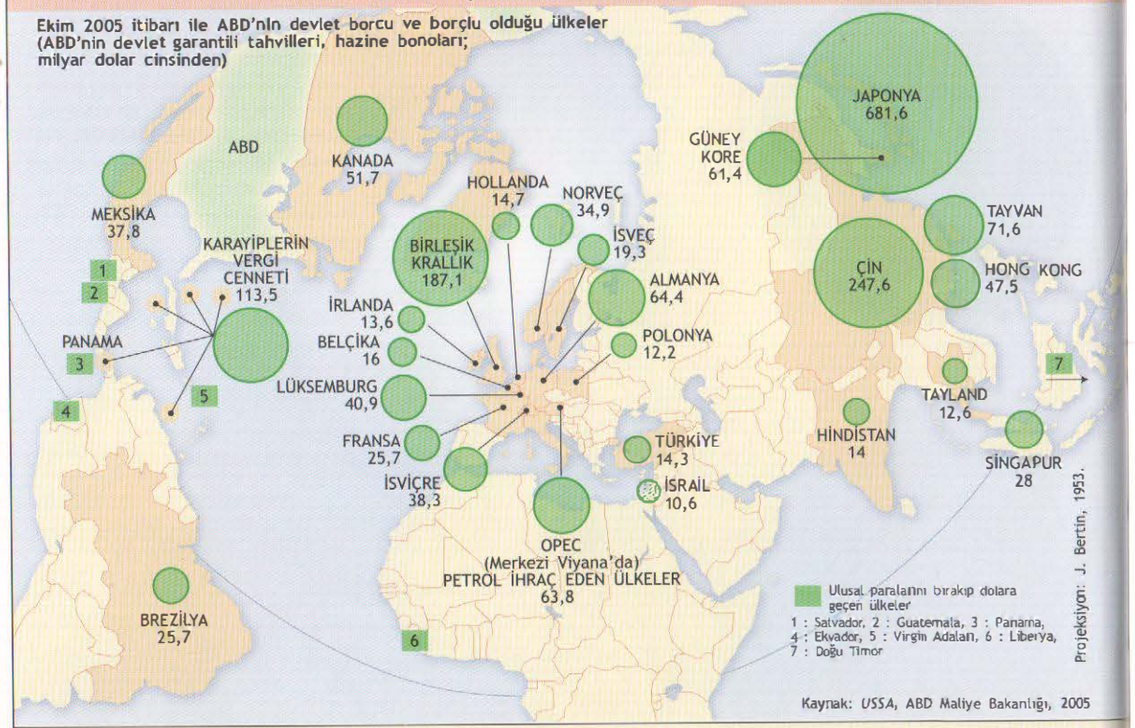


İMPARATORLUĞUN SİLAHI: DOLAR

Devasa ticaret ve bütçe açıkları veren ABD diğer devletlerin yaptığı gibi, bunları, uluslararası yatırımlar sayesinde finanse ediyor. Büyük miktarlardaki kamu ve özel sektör borç stokunu, kendi parasıyla borçlanarak finanse ediyor ki asıl güçlü oldukları nokta bu. 1973'te sabit kur baskısından kurtulan ve serbestçe dalgalanan dolar, başlıca rezerv para birimi ve yegane uluslararası mübadele aracı olduğundan dünya için vazgeçilmez bir konumda. Bu sayede, ABD'ye borç verenler, aslında, kendi tasarruf fazlalarını Amerikan hazine bonolarına yatırıp ABD'nin tedarikçisi olmuş oluyorlar.

ABD'NİN DIŞ BORCU VE ALACAKLI ÜLKELER

Ekim 2005 itibarı ile ABD'nin devlet borcu ve borçlu olduğu ülkeler (ABD'nin devlet garantili tahvilleri, hazine bonoları; milyar dolar cinsinden)



Kaynak: USSA, ABD Maliye Bakanlığı, 2005

Herkes ABD'ye borç veriyor

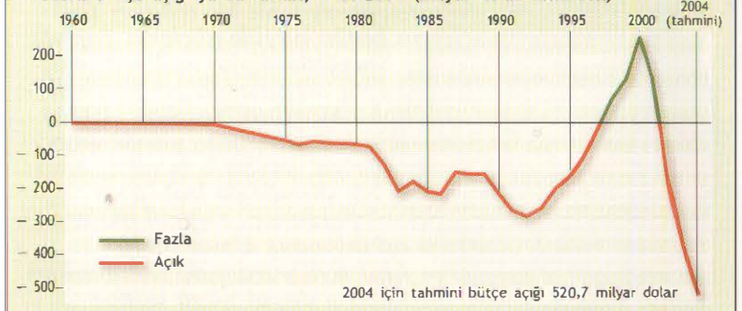
1992'de 1 trilyon dolar olan ABD'nin kamu borçları ve federal hükümetin borçlarının toplamı, hızla büyüyen bütçe açığının da etkisiyle, 2002'de 2 trilyon dolara, 2004'te de 3 trilyon dolara yükseldi. Kimilerini tedirgin eden bu tablo kimilerinin umurunda değil. Yabancılar ABD ekonomisinin yaklaşık 15 yıldır kaydettiği enflasyonsuz büyümenin verdiği güvenle dolarlarını ABD'ye akıtmaya devam ediyor. Amerikan hazine bonoları ve garantili devlet tahvilleri daha cazip faiz ve vergi oranlarıyla mutlak değer olarak kabul görüyor. 2,1 trilyon dolar'ın 1,2 trilyonu yabancı merkez bankalarına ait.

ABD ile ticaret fazlasına sahip Japonya ABD'nin en önemli fitansörü konumunda. ABD'nin toplam devlet borcunun yaklaşık üçte biri Japonya'ya. Öte yandan Çin de daha şimdiden, bir başka önemli alacaklı olan ve City ile petro-doları toplayan Birleşik Krallığı geride bırakmış durumda.

ABD ile ticaret fazlasına sahip Doğu Asya ülkeleri de kara günleri düşünerek her yıl kayda değer miktarda yatırım yapıyor. Bu karşılıklı bağımlılık, aslında, dünyanın bu bölgesinin jeostratejik durumundan kaynaklanan bir ayrıcalık.

1960-2004 ARASI ABD'NİN BÜTÇE AÇIĞI

Federal bütçe açığı ya da fazlası, 1960-2004 (milyar dolar cinsinden)



Kaynak: USSA, 2004-2005.

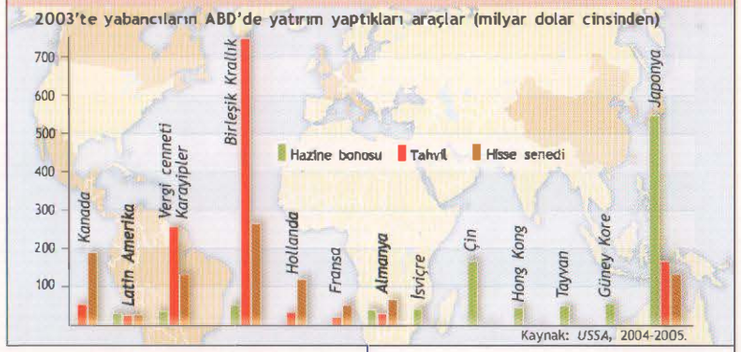
> *Cari açık birikimi de, Avrupalıların ve Japonların işi; bu ülkeler, kendi mallarını satın alması için ABD'ye kredi kartı vermiştir.*
> PHILIPPE MARTIN, *LIBERATION*, 17 KASIM 2003.

Bütçe açığında sabit artış

Uzun süre sınırlı kalan bütçe açığı; harcamaları, özellikle de askeri harcamaları arttırma ve vergileri indirme yoluna giden Ronald Reagan ve ardından Baba George Bush başkanlığındaki 12 yıllık Cumhuriyetçi Parti döneminde belirginleşmeye başladı. Soğuk Savaş'ın sona ermesi Bill Clinton'a bütçeyi dengeleme olanağı verdi ama bu durum, cumhuriyetçilerin iktidarı ile yine kesintiye uğradı. ABD'nin Ortadoğu'daki hamleleri nedeniyle, bütçe açığı 520 milyar dolar daha, yani ABD'nin GSYİH'sinin %4,5'i oranında arttı. 1991'deki Körfez Savaşı'nı ABD'nin müttefikleri, büyük ölçüde Japonya ve Suudi Arabistan finanse etmişti. Afganistan ve Irak savaşlarının ABD hazinesine aylık maliyeti ise 4 milyar dolar. Buna karşın, Bush yönetimi vergileri hafifletmeye devam ediyor. 2005'te Meksika Körfezi'ni darmadağın eden kasırgaların enkazı da kaldırılmayı bekliyor.

YABANCILARIN ABD'DEKİ YATIRIMLARI

2003'te yabancıların ABD'de yatırım yaptıkları araçlar (milyar dolar cinsinden)



Kaynak: USSA, 2004-2005.

Doların küresel rolü

Bretton Woods Anlaşmaları (1945) İkinci Dünya Savaşı sonunda ABD'nin zaferini tescillemiş ve ABD, doları dünyanın yeniden inşasında kullanılacak mübadele aracı olarak ilan etmişti ama günümüzde dolar artık aynı dolar değil.

REZERV PARA. Dolar-altın endeksinin sonunu getiren ve doların fiilen değer kaybettiği 1973 krizi, her şeye karşın, doların uluslararası plandaki merkezi rolünün sonu olmadı. Dolar bugün hâlâ merkez bankalarının başlıca rezerv parası ve ne Alman markı, ne Japon yeni, ne de şimdilerde euro, doların bu konumunu zayıflatabildi.

DOLAR... HER ZAMAN HER YERDE. Dünya döviz rezervlerinin %68'i dolar (2001 rakamları, kaynak IMF). Öte yandan, Japon yeni cinsinden rezerv oranı %4,9; sterlin cinsinden rezerv oranı %4; euro cinsinden döviz rezervi ise %13. Uluslararası tahvillerin %48'i dolar cinsinden piyasaya çıkıyor. Uluslararası ticaretin yarısında fatura birimi dolar (yen %5, euro %33). Oysa ABD'nin ticaret hacmi uluslararası ticaret hacminin sadece %15'ini oluşturuyor. Buna karşın hammadde akışında, özellikle petrol piyasalarında, fiyatlar dolar etiketli; bu da, ABD ithalatının bu piyasalar üzerindeki etkisinin en iyi kanıtı.

AMERİKAN KALKINMA YARDIMININ JEOPOLİTİĞİ

ABD, GSYİH'sinden azımsanmayacak bir miktarı sivil yardıma vakfediyor ama bütün büyük güçlerin yaptığı gibi, kalkınma yardımını öncelikle diplomatik bir araç olarak kullanıyor. ABD, savaş sonrasında jeostratejik önceliğinin Avrupa olduğunu Marshall Yardımı (1948) ile göstermişti. Son 30 yıldır ise Amerikan yardımının önemli bir bölümü Ortadoğu'ya, özellikle İsrail'e, ama bunun yanında Mısır'a ve bir süredir de Irak'a ve Afganistan'a akıyor. İnsani yardımsa, coğrafi olarak bu denli belirli alanlara odaklanmış olmamakla birlikte, yansız değil ve ABD sivil yardımda bulunurken kendi sosyal ve dini tercihlerini dayatmaya kadar varabilen siyasi koşullar koyuyor.

> *Amerikan yardımının koşullarından biri de yardım edilen ülkenin parayı kürtaj ve kısırlaştırma gibi tedbirleri özendirmek için kullanmaması*

SİVİL VE ASKERİ YARDIM

ABD yardımı alan başlıca ülkeler (Foreign Assistance Act, 1962-2003) (milyar dolar cinsinden)

	Sivil yardım	Askeri yardım	Toplam	2000-2003
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	74	94	168	30
Mısır	*27*	*30*	*57*	*6*
İsrail	*31*	*57*	*88*	*13*
Ürdün	*4*	*3*	*7*	*3*
Fas	*2*	*1*	*3*	*0*
Sahraaltı Afrikası (1)	36	2	38	8
Latin Amerika (2)	42	5	47	7
Asya (3)	55	36	91	7
Toplam	207	137	344	52

ABD yardımı alan başlıca ülkeler (1962-2003 arası, 2 milyar doların üzerinde) Kaynak: USAID.

(1): Kongo-Kinşaşa, Etyopya, Gana, Kenya, Liberya, Sudan. (2): Bolivya, Brezilya, Kolombiya, Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Peru. (3): Hindistan, Pakistan, Afganistan, Bangladeş, Endonezya, Güney Kore, Filipinler, Tayland.

ABD'nin "cömert" askeri yardımı

ABD 2003'te 11,7 milyar dolar askeri yardım yaptı. Bunun yaklaşık yarısı kontrgerilla mücadelesi için tasarlanmış sofistike sistemlerle donatılan helikopterler ve uçaklar ile terörle mücadele amaçlı özel ekipmanın da içinde bulunduğu çeşitli silah sistemlerinden oluşuyordu. Dünyadaki 180 ülkeden 137'si, yani tüm dünyanın yaklaşık üçte ikisi Amerika'dan askeri yardım alıyor: 48 Sahraaltı Afrika ülkesinden 41'i, Küba hariç tüm Latin Amerika ve Karayip ülkeleri, Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerinin tamamı, özellikle de NATO üyesi olan ve Amerika'nın jeostratejik denklemine dahil olan Polonya, Macaristan ve Romanya.

Ama en büyük parti Ortadoğu'ya gitmeye devam ediyor. ABD; İsrail ve Mısır arasında imzalanan Camp David Antlaşmasından bu yana, bu iki ülkenin ordularının teçhizat ihtiyacını önemli ölçüde finanse ediyor. En büyük desteği 2000'lerin başından itibaren askeri yardımların %40'ını tek başına alan İsrail görüyor. ABD, buna paralel olarak, "demokratikleşme yolunda olan ve Ortadoğu barış sürecine kanlan müttefik ülkelere", yani İsrail, Mısır, Ürdün, Pakistan ve Afganistan'a 2,5 milyar dolarlık özel bir ekonomik yardım da (Economic Support Fund) yapıyor.

ABD'NİN ORTADOĞU'YA YAPTIĞI ASKERİ YARDIM (1962-2003) (MİLYAR DOLAR)

(milyar dolar cinsinden)	1962-1999	2000-2003	1962-2003
İsrail	46,6	10,9	57,5
Mısır	25	5,2	30,2
Ürdün	2,1	0,9	3
Lübnan	0,3	-	0,3
Dünya	151,5	27	178,5

20 milyar dolarlık sivil yardım

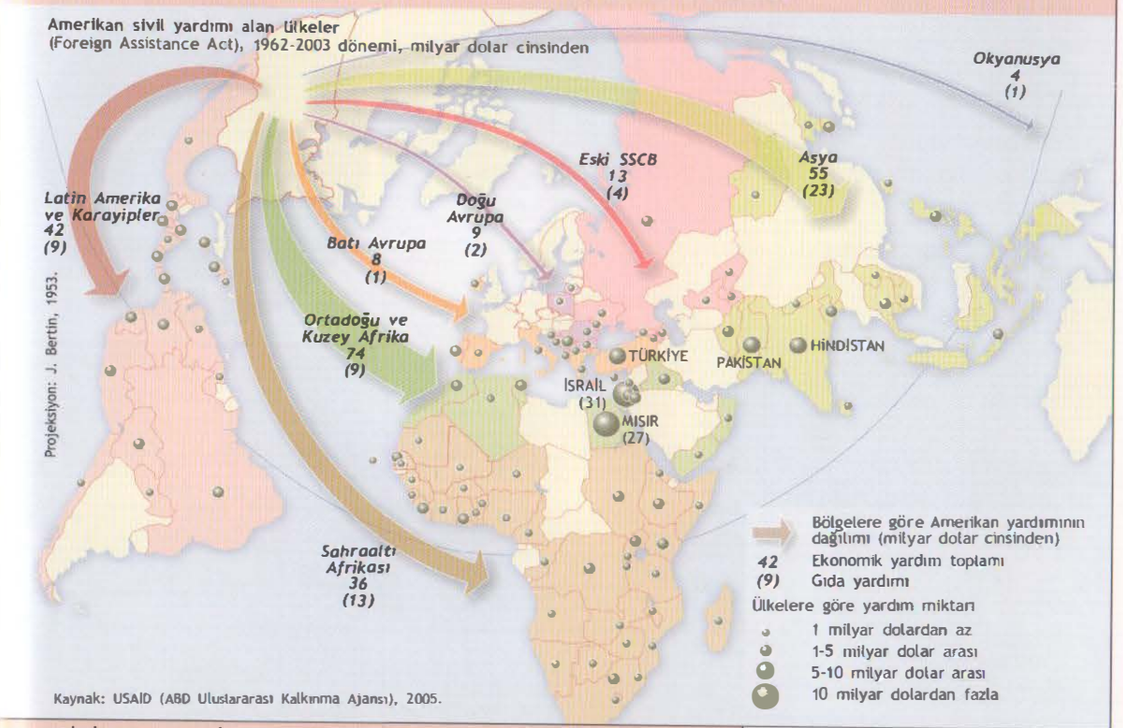
Sivil yardım (ABD'nin 2003'te yaptığı sivil amaçlı yardım tutarı 20 milyar dolar civarındaydı) çok farklı amaçlara yönelik birçok programda kullanılıyor.

USAID (United States Agency for International Development - ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı) yardımları (toplam tutarı 9,85 milyar dolar), çocuklara yapılan tıbbi yardıma, doğal afet kurbanlarına, eski Doğu Bloku ülkeleri ile eski Sovyet cumhuriyetlerine ve uluslararası kuruluşların finansmanına gidiyor.

GIDA YARDIMI (2,55 milyar dolar tutarındaki *Food Aid*), 46 Sahraaltı Afrika ülkesinin 35'ine, 12 BDT ülkesinin 8'ine ve Asya ülkelerinin yarısına dağıtılıyor. Bu yardım, doğrudan Tarım Bakanlığı tarafından, 1954 tarihli bir yasa (PL 480) uyarınca yönetiliyor. Gerekçesi tarım fazlası olan bu yasa, Amerikalı tarım üreticilerine bir nevi gizli sübvansiyon olarak kabul edildiği için son derece tartışmalıdır.

EKONOMİK YARDIM (toplam tutarı 7,54 milyar dolar) bütçedeki bir dizi farklı kaleme ayrılmıştır. 1960'larda kurulmuş olan Barış Gönüllüleri'nin faaliyeti buradan finanse ediliyor. Bu yardımın 1,2 milyar doları uyuşturucuyla ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadeleye gidiyor ve bunun yarısını And ülkeleri (And Ülkeleri Uyuşturucuyla Mücadele Girişimi) kullanıyor. Mültecilere ve göçmenlere yapılan yardım (700 milyon dolar) ve hepsinden önemlisi 2003'ten itibaren Irak'a (Irak Yeniden Yapılandırma ve Yardım Fonu; toplam tutarı 3,5 milyar dolar) ve Afganistan'a tahsis edilen devasa yardım buradan sağlanıyor.

1962-2003 ARASI ABD YARDIMI ALAN ÜLKELER



Kaynak: USAID (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı), 2005.

SİVİL VE ASKERİ YARDIMLARIN BÖLGELERE GÖRE DAĞILIMI

	Ülke sayısı	Barış Gücü	Gıda yardımı	USAID	Askeri yardım
Ortadoğu ve Kuzey Afrika	17	2	7	6	12
Saharaaltı Afrikası	48	27	25	47	41
Latin Amerika ve Karayipler	29	16	8	16	28
Asya	26	7	14	13	19
Okyanusya	12	2	-	7	5
Eski BDT ülkeleri	12	10	8	4	12
Doğu Avrupa	15	4	3	1	15
Batı Avrupa*	21	2	-	-	5
Toplam	180	73	75	89	137

Mali açıdan bağımlı ülkeler

Dış yardımları düzenleyen ve Avrupa'ya yapılan Marshall yardımı gibi savaş sonrası yürürlüğe konulan yardım programlarının devamı niteliğindeki çerçeve yasanın (Foreign Assistance Act) 1961'de yürürlüğe girdiği günden bu yana; ABD, resmi rakamlara göre, 207 milyar doları sivil, 137 milyar doları askeri yardım olmak üzere toplam 344 milyar dolar yardım yaptı.

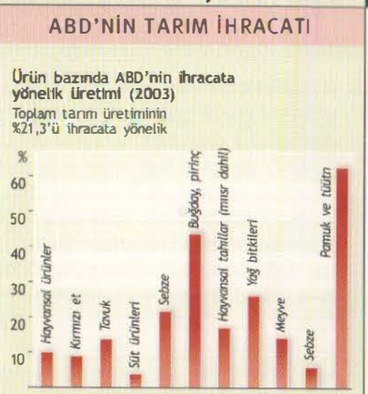
AMERİKAN TARIM SANAYİİ

Devasa bir iç pazara ve geleneksel ihracata dayanan Amerikan tarım sanayii, dünya pazarının dörtte birini oluşturuyor. Çiftçilerinin profesyonelliği ve çokuluslu tarım-gıda şirketlerinin birleştirici gücü Amerikan tarım sanayiinin bu lider konumunu açıklamaya yetiyor. Rekabet gücünden emin olan ABD, kendi pazarlarını açmaları, her tür kısıtlamayı ve tarım ihracatına verdikleri her tür desteği kaldırmaları için ticari ortaklarına muazzam bir baskı uyguluyor. Gıda silahını şimdiye kadar gerçek bir silah olarak kullanmamış olsa da ABD muhtemelen bunu nasıl yapacağını gayet iyi biliyor...

Tarım sanayiinin ticari atağı

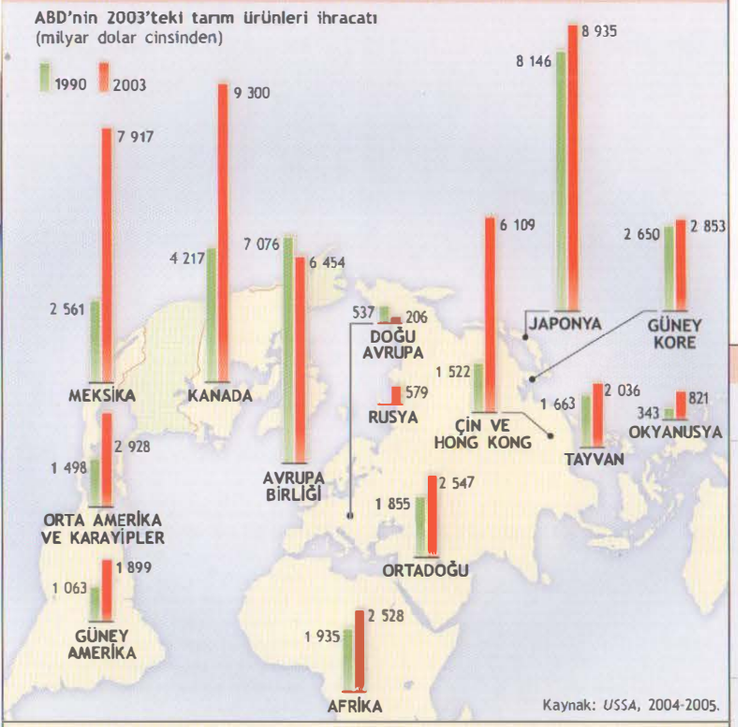
Amerikalı çiftçiler, üretimlerinin dörtte bir ila beşte birlik bir kısmını ihraç ediyor. Ama dış pazarlara bağımlı olanlar özellikle tahıl (buğday, pirinç ve mısır), soya, pamuk ve tütün üreticileri. Bununla birlikte, 1980'li yıllardan bugüne, buğdayda ihracat oranı %63'ten %46'ya, soyada da %36'ten %28'e düşmüş durumda.

ABD'NİN TARIM İHRACATI



Kaynak: *USSA*, 2004-2005.

ABD TARIM ÜRÜNLERİNİN BAŞLICA MÜŞTERİLERİ



Kaynak: *USSA*, 2004-2005.

Talepkâr müşteriler

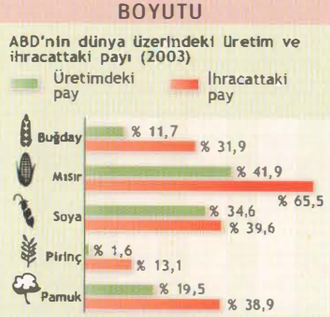
Amerikan tarım ürünlerinin 1980'lerin başında %42 olan dünya ticaretindeki payı 1999'da %29'a geriledi. ABD yönetimi bu düşüşün sebebi olarak gördüğü Avrupa'daki son tarım desteklerinin kaldırılması için çabalarını aralıksız sürdürüyor. Asya'daki bazı pazarlarda lider konumunu muhafaza eden Amerikalı ihracatçılar (ABD tarım ihracatının %15'ini Japonya'ya yapıyor), bugün başka pazarlara yönelmiş ve bu pazarlarda şaşırtıcı büyüme kaydetmiş görünüyor. Büyüyen pazarlardan ikisi, ABD'nin, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) bünyesindeki ortakları olan Kanada ve Meksika. Kanada, Amerikan tarım ürünlerinin en iyi müşterisi. Tarım ürünleri ithalatı 1990'dan bu yana üç kat artan Meksika da ABD'nin en büyük üçüncü müşterisi. ABD'nin ihracatının arttığı bir başka ülke ise şimdilerde dört kat daha fazla ithalat yapan Çin.

> *Amerikan tarımının rekabet gücünün en önemli dayanaklarından birini, 1990'lı yıllarda daha da artan federal teşvikler oluşturuyor.*

Jeostratejik ürünler

Büyük Çayırlar bölgesi (buğday) ve Orta Batı (mısır ve soya) dünyanın tahıl ambarlarıdır. Dünyanın bir numaralı mısır ve soya tohumu üreticisi olan ABD, Brezilya ve Arjantin gibi güçlü rakiplere karşın, bu ürünlerin bir numaralı ihracatçısı konumunda. ABD üreticileri dünya pazarlarına, Afrika'nın küçük üreticilerini istikrarsızlığa düşürecek bollukta pamuk da (Texas ve California) veriyor.

BAZI ÜRÜNLERİN JEOSTRATEJİK BOYUTU

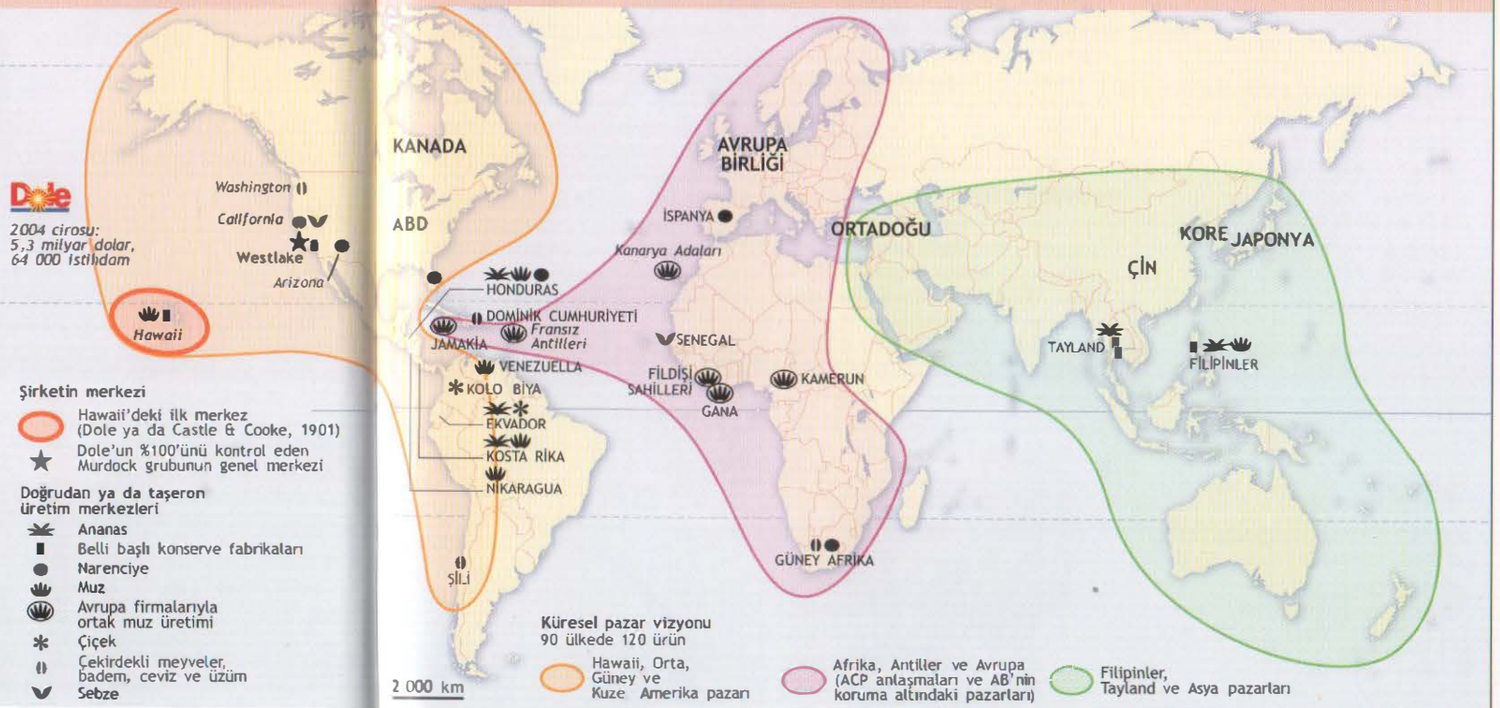


Kaynak: *USSA*, 2004-2005.

Küresel ufuk

Dole Cy 64 bin çalışanı ve 5,3 milyar dolarlık cirosuyla dünyanın en büyük ananas, muz (çikita), taze sebze, meyve konservesi ve kesilmiş çiçek üreticisi. Bunların hepsi de, üretiminden kıtalararası dağıtıma uzanan zincirin büyük ustalıkla yönetilmesini gerektiren ürünler. Şirket, çok yönlü bir yayılma stratejisiyle coğrafi ufkunu sürekli genişletmekte.

DOLE FOODS COMPANY: BİR TARIM SANAYİİ FİRMASI



AMERİKAN TARIMI: GDO'LARIN ATAĞI

Kimilerinin bir devrim olarak kabul ettiği, kimilerininse dünya gıda güvenliğine yönelik bir tehdit olarak gördüğü genetik yapısı değiştirilmiş organizmalar (GDO) bugün tarımla uğraşanların gündemindeki en önemli tartışma konusu. Bu yeniliği dünya ölçeğinde yaygınlaştırmak için çaba gösterenlerin başında, yeniliğin öncüsü olan büyük tarımsal kimya üreticileri ve tohum üreten büyük Amerikan şirketleri var. Bunlar Amerika kıtasında amaçlarına büyük ölçüde ulaştılar fakat asıl hedefleri bunu dünya ölçeğine taşımak. Bu büyük bir oyun, devasa bir pazar. Ama engeller de var. GDO'ların yaygınlaşmasının dünya için doğurabileceği risklerden tedirgin olanlar direniyor.

> *GDO'larla ilgili tartışmanın sonucu belirsiz. Tartışma önümüzdeki dönemde daha çok siyasi bir alanda cereyan edecektir.*
> HERVE KEMPF, LE MONDE, 20 NİSAN 1999.

GDO'ların önlenemez yükselişi

Aşağıdaki bilgiler küresel ölçekte faaliyet gösteren tarımsal kimya üreticilerini de bünyesinde toplayan ISAAA'nın (International Service for the Acquisition of Agri-biotech Applications [Uluslararası Tarımsal Biyoteknolojik Uygulamalar Edinme Hizmeti]) istatistiklerinden derlenmiştir. Bu bilgiler, GDO teknolojisi ile yaygın olarak yetiştirilen (soya, mısır, kolza ve pamuk), yani zararlı otlara (%71) ve böceklere karşı daha dayanaklı olmaları için genleriyle oynanmış ürünlere ilişkin kamu tarafından erişilebilir yegâne bilgilerdir. Bunlara bakıldığında, son 10 yılda GDO teknolojisi kullanılarak yapılan ekimlerin hızla arttığı görülüyor. 1996'da 6 ülkede 1,7 milyon hektar alanda GDO ile tarım yapılırken, 2005'te 21 ülkede 90 milyon hektar tarım alanında GDO ile ürün yetiştiriliyor. Bu artış, GDO'ların toplam tarımsal üretim içindeki oranını ortaya koyan soldaki grafikte de açıkça görülüyor: Dünyadaki soya üretiminin %56'sı, pamuk üretiminin %28'i, kolza üretiminin %19'u ve mısır üretiminin %14'ü genetik yapısı değiştirilmiş tohumlarla yapılıyor.

YAYILMA. GDO'lar önce Amerika kıtasında yayıldı. Bugün yeryüzünde genetik yapısı değiştirilmiş tohumlarla ekim yapılan tarımsal alanların %93'ü Amerika kıtasında. ABD'nin en çok ihraç ettiği tarım ürünleri GDO'lar. Orta Batı çiftçileri GDO'ları ilk kullananlar ve bugün topraklarının %59'unda GDO'larla ekim yapıyorlar. Onları, Amerika kıtasındaki diğer büyük kullanıcılar olan Arjantin (Arjantin'de üretilen soyanın %100'ü transgeniktir), Brezilya ve Kanada izliyor. ABD merkezli büyük tarım-gıda gruplarının bu ülkeler üzerinde ciddi etkisi var.

AVRUPA DİRENİYOR. GDO'larla tarımsal üretim İspanya dışında (58 bin hektar) Avrupa'da çok yaygın değil. Ama tohum üreticilerinin baskısı büyük, üstelik çiftçiler de bu konuda bölünmüş durumda. Bu arada GDO'ları kabul eden ülkelerin sayısı da her yıl artmakta. Çin'in pamuk dışında diğer ürünler için de bunları kullanmayı kabul etmesi halinde, pazar tüm Asya'yı da içine alacak şekilde genişleyecek ve Amerikalı büyük tohum üreticilerinin en büyük hedeflerinden biri de bu.

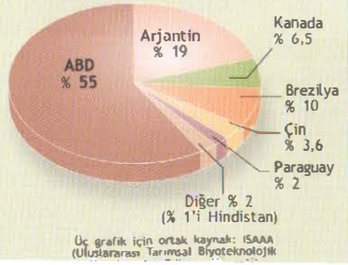
1996-2004 ARASINDA GDO'LARIN GELİŞİMİ

GDO ekili alanların toplam ekili alanlara oranı (2005)

Aşağıdaki dört ürün için GDO ekili alanlar, yeryüzündeki toplam ekili alanların %29'unu (281 milyon hektar) oluşturuyor

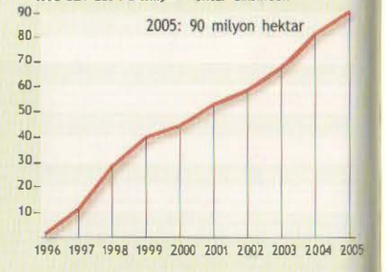


GDO üretiminin ülkelere göre dağılımı



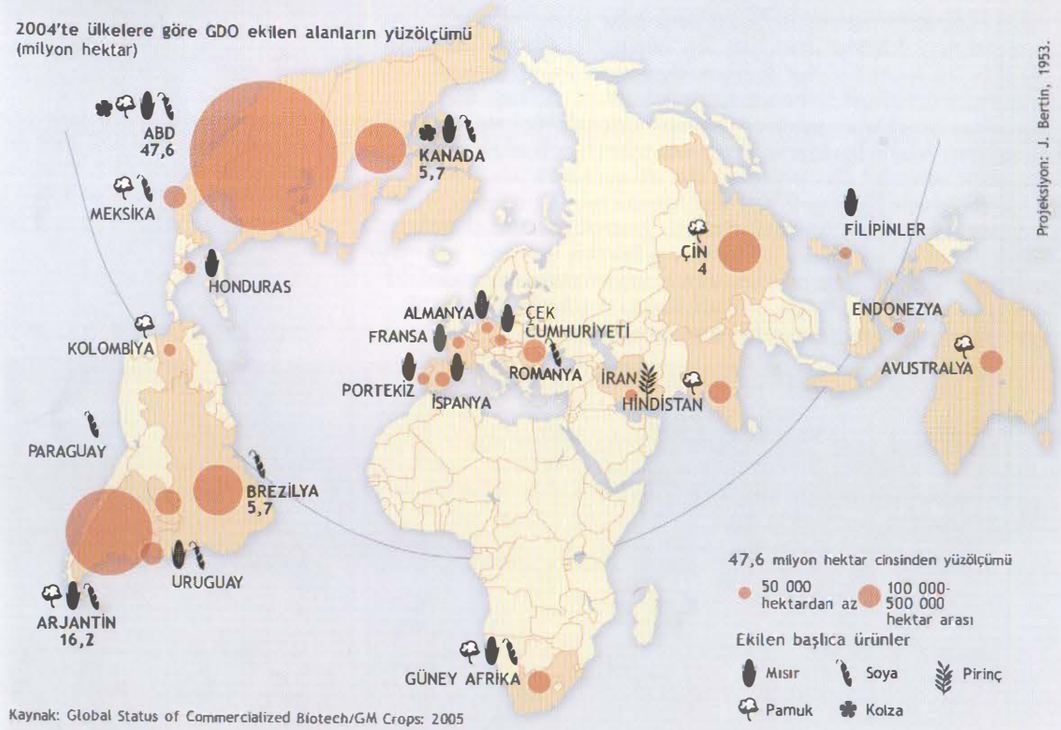
GDO ekiminin gelişimi

1996'dan 2004'e milyon hektar cinsinden



Üç grafik için ortak kaynak: ISAAA (Uluslararası Tarımsal Biyoteknolojik

GDO ÜRETEN ÜLKELER (2004)



Kaynak: Global Status of Commercialized Biotech/GM Crops: 2005

GDO devi Monsanto

Merkezi Orta Batı'nın kalbinde; Missouri, Saint Louis'de bulunan firma 1998'de bir dizi tohum üreticisini; Dekalb'ı, dünyanın en büyük tahıl üreticisi Cargill'in tohum branşını, Unilever'in pamuk üzerine uzmanlaşmış branşını ve bir başka Amerikan şirketi Delta and Pine'ı satın aldı.

ARAŞTIRMALAR SÜRÜYOR. Servetini tüm dünyada satılan Round Up adlı tarım ilacına borçlu olan firma "yarının GDO'larını geliştirmek" için büyük paralar yatırıyor ve bununla ilgili araştırmalar, firmanın, dünyanın dört bir yanına dağılmış, en önemlisi Saint Louis yakınlarında bulunan 14 laboratuarında aralıksız devam ediyor.

GDO'ların mücadelesinin iki yönü

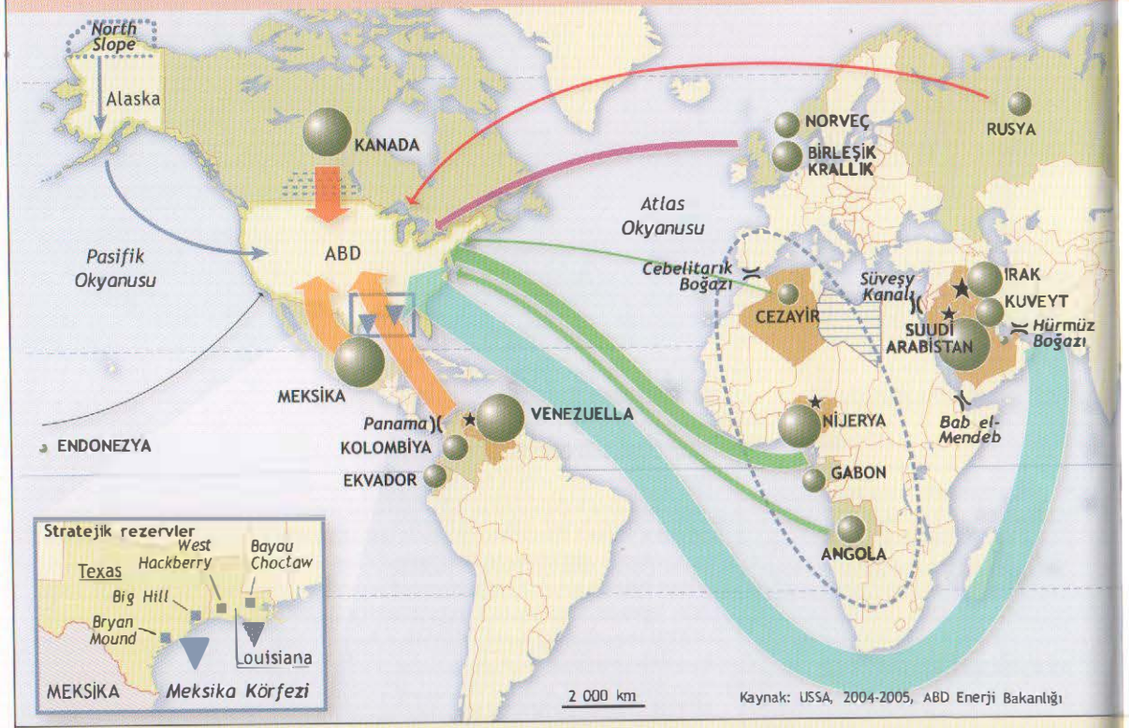
DTÖ'DEKİ SORUN. Sorun, Amerikalıların mükemmelleştiği transgenik ürünlerin dünya pazarlarında serbest dolaşımıyla ilgili. Amerikalılar, genetik yapısı değiştirilmiş organizmaların kullanımından doğabilecek muhtemel sorunlardan endişe eden ülkelerin, soya ve mısır ihracatlarını bloke etmesinden çekiniyor. Çoğu Avrupa ve Asya ülkesi (ki bunlar aynı zamanda, bu tür ürünleri hayvan yemi olarak en fazla ithal eden ülkelerin başında geliyor) böyle bir yola başvurabilir. Konuyu DTÖ'ye taşıyan ABD, diğer ülkelerin, özellikle de Avrupa ülkelerinin sınırlarını bu tür ürünlere açmasını, GDO'lu tohumların ve ürünlerin serbest dolaşımı önünde engel teşkil eden ülkelerin de kınanmasını sağlamaya çalışıyor.

BÜYÜK GRUPLARIN SAVAŞI. Diğer sorunsa, tarımsal kimyasal ürünler ve tohum üreten bir avuç büyük şirketle ilgili. Bunların en yenilikçi olanları, 1990'lı yıllarda, ciroları milyarlarca doları bulan, her yıl yüz milyonlarca dolarlık Ar-Ge yatırımı yapan çok güçlü kimya grupları tarafından yutuldu. Bu grupların en büyüğü Monsanto. İkinci sırada, Du Pont grubu var. En büyük Amerikan kimya şirketi olan Du Pont, bir zamanlar tohum piyasasının lideri olan Pionneer Hi-Breed'i, ve daha sonra farklı Avrupalı grupları satın aldı. Üçüncü sırada ise, Mycrogen'i ve bir Fransız tohum şirketini satın alan bir başka kimya devi Dow (Wilmington, Delware) var. Bu gruplar, İsviçre merkezli Novartis, Fransız-Alman ortaklığı Aventis (Rhône-Poulenc ve Hoechst), Agrevo (Cargill'in bir branşının da aralarında bulunduğu iki Amerikalı grubu satın aldı) ve Britanya merkezli Zeneca gibi, Amerikan pazarında hayli aktif olan Avrupalı gruplarla rekabet içinde. Potansiyel pazar devasa büyüklükte, tıpkı Amerikan tarım sanayiinin jeostratejik iddiası gibi.

JEOSTRATEJİK UĞRAŞLARIN EN ÖNEMLİSİ: PETROL

ABD tükettiği petrolün %10'unu bile kendisi üretmiyor. ABD'yi Avrupa ile, Japonya ile, şimdilerde de Çin ile hem müttefik hem de rakip kılan petrol jeostratejisi denkleminin temeli budur. Amaç, bir yandan büyük Amerikan petrol şirketlerini ve bunların hissedarlarını zenginleştiren petrol fiyatlarını kontrol etmek; öte yandan da dünya petrol piyasalarının güvenliğini sağlamaktır. Bu amaç, kaynakların çeşitlendirilmesini, petrol üreten ülkeleri "koruma"yı ve deniz yollarını gözetim altında tutmayı zorunlu kılmaktadır. Amerika, hayat damarı olan petrole serbest erişim olanaklarını muhafaza etmek için savaşmakta tereddüt etmeyecektir.

TEDARİKÇİLER, KAYNAKLAR, STRATEJİK YOLLAR



Kaynak: USSA, 2004-2005, ABD Enerji Bakanlığı

ABD'nin petrol ithal ettiği ülkeler

- OPEC üyesi
- OPEC üyesi olmayan

2003'te ülkelere göre ithal edilen petrol miktarı

300 — 629 milyon varil
50 — 100
10

Bölgelere göre petrol ithalatı

879 milyon varil
500
250
100
10

- Stratejik boğazlar
- Jeopolitik gerginlikler

Stratejik kaynak çeşitlendirmesi

- Afrika'dan yapılan ithalatın arttırılması
- Libya ile uzlaşma

Kıtanın kuzeyindeki rezervlerin değerlendirilmesi

- Alaska: Son büyük rezerv
- SPR'nin (Stratejik Petrol Rezervi) stratejik stokları
- Alberta'daki bitümlü yapraktaşı yatakları (Kanada)
- Meksika Körfezi açıklarındaki sualtı petrol rezervleri

ABD petrol tedarik kaynaklarını güvence altına almak zorunda

Yeryüzündeki petrol kaynaklarının %2,5'inc sahip olan ABD petrol konusunda dünyanın geri kalanına bağımlı konumda ve önceliği komşularına vermekte. ABD, petrol ihtiyacının yarısını Kanada (%16), Meksika Körfezi (Meksika ve Venezuella, %30), Kolombiya ve Ekvator'dan (%3) karşılamakta ama aynı bölgeden 1980'de yapılan ithalat toplam ithalatın sadece %16'sıydı. Ne var ki komşularının potansiyeli sınırlı. Kanada ve Meksika'nın petrol rezervleri (%2,6) ABD'nin kendi rezervlerinden sadece biraz daha fazla. Venezuella'nınki ise %6,5 dolayında.

Basra Körfezi bölgesinden, özellikle Suudi Arabistan'dan yapılan petrol ithalatı ABD için hayati önem taşımaya devam ediyor. ABD'nin Basra Körfezi'nden yaptığı petrol ithalatı toplam ithalatının %30'u; Güney Körfezi'nden yaptığı ithalat da toplam ithalatının %16'sı. Ama, sırasıyla, toplam petrol rezervlerinin %53'üne ve %9,4'üne sahip olan bu uzak ve istikrarsız üreticilerin petrol tedarikini sürdürmesini sağlamak gerekiyor. Üstelik yeni kaynaklar da bulmak gerekiyor. Amerika bu amaçla, zengin kaynaklara sahip Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetlerine yönelik aktif bir diplomasi yürütüyor.

Petrol arzını sınırlayacak her tür krizi önlemek de bir başka zorunluluk. 1991'de Kuveyt'e, 2003'te Irak'a yapılan müdahaleler ve Amerikan donanmasının denizyollarını, özellikle de petrol trafiğinin en yoğun olduğu iki kritik geçişi; Hürmüz Boğazı'nı (günde 13 milyon varil) ve Malakka Boğazı'nı (günde 10 milyon varil) yakından gözlemesi de bu zorunluluğun bir sonucu.

Bir başka zorunluluk da tüketimi (tabii ki başkalarının tüketimini) sınırlamak. Tıpkı Mart 2006'da, nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşmasını imzalamadığı için bir zamanlar kınadığı Hindistan'la bir nükleer enerji anlaşması imzaladığı gibi.

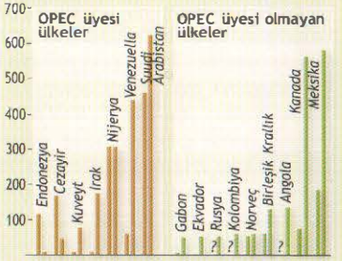
Stratejik rezervler

ABD, Alaska'nın kuzeyinde önemli miktarda petrol rezervlerine sahip fakat bu rezervler, büyük çevresel riskler nedeniyle tıpkı Kanada Alhertası'ndaki bitümlü yapraktaşları arasında saklı olan rezervler gibi, reel olmaktan çok, ABD için bir son çare.

KRİZ ANINDA. Bununla birlikte ABD, petrol ithalatının kazara ya da siyasi nedenlerle kesilmesi ihtimaline karşı, 1975'teki ilk büyük petrol krizinin hemen ardından bir Stratejik Petrol Rezervi Ajansını (SPR) kurdu. Bu ulusal ajans, Louisiana ve Texas kıyıları boyunca uzanan jeolojik kaya tuzu formasyonlarının içine açılmış derin kuyularda depolanan ham petrol stoklarının işletilmesinden sorumlu. Bunlardan dördü, üç-dört aylık ithalat miktarına tekabül eden 5 ila 700 milyon varil ham petrol stoklayacak kapasitede. Bu rezervleri de, Alaska'nın kuzeyindeki rezervleri de kullanma yetkisi, sadece ve sadece ABD Başkanı'na ait. (bkz. yandaki "stratejik rezervler" haritası).

BAŞLICA PETROL TEDARİKÇİLERİ

ABD'nin petrol ithalatının gelişimi, 1980-2003
(yıllık milyon varil cinsinden)



Kaynak: USSA, 2004-2005.

> *Hindistan'ın sivil amaçlı nükleer teknoloji geliştirme çabasına katkıda bulunmak bizim işimize gelir. Çünkü petrole olan talebi azaltan her girişim Amerikalı tüketicinin yararınadır.*
>
> GEORGE BUSH, ABD BAŞKANI, 2006

Egemen şirketler

Büyük şirketler, XX. Yüzyılın ilk yarısında oldukları kadar etkili olmamakla birlikte, dünya petrol piyasasını hâlâ kontrol ediyorlar. Ama artık, ikili anlaşmalar gereği, ham petrol kaynaklarını ulusal şirketlerle ve üretici ülkelerle paylaşmak zorunda olduklarından, sahip oldukları asıl güç, doğrudan kontrol ettikleri ham petrol kaynaklarının miktarından değil, arama ve çıkarma, sevkiyat, rafine etme ve dağıtım tekniklerindeki ustalıklarından kaynaklanıyor.

FİYATLARDAKİ ARTIŞ, şirketlerin kazancının asıl kaynağı ve Amerikan petrol şirketleri elde ettikleri sıradışı kârlar sayesinde, kâr sıralamasında ilk sıralarda. Exxon, 2004'te dünyanın en büyük firmaları listesinden düşmesine karşın, 2005'te listeye yeniden girmeyi başardı. Petrol üreten Amerikan eyaletleri de inanılmaz bir ranı elde etti. Ham petrolün varil fiyatında bir dolarlık artış, Texas için yıllık 1 milyar dolar bütçe fazlası anlamına geliyor. Bu durumda Alaska'dan "Amerikan Emirliği" diye söz etmek de yanlış olmaz.

ABD'NİN BÜYÜK PETROL ŞİRKETLERİ

2004'te ABD'nin en büyük beş petrol şirketi

Şirket adı	Dünya sıralamasındaki yeri	Cirosu*	Kân*	İstihdam
Exxon Mobil (Irving, Texas)	2	270,7	25,3	85 900
Chevron Texaco (San Ramon, Calif.)	5	148	13,3	56 000
Conoco Phillips (Houston, Texas)	6	121,6	8,1	35 800
Valero Energy (San Antonio, Texas)	10	53,9	1,8	19 800
Marathon Oil (Houston, Texas)	11	45,4	1,2	25 800

*: milyar dolar

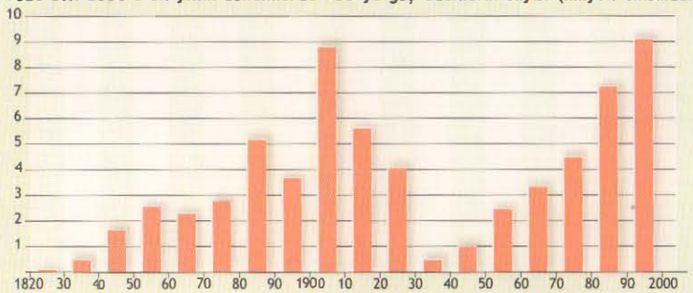
Kaynak: Fortune Global 500

AMERİKA, "YERYÜZÜ CENNETİ" (I)

ABD, 1820'den 2000'e kadarki 180 yıl boyunca 66,8 milyon göçmen ağırladı. Bunların çoğu ABD'de kaldı ve her yıl yeni göçmen dalgalarıyla zenginleşerek ABD'nin mevcut nüfusunun temelini oluşturdu. XX. Yüzyıl başlarında ABD'ye akın eden Avrupalı göçmenlerin yerini bugün aynı yoğunlukla göç eden (yılda 1 milyon göçmen) Latin Amerikalı ve Asyalı göçmenler almıştır. Bunun sonucu; özellikle metropollerde hızlı nüfus artışı, insan kaynağı zenginliği ve ekonomik dinamizmdir. Ülkelerin nüfus açısından sağlıklı büyümesinin, gelişimin, istihdamın ve gücün anahtarı olduğu kanıtlanmış bir gerçektir.

GÖÇÜN GELİŞİMİ (1821-2000)

1820'den 2000'e on yıllık dönemlerde ABD'ye göç edenlerin sayısı (milyon cinsinden)

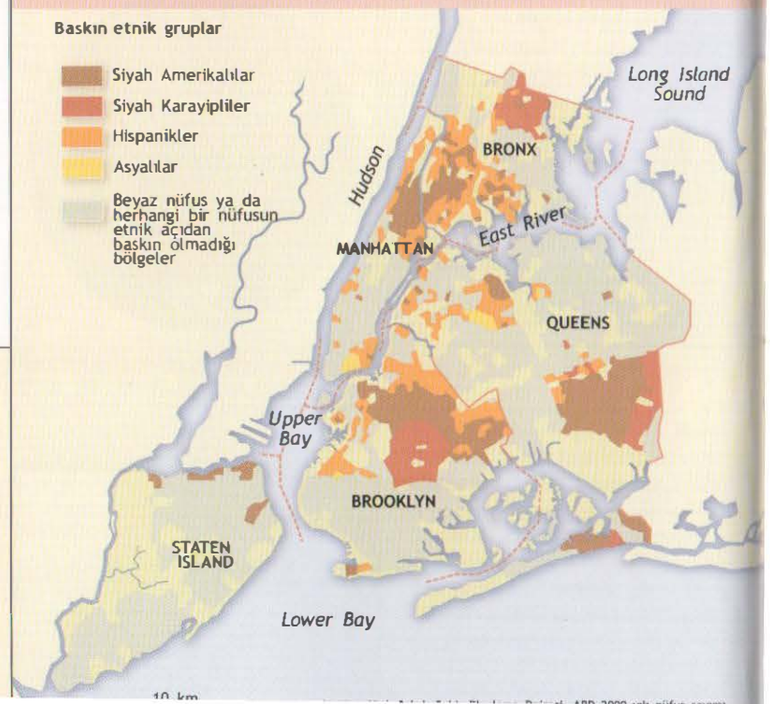


Kaynak: Göç Politikası Enstitüsü, www.migrationinformation.org

Göçmen dalgaları

On yıllık nüfus sayımları, ABD nüfusunun iki büyük göç dalgasıyla arttığını gösteriyor: 1880-1930 arasındaki göç dalgası kriz nedeniyle sona erene dek, 25 milyon kişi ABD'ye göç etti. Dalga 1960'larda yeniden başladı (1960-2000 arası 24 milyon göçmen) ve son yıllarda daha da hızlandı. ABD, bu son yıllarda kabul ettiği kadar çok göçmeni tarihi boyunca hiç kabul etmedi. Ülkedeki kaçak göçmenlerin sayısının da 12 milyon civarında olduğu tahmin ediliyor.

NEW YORK'UN ETNİK MOZAİĞİ

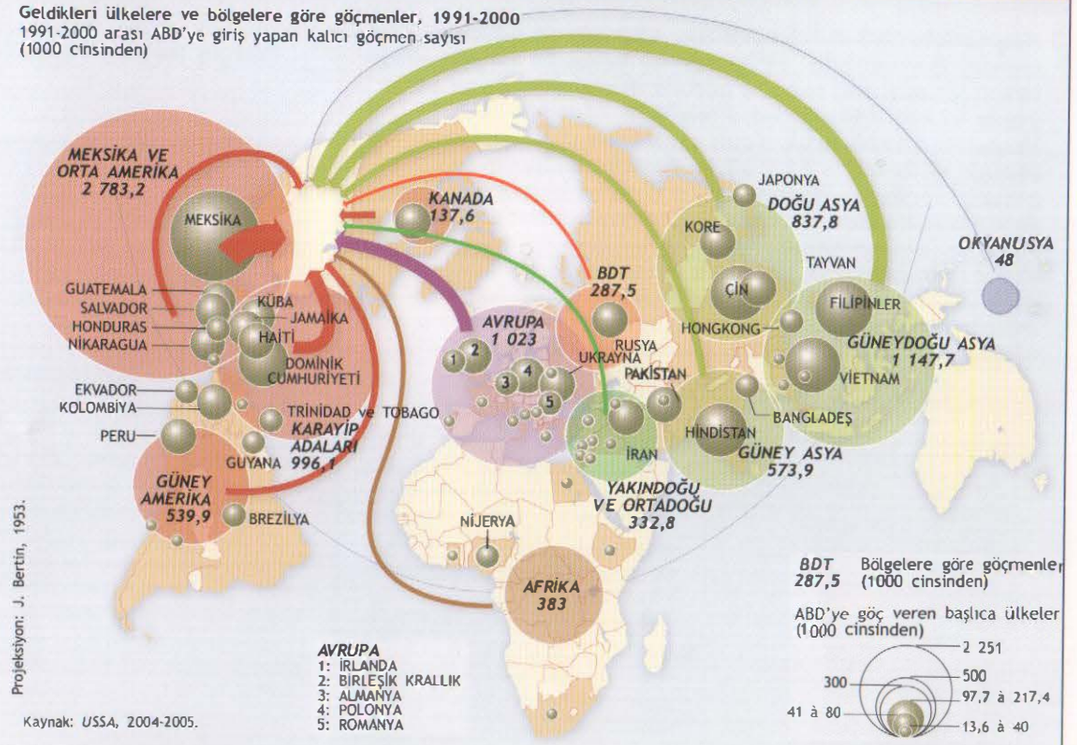


Kozmopolit New York

1970-1990 arası, nüfusu 800 bin azalan New York'un nüfusu yine bir göç dalgasıyla yenilendi. 1970'te kentin yabancı uyruklu nüfusu %18'ken, bugün toplam nüfusun üçte biri. Bu oran 1910'daki düzeye ulaşmış değilse de (%40) ona hayli yaklaştı. Yaşayanların aidiyetlerini yansıtan mahalleler, kentin çok etnili yapısını gözler önüne seriyor.

GÖÇMENLERİN COĞRAFİ KÖKENİ

Geldikleri ülkelere ve bölgelere göre göçmenler, 1991-2000
1991-2000 arası ABD'ye giriş yapan kalıcı göçmen sayısı (1000 cinsinden)



Kaynak: USSA, 2004-2005.

> *Bir millet olmaktan çok, bir dünyayız biz.*
> HERMAN MELVILLE

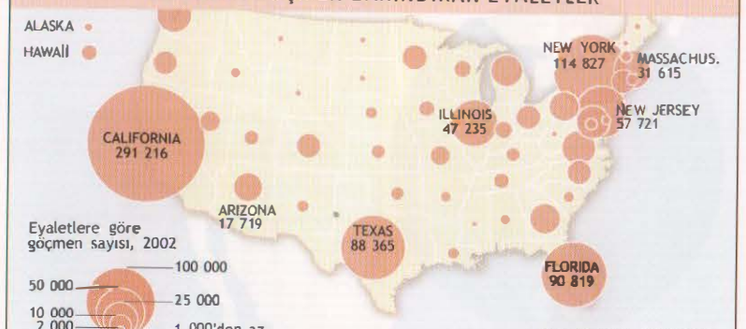
Her ülkeden göçmen

ABD 1990'lı yıllarda beş kıtadan ve her ülkeden gelen 9 milyon göçmeni kabul etti. Göçmenlerin %48'i Latin Amerika ülkelerinden, bunların yarısı da Meksika'dan geldi. Latin Amerika'yı, toplam göçmen sayısının %30'u olan 2,8 milyon göçmenle Asya izledi; Çinli göçmenlerin sayısı, Filipinler'den gelen geleneksel göçmen dalgasını geçme noktasında. Fakat asıl büyük akını Hindistan'dan. Hindistan 70 bin göçmenle, Meksika'nın ardından ABD'ye en çok göçmen veren ülke oldu. Avrupa da önemli miktarda göçmen veriyor. Eski doğu bloku ülkelerinde, özellikle Polonya'da, ABD'ye geleneksel göç hareketi 1990'lı yıllarda yeniden başladı. ABD'ye Afrika'dan da, her yıl bir önceki yıla göre üçe katlanarak büyüyen bir göç dalgası yaşanıyor. Göçmen sayısı şu an yıllık 60 bin dolayında.

Göçmenlerin giriş kapıları

Göç dalgaları, göçmenlerin en çok nereye yerleşmeyi tercih ettiklerine bakarak da anlaşılabilir. New York, en çok göçmen alan eyalet konumunu California'ya kaptırdı. Her yıl yaklaşık 300 bin göçmenin yerleştiği California, göçmen nüfusun yaklaşık % 27'sini barındırıyor. California, bu haliyle, eskiden göçmenlerin Amerika'ya girişte ilk ayak bastıkları yer olan Ellis Adası'nın (New York) da varisi. California'yı en çok Latin ve Asyalı göçmenler tercih ederken, Texas ve Florida daha çok Karayipler'den ve Latin Amerika ülkelerinden gelen göçmenlerin tercihi.

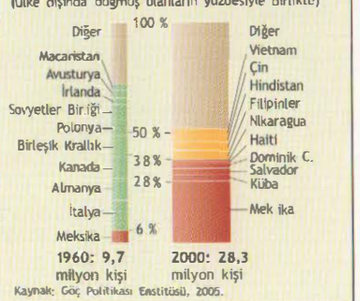
EN FAZLA GÖÇMEN BARINDIRAN EYALETLER



AMERİKA, "YERYÜZÜ CENNETİ" (II): HİSPANİKLEŞME

Hispanikler, 40 milyon nüfusla ABD'nin en büyük azınlığı durumunda. 1 0'dan bu yana 18 milyon artan Hispanik nüfusun toplam nüfusa oranı, 1980'den bu yana iki kat artarak %6,4'ten %13,7'ye yükseldi. Hispanik azınlık artık siyah azınlıktan (35,6 milyon; toplam nüfusun % 12,2'si) ve Asyalı azınlıktan (12,1 milyon; toplam nüfusun %4,15'i) daha kalabalık. Üçte ikisi Meksika'dan, kalanı da Karayipler'den ve Latin Amerika'nın tamamından gelen bu kesintisiz göç dalgasıyla büyüyen Hispanik nüfusun dörtte üçü, güneybatı eyaletleri'ne ve metropollerine yerleşiyor ve buralarda azınlık olmanın ötesindeler.Tabii buna paralel olarak tepkiler ve yabancı düşmanlığı da artıyor.

GÖÇMENLER NEREDEN GELİYOR?



Kaynak: Göç Politikası Enstitüsü, 2005.

Hispanik nüfusun artışı

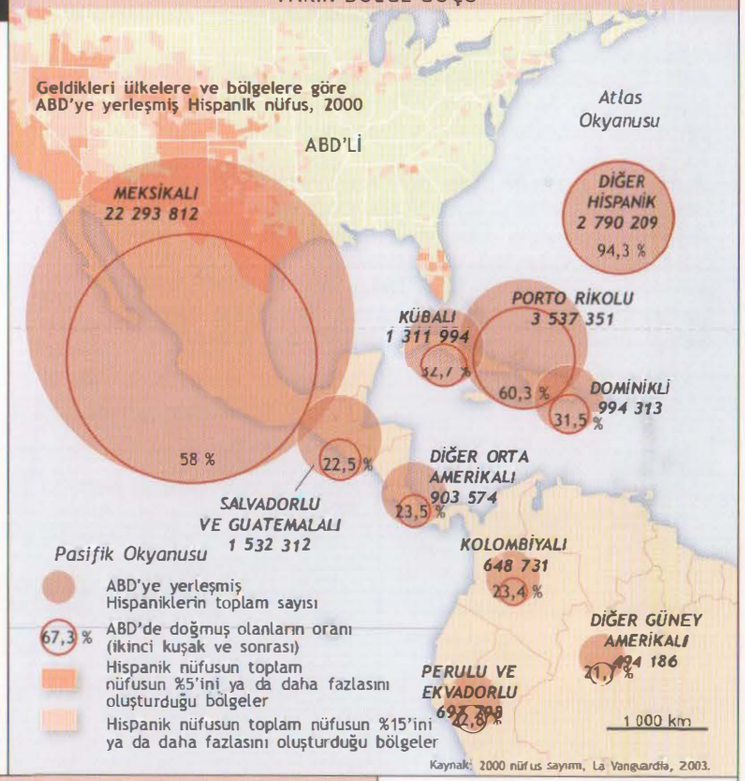
Hispanik nüfus hızla artıyor: 1980'de 14,6 milyondan (toplam nüfusa oranı %6,4) 1994'te 22,4 milyona yükselen Hispaniklerin sayısı, 2003'te 40 milyona ulaştı (toplam nüfusun %13,7'si). Bu gidişle Hispanik nüfus 2050'de 96 milyona yükselecek ve Hispanikler toplam nüfusun dörtte birini oluşturacak. %37,3'ü 25 yaşın altında (ülke ortalaması ise %27,9) olan Hispanikler genç bir nüfus ve çoğunluk Meksikalı olmakla birlikte, heterojen bir yapıya sahip.

Kaygı veren bir olasılık

"Hispaniklerin meydan okuması" ya da "Hispanik kâbus" diye yazmıştı Samuel Huntington (Foreign Policy, Mart 2003) ... Kimileri ABD'nin iki kültürlü (Anglo-Sakson ve Hispanik) ve iki dilli (İngilizce ve İspanyolca) bir ülkeye dönüştüğünü ortaya atsa da, Frederik Douzet bu dilsel topluluğun etnik, toplumsal ve politik açıdan ne denli heterojen olduğunu anlatıyor (Hérodote, 2006).

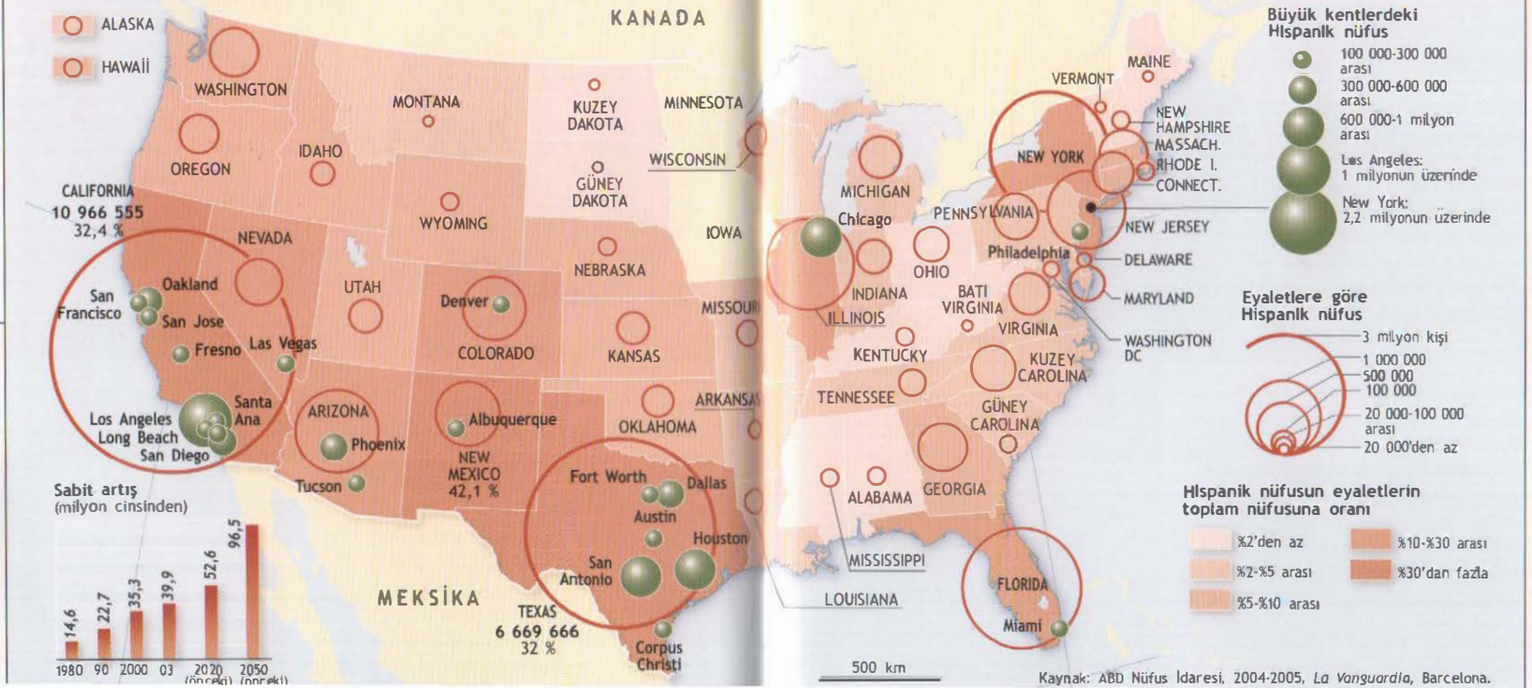
ASİMİLASYON. Amerikan aşırı sağı, İngilizcenin yok olacağından, onun yerini, yarı İspanyolca yarı İngilizce karma bir dilin ("Spanglish") alacağından korksa da, Hispaniklerin İspanyolcaya o kadar da düşkün olduğu söylenemez. Karma dilin yerleşme olasılığı, Meksika'nın 1848'de kaybettiği toprakları geri almak istemesi olasılığından fazla değil. Çünkü okulda, daha da önemlisi işyerinde asimilasyon çok hızlı gerçekleşiyor. Ayrıca göçmen aileler ABD'nin dört bir yanına dağılıyor.

YAKIN BÖLGE GÖÇÜ



Kaynak: 2000 nüfus sayımı, La Vanguardia, 2003.

FARKLI EYALETLERDE YAŞAYAN HİSPANİKLER



Kaynak: ABD Nüfus İdaresi, 2004-2005, *La Vanguardia*, Barcelona.

"Latinolar"ın yerleşimi ve yoğunlaştıkları yerler

GÜNEYBATI. Coğrafi yakınlık ve istihdam olanakları, Hispaniklerin güneybatıdaki 7 eyaleti tercih etmelerinin en önemli nedeni. Bu eyaletlerde 24 milyonu bulan Hispanik nüfus, toplam nüfusun üçte birini oluşturuyor. En "Latino" eyalet, 12 milyon Hispanik'in yaşadığı, yani üç kişiden birinin Hispanik olduğu California (7,5 milyon Hispanik'in yaşadığı Texas'ta da, her üç kişiden biri Hispanik). ABD genelinde rekorsa New Mexico'nun: Burada nüfusun %43'ü Hispanik ve İspanyolca eyaletin iki resmi dilinden biri.

NEW YORK. Hispanik nüfusun yoğunlaştığı bir başka yer ise New York bölgesi (burada 4,4 milyon Hispanik yaşıyor ve bu da New York ve New Jersey eyaletlerinin toplam nüfusun %15'ini oluşturuyor). Buralarda çoğunluk, Porto Rikolular ve Dominiklilerde. New York'u, Kübalı göçmenlerin gözdesi Florida (3,1 milyon) ve Chicago bölgesi (Illinois ve Indiana'da 2 milyon) izliyor.

> *2000 yılında Meksika sınırında 1 600 000 kişi yakalandı. 388 ila 430 kişi ise sınırı geçmeye çalışırken havasızlıktan boğularak ya da kaza geçirerek öldü.*

AMERİKA, "YERYÜZÜ CENNETİ" (III): BEYİN GÖÇÜ

ABD dünyanın her tarafından yetenekleri; sanatçıları, Nobel ödüllü bilimcileri, araştırmacıları, profesörleri, ileri düzey öğrencileri kendine çekiyor. Yüksek öğrenimlerini kendi ülkeleri dışında yapan 3 milyon gencin üçte biri Amerikan üniversitelerini tercih ediyor ve çoğu diplomalarını aldıktan sonra ABD'de kalıyor. ABD'de kalanların çoğu, yani iki kişiden biri Asyalı ve Asyalılar, yalnızca vasıflı personele iş veren ileri teknoloji firmalarında çalışmak için gerekli çalışma vizelerini almak konusunda diğerlerinden daha becerikliler.

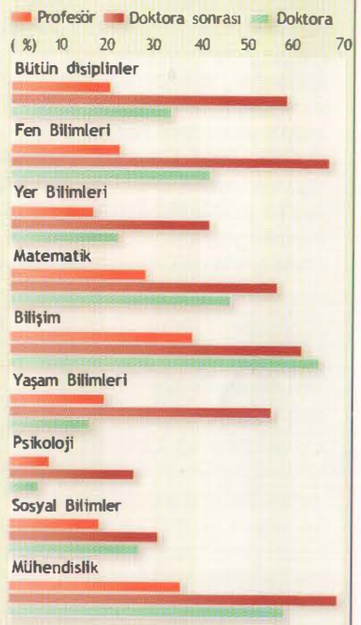
Dünyanın dört bir yanından binlerce beyin

Beyin avı, ABD'nin göç uygulamasının değişmez bir parçasıdır. ABD, daha XVIII. yüzyılın sonlarında büyük paralar harcayarak İngiliz mucitleri ülkeye getirmişti, bunlar da, New England'ın tekstil ve mekanik alanındaki sanayi sermayesini yaratmışlardı. Bu durum, günümüze kadar devam etti ve halen devam ediyor. Amerikan üniversitelerinde ders veren yabancı öğretim görevlilerinin oranı, 1973'te %11,7 iken 2001'de %21'e ulaşmıştır ve bu artış oranı mühendislik okullarında daha da yüksektir (1973'te %18,6 iken 2001'de %34,1).

Yandaki grafik, Amerikan yükseköğrenim kurumlarının ne kadar çekici olduğunu gösteriyor. Yabancı öğretim görevlileri ve araştırmacılar Amerikan üniversitelerinde sadece daha iyi çalışma koşulları değil, ileri düzeyde öğrencilere ders verme olanağı da buluyor. Doktora sonrası çalışma yapan öğretim görevlileri, üniversitelerde aktif olarak ders verenlerin %57'sini, lisansüstü çalışma yapanlarınsa sadece üçte birini oluşturuyor.

ÜLKE DIŞINDA DOĞMUŞ ÖĞRETİM ELEMANLARI

ABD'de öğretim elemanlarının (profesör, doktora sonrası çalışma ve doktora) disiplinlere göre dağılımı, 2001

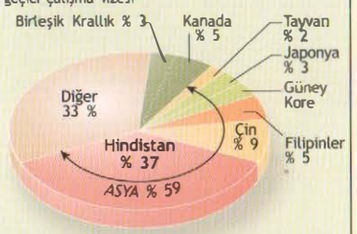


Kaynak: Science & Engineering Indicators, 2004.

H1B VİZESİNDEN FAYDALANANLAR

2003'te çoğu Asya kökenli 213 340 kişiye H1B* vizesi verildi.

*Çok vasıflı göçmenlere verilen 1-6 yıllık geçici çalışma vizesi



Kaynak: Science & Engineering Indicators, 2004

H1B vizeleri

Bu tür vizeler, özellikle yüksek teknoloji alanında vasıf (*specialty occupation*) sahibi göçmen adaylarına geçici bir süre için veriliyor. Bu vizelerin sayısı bu sektörlerdeki konjonktüre bağlı. 2001'de verilen H1B vizesi sayısı 331 bindi. Yıllık kontenjanın çoğunu Asya, özellikle de Hindistan (200 binin üzerinde) kullanıyor ve bu kişiler genel göç kotasına dahil değil.

> *Los Angeles'ın güneyindeki Irvine yerleşkesi, California'daki 7 üniversite kentinden sadece biri. Burada öğrenim gören 23 bin öğrenci var ve bunların %60'ı Asya kökenli.*
> *L'EXPANSION,*
> *HAZİRAN 2004.*

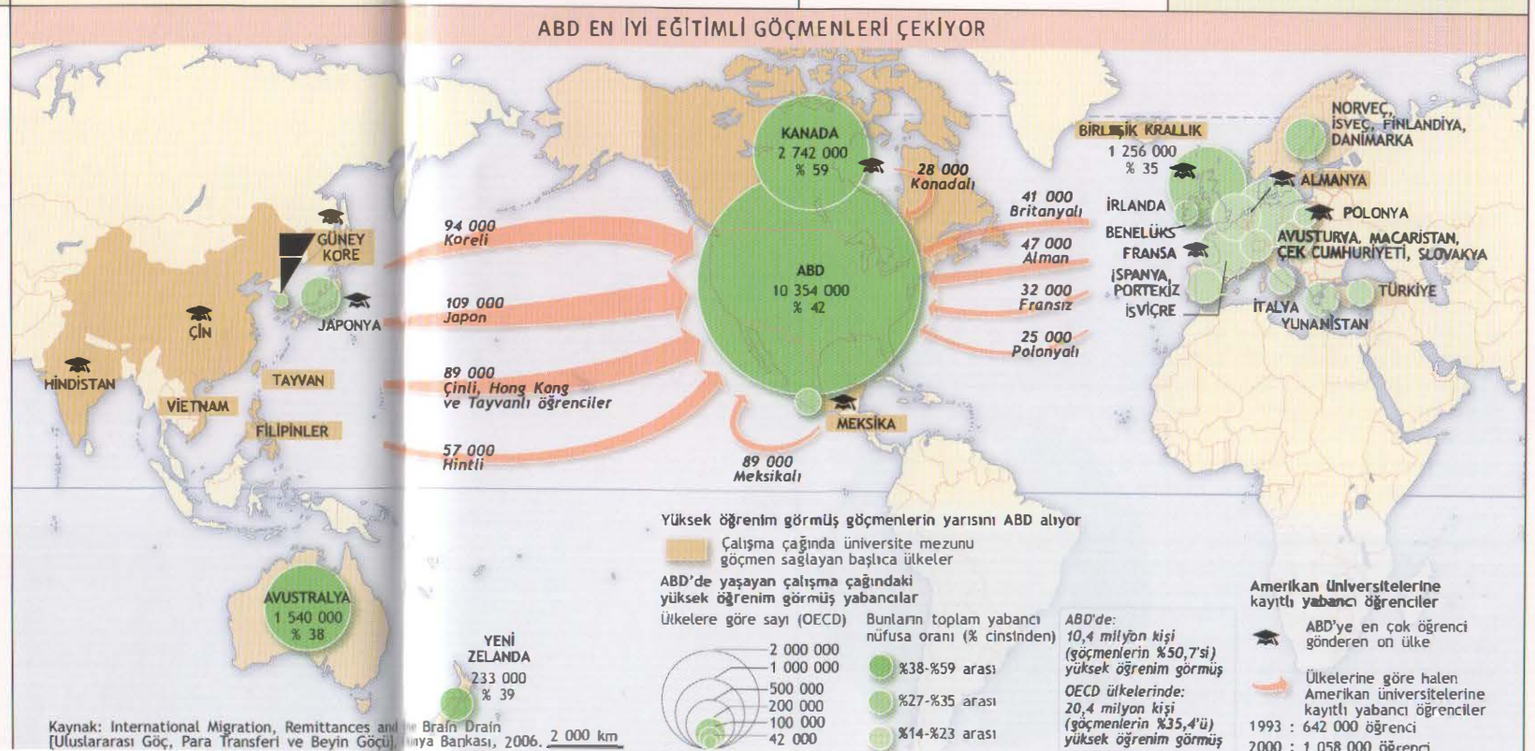
Tercihli göç politikası

Giriş kontrolleri, periyodik olarak gözden geçirilen kotaların yürürlüğe girdiği 1920'lerde kurala bağlandı.

KOTALAR VE MEVSİMLİK KABULLER. Sadece kalıcı göçe bağlı kalmamayı amaçlayan bu düzenleme, bir yandan, aile fertleri ABD'de yaşayan göçmenlerin ya da kişilerin ülkeye girişini kolaylaştırmayı, öte yandan da yoğun miktarlarda yoksul nüfus göçünü, özellikle de sınırda kuyruğa giren Meksikalıları kontrol altına almayı amaçlıyor. Bunun yanında, vasıflı ya da vasıfsız personelin ülkeye geçici olarak girişine olanak tanıyan farklı programlar da gerekli. *Bracero*'lara, yani güneybatıdaki sebze ve meyve üreticileri için çalışan (genellikle Meksikalı) mevsimlik tarım işçilerine yönelik mevsimlik kabul programları; ya da, ileri teknoloji üreten şirketlerin, üniversitelerin ve araştırma merkezlerinin ihtiyacı olan vasıflı mühendis ve diğer personele ayrılan yıllık kotalar bunlarm bir parçası.

VASIFLI GÖÇMENLER. Vasıflı göçmenler OECD kayıtlarına göre kıta Avrupası'nda toplam göçmenlerin dörtte birinden daha azını oluştururken (*International Migrations and the brain drain* [Uluslararası Göçler ve Beyin Göçü], World Bank, 2006), ABD için bu oran %42. ABD eğitimli göçmenleri çekiyor. Üniversite mezunu göçmen adaylarının yarısının başvurusu kabul edilirken, ilkokul mezunlarının kabul oranı dörtte biri bile bulmuyor. Amerikan üniversitelerine kayıtlı bir milyon yabancı öğrenci arasında en büyük kontenjan Asyalılara ait; 100 binden fazla Japon, 94 bin Koreli ve bir o kadar Çinli (Tayvanlılar dahil) üniversite öğrencisi Amerikan üniversitelerinde okuyor. ABD'ye en çok öğrenci gönderen üç Avrupa ülkesi olan Almanya, İngiltere ve Fransa'nın toplam öğrenci sayısı, Japon öğrencilerin sayısını bulmuyor bile.

ABD EN İYİ EĞİTİMLİ GÖÇMENLERİ ÇEKİYOR



Kaynak: International Migration, Remittances and the Brain Drain [Uluslararası Göç, Para Transferi ve Beyin Göçü], Dünya Bankası, 2006.

KİLİSELERİN KÜRESEL DİNAMİĞİ

Amerikalıları dindardan çok inançlı diye nitelemek daha doğru. Bununla birlikte, halkın çoğu şu ya da bu kilisenin mensubu. Devlet Tanrı'nın himayesi altında (God bless America*) ve bunu bozuk paralarıyla ve kâğıt paralarıyla ilan ediyor (In God we trust**). Bu kiliseler, dinler ve inançlar nebulasında son yıllarda öne çıkan evanjelik kiliseler, ABD'yi, dünyayı alt üst eden yeni köktendinciliğe doğru sürüklüyor. İktidardaki Cumhuriyetçiler de, muhafazakâr seçmenin oyunu alabilmek ve dış politikalarını ahlaki açıdan haklı gösterebilmek için bu durumu ustaca kullanıyorlar.

** Tanrı Amerika'yı korusun. ** Biz Tanrı'ya inanırız.*

Evanjelik yeni köktendinciliği bir araç olarak kullanma sanatı

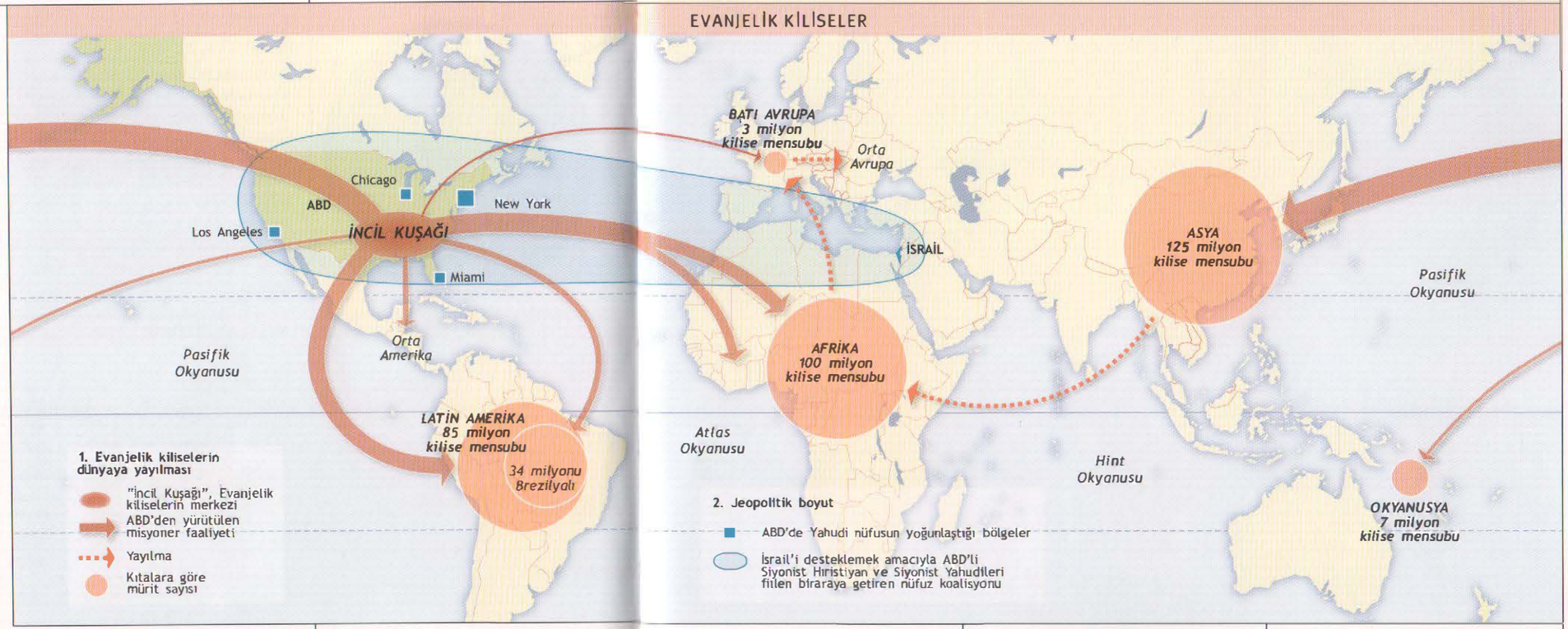
Evanjelik Protestanlık ABD'de 80 milyon mensubu olan bir kiliseler topluluğudur. Ama bu baptist ve mcrodist Protestanlık her konuda birlikte hareket ermiyor. Amerikan yönetimini etkilemeye çalışan yeni köktendinci harekete yalnızca, Amerikan Hıristiyan Kiliseler Birliği içinde örgütlenmiş aktif bir grup destek veriyor. Mesiyanik teorilerini ve kendi ahlaki ilkelerini yaymaya çalışan bu grup, göz ardı edilemeyecek bir siyasi nüfuza sahip. Kürtaj, eşcinsellik gibi konulardaki muhafazakâr tezleri, Cumhuriyetçiler arasında büyük yankı buluyor. Cumhuriyetçiler son başkanlık seçimlerinde bu tezlerden fazlasıyla yararlandı.

"ŞER EKSENİ". Bununla birlikte, Amerikan başkanları, seçildikten sonra, bu dini akımları ve bunların manici dünya öğretilerini izlemekten çok, bunları araç olarak kullanıyorlar. "Şer ekseni" kavramı, İncil'den alınmış "iyiliğe karşı kötülük" temasına bir örnek. Ama bu türden kavramların kullanılması, Amerika'nın düşmanlarına (radikal İslamcılara, yeni Castro'culara ... ve Saddam Hüseyin'e) karşı mücadelede kendini haçlı gibi gören ama aynı zamanda Büyük İsrail'i destekleyen ve Fildişi Cumhuriyeti'nin kuzeyindeki Müslüman isyancılara karşı "fildişi" beyazı bir Hıristiyanlığı savunan vaizlerin (vaizler bu isyancıları "Fransız yeni sömürgeciliğinin yardakçıları" [*Hérodote*, 2005] diye tanımlıyor) yersiz ve zamansız tehliğelerini akla getiriyor. Amerikan yönetimi, temkini elden bırakmadan, evanjelik kiliselerin bu dini-politik görüşler bütününden faydalanıyor. Kiliseler de tüm dünyada, özellikle de teselli edici mesajlarını ve mizansenlerini büyük ilgiyle karşılayan üçüncü dünya metropollerinde şubeler açıyor. Latin Amerika evanjelistlerin özel ilgi alanı; evanjelik kilisenin Brezilya'da 30 milyon üyesi var. Guatemalalıların %30'u kendilerine evanjelik diyor. Evanjelik kilise, Asya'da da (özellikle ABD'nin değerli müttefikleri olan Güney Kore'de ve Tayvan'da) aynı ölçüde başarılı.

Mormonların kendi inançlarını yayma çabası

GERARD DOREL'İN LA PUISSANCE DES ETATS [Devletlerin Gücü] (LA DOCUMENTATION FRANÇAISE, 1998) ADLI KİTABINDAN BİR BÖLÜM

"Son Gün Azizleri Kilisesi" olarak da bilinen Mormon Kilisesi 1847'de Utah'ta kuruldu ve California'ya doğru şubeler açarak yayılıyor. Bugün 4,4 milyonu ABD'de olmak üzere 7 milyon üyesi olan Mormon Kilisesi, ABD'deki en kalabalık dini cemaat olmasa da, en eski cemaatlerden biri ve daha da önemlisi; Yehova Şahitleri, scientologisrler ve evanjelistler gibi misyoner faaliyeti yürütmekte. Mormonlar söz konusu olduğunda, bu faaliyet farklı biçimler alabiliyor. Bunlar arasında en bilineni, Mormon Kilisesi'nin Avrupa'da ve yeni yeni yayıldığı topraklarda, özellikle Latin Amerika'da [illegible] mikrofilm kayıtları. Mormon Kilisesi'nin başlıca dayanağı, yabancı dil eğitimi almış ve aylar sürecek görevler için gönüllü olmuş genç Mormonlar ile misyonlardan (tüm dünyada 300'den fazla) ve eğitim kurumlarından oluşan bir ağ. Honolulu'daki Mormon Üniversitesi, Pasifik takımadalarının tamamından gelen, İngilizce veya Fransızca konuşan öğrencileri kabul ediyor ve Kilisenin dini ilkelerine titizlikle uymaları karşılığında onlara bedava eğitim veriyor. Kısacası bu üniversite, tartışmalı Pasifik Okyanusu'nda ABD'nin jeostratejik nüfuzunu yaymak için örnek bir röle istasyonu.



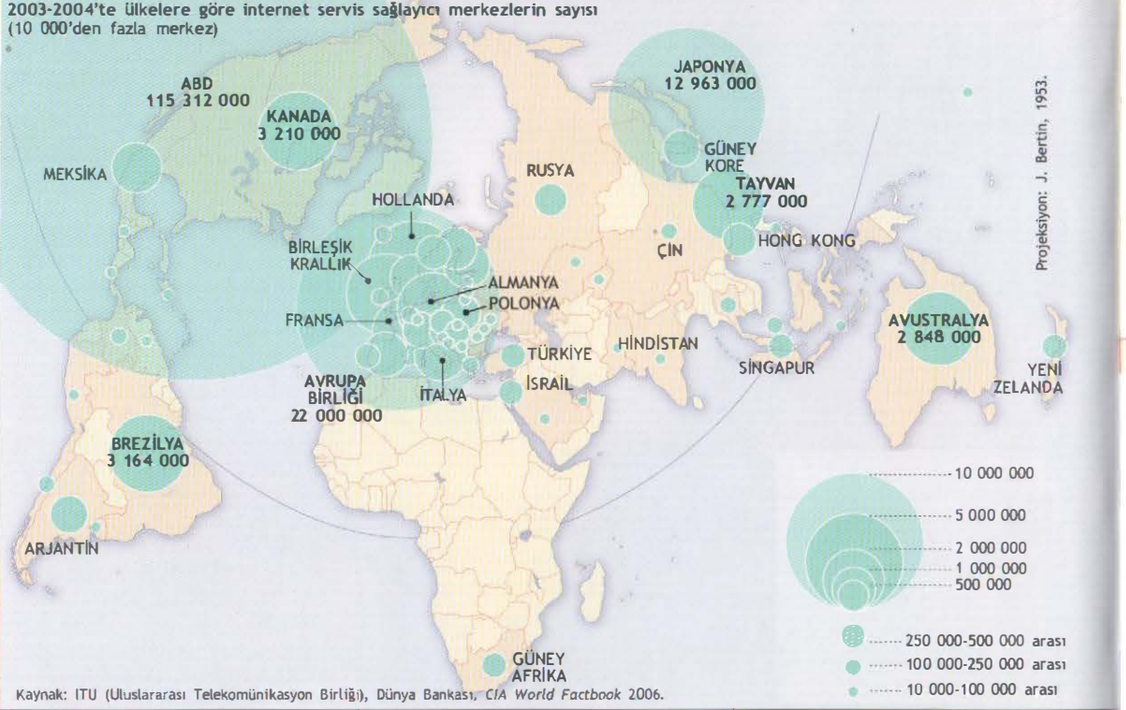
> *Dindar sağın amacı, Aydınlanma mirasına karşı Hıristiyanlık tarihinin yeniden okunmasına dayalı bir toplumsal çerçeve yaratmak. Avrupalılar, bunun kendilerine karşı bir meydan okuma olduğunun farkına varmak zorundalar.*
>
> ALFRED ROSS, *LE MONDE*, 30 AĞUSTOS 2004.

BİR İŞ OLARAK KİTLE KÜLTÜRÜ

Hem zengin ülkelerde, hem de üçüncü dünya ülkelerinde kentli orta sınıf nezdinde simge haline gelmiş birkaç ürünün evrensel ölçekte metalaştırılması aslında kültürden çok işle ilgili bir durum. Bu ürünlerin evrensel başarısı Amerikan modeline duyulan hayranlığın bir göstergesi. Fakat interneti, Hollywood ve Disney sinemasını Amerikan kitle kültürünün zararlı bileşenleri olarak görenler bu modeli reddediyor. Başarının temelinde ise, bu ürünleri tekellerinde tutan ve küresel ölçekte dağıtan büyük iletişim firmalarının; bunları basmakalıp, yansız ve her yerde geçer ürünler haline getirmeleri yatıyor.

İNTERNET SERVİS SAĞLAYICILARI

2003-2004'te ülkelere göre internet servis sağlayıcı merkezlerin sayısı
(10 000'den fazla merkez)



Kaynak: ITU (Uluslararası Telekomünikasyon Birliği), Dünya Bankası, *CIA World Factbook* 2006.

Ağ kontrol altında

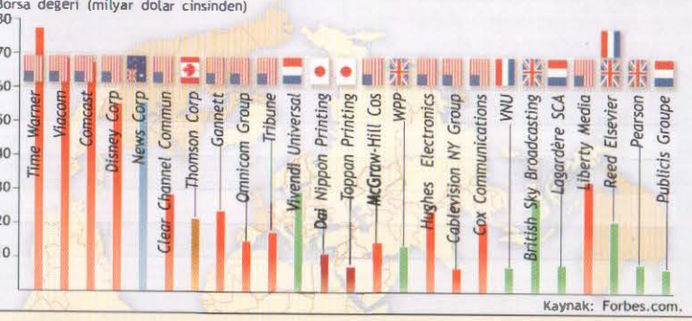
Dünyayı fetheden Amerikan icadı internet kamuya ait ya da özel ABD şirketlerinin kontrolü altında. Washington ve Cenevre merkezli Internet Society aracılığıyla, oyunun kurallarını bu şirketler belirliyor. Yönlendiricilerin %80'ini üreten Cisco, aynı zamanda alan adlarını yönetiyor ve IP numaralarını veriyor. World Wide Web için teknik tavsiyeler de MIT'den, Boston merkezli bir konsorsiyumdan geliyor.

Disney'in stratejisi

Walt Disney tarafından İkinci Dünya Savaşı öncesinde bir çizgi film stüdyosu olarak kurulan şirket, sinema prodüksiyonu ve eğlence alanında devasa bir işletmeye dönüştü. Hollywood yakınlarındaki Burbank Stüdyoları hem çizgi film hem de klasik film üretiyor. Bu filmlerin kahramanları türev mamuller biçiminde karşımıza çıkıyor; ayrıca, orijinali 1955'te California'da açılan, daha sonra Florida, Tokyo ve Paris'te ve son olarak da Hong Kong'da benzerleri açılan eğlence parklarında gene bu film kahramanlarına rastlamak mümkün.

ABD MEDYA ŞİRKETLERİ

2004'te dünyanın önde gelen 25 medya şirketinin sıralaması
Borsa değeri (milyar dolar cinsinden)



Kaynak: Forbes.com.

Amerikan iletişim grupları

Forbes'un en büyük 25 medya grubu listesinde 13 Amerikalı grup yer alıyor, bunların 8'i ilk on'da. Bunların toplam ciroları, dünyadaki toplam iş hacminin %56'sını oluşturuyor. Time Warner grubu; sinema faaliyeti (Warner Brothers, %26), televizyon yayıncılığı (CNN), kablolu yayıncılık (%21), internet (AOL ile birleşme sonrasında %18), basın ve yayın hizmetleriyle ulaştığı 43,7 milyar dolarla listenin bir numarası.

Hollywood ulusal davayı sahipleniyor

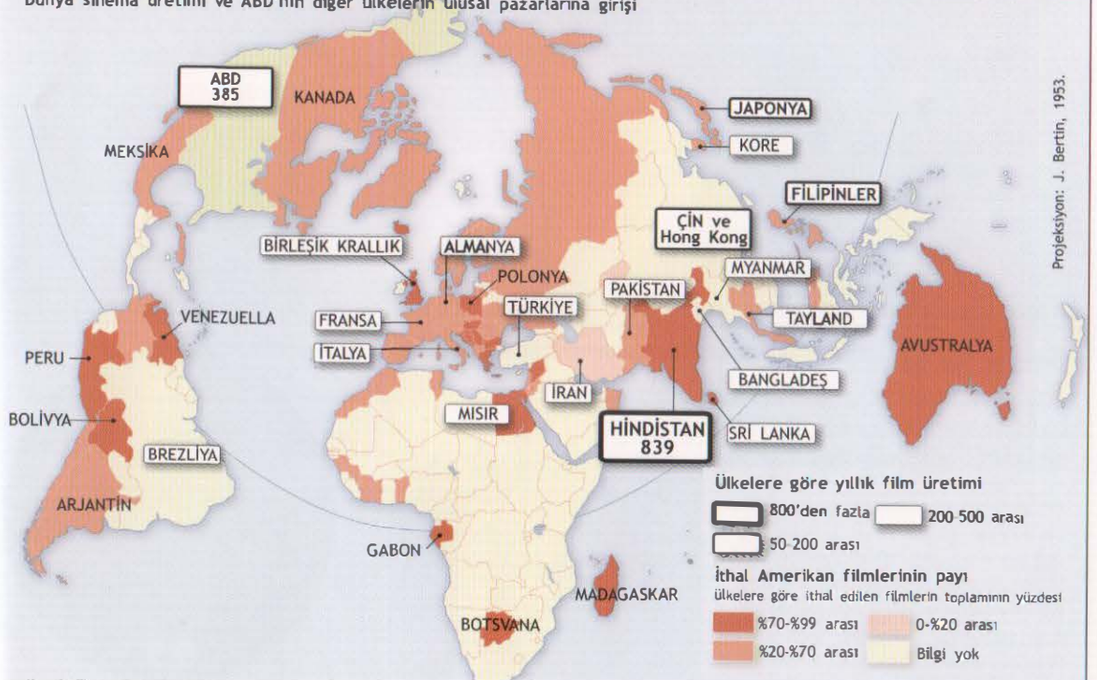
Bir Hollywood filmi, ABD'de ve dışarıda en fazla seyirciye ulaşma kaygısıyla endüstriyel olarak yapılan ve dağıtılan ticari bir mal olmakla birlikte, birçok kişi için Amerika ve "şer güçleri" arasındaki mücadelenin bir aracı aynı zamanda. Vatanseverlik temalı filmlerdeki artış da bu tespiti destekler nitelikte.

Hollywood, 11 Eylül saldırılarının ardından, 1941'de ve daha sonra Soğuk Savaş boyunca yaptığı gibi yeniden harekete geçti. Birbiri ardına "ulusal güvenlik" temalı filmler çekildi. Başrollerde ise, Eski Başkan Ronald Reagan'ın izinden giderek Cumhuriyetçi Parti'den California Valisi seçilen Arnold Schwarzenegger, Sylvester Stallone ve gişe rekorları kıran filmlerinde, bir yandan genç ve muzaffer Amerika'yı göklere çıkarırken diğer yandan da dini görüşlerini aktaran Scientology Kilisesi mensubu Tom Cruise gibi, gerici fikirleri kamuoyu tarafından son derece iyi bilinen karizmatik bir oyuncu kuşağı var.

> *Tüm dünyada 180 milyon haneye ulaşıyoruz; bunların 118 milyonu Avrupa, Ortadoğu ve Afrika'da. En çok izlenen uluslararası haber kanalıyız.*
> NICH WREEN, CNN GENEL YAYIN YÖNETMENİ, *LE MONDE*, 22 MART 2006.

ABD SİNEMASININ AĞIRLIĞI

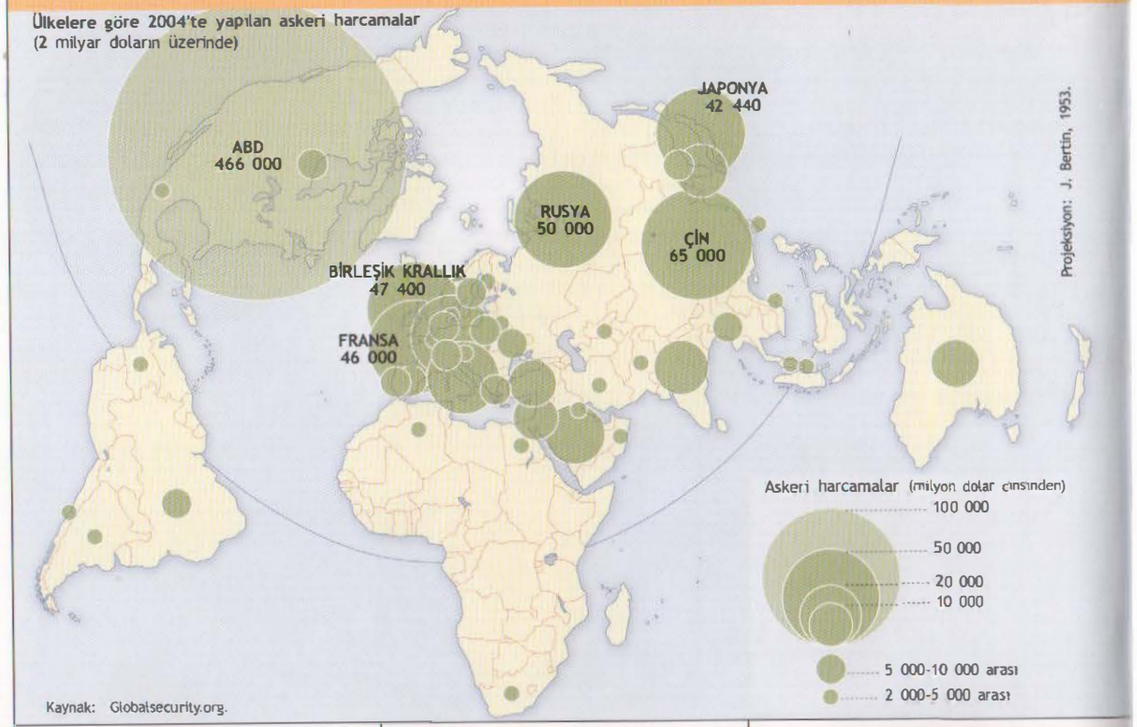
Dünya sinema üretimi ve ABD'nin diğer ülkelerin ulusal pazarlarına girişi



ASKERİ GÜÇ

En ileri teknolojileri kullanan muazzam bir askeri sanayiye dayanan, sayısal açıdan çok kalabalık olmamakla birlikte son derece iyi donanımlı ABD silahlı kuvvetleri, tek başına, yeryüzündeki tüm askeri harcamaların yarısına denk bir bütçeye sahip. ABD'nin askeri üstünlüğü, nükleer gücünden olduğu kadar, dünyanın herhangi bir bölgesine asker ve gelişmiş silah sistemleri konuşlandırabilme kapasitesinden de kaynaklanıyor. Havada ve denizde sahip olduğu istisnai lojistik olanaklar ile gözlem ve haberleşme uyduları sayesinde ABD uzak mesafelerden gerçek zamanlı savaşlar yürütebilir.

ASKERİ HARCAMALAR



Kaynak: Globalsecurity.org.

Devasa bir bütçe

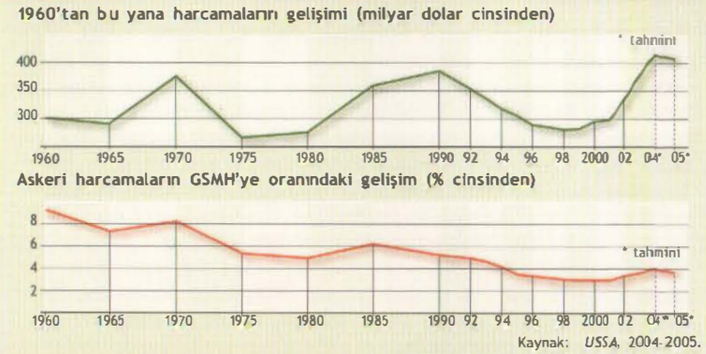
ABD'nin askeri üstünlüğü, ülkelerin askeri bütçelerini gösteren yukarıdaki haritada açıkça görülüyor. 455 milyar dolarlık yıllık askeri bütçesiyle (2004) dünyadaki yıllık askeri harcamaların neredeyse yarısını (%47) tek başına yapan ABD'nin sahip olduğu askeri olanaklar; kendisi dışındaki NATO üyelerinin tamamının, Rusya'nın, Çin'in ve Japonya'nın olanaklarının toplamından daha fazladır. 2007 tahmini bütçesinin (Irak'taki savaş giderleri dahil) 559 milyar

> *Askeri sanayinin yönetim üzerinde haksız bir nüfuz kazanmasına engel olmalıyız.*
>
> DWIGHT EISENHOWER, VEDA KONUŞMASI, 17 OCAK 1961.

ABD hem silahlanıyor, hem de kalkınıyor

Yandaki eğri ABD'nin önemli askeri müdahalelerini (Vietnam, Körfez Savaşı, Afganistan, Irak) ve duraksamalarını gösteriyor. ABD ordusunun Vietnam'dan çekilmesini Reagan'lı yıllar izledi (1981-1989); silahlanma yarışı hızlandı ve sonunda SSCB yarışı terk etmek zorunda kaldı. Soğuk Savaş'ın sonu, askeri harcamaların GSYİH'ye oranının %5,1'den %3'e düşmesiyle kendisini gösteriyor. Fakat 11 Eylül 2001 ve Ortadoğu'daki savaşların ardından savaş makinesi yeniden çalışmaya başladı.

ABD'NİN ASKERİ HARCAMALARININ GELİŞİMİ



Kaynak: *USSA*, 2004-2005.

Silahlı kuvvetler ve askeri sanayi

Komuta merkezi ve nükleer vurucu gücün büyük bölümü kıtanın tam gobeğinde yer alıyor. Silahlı kuvvetlerin çevresel konuşlanması ise, her kıtaya müdahale edebilmek üzere mevzilenmiş ABD'nin jeostratejik yönelimlerini gösteriyor. Yandaki haritada ülke dışına gönderilecek birliklerin ikmali ve eğitimi için düzenlenmiş askeri kampların, hava üslerinin ve donanma üslerinin yoğunlaştığı üç alan görülüyor. Birliklerin yaklaşık %12'si Kaliforna'da, özellikle de San Diego ve San Francisco'daki büyük donanma üslerinde bulunuyor. Ülkenin güneyi (Texas %11) ve güneydoğu Atlantik eyaletleri (Virginia'dan Florida'ya aktif kuvvetlerin üçte biri) kara kuvvetlerine ait devasa kamplara, lojistik destek amaçlı hava üslerine ve donanma tesislerine ev sahipliği yapıyor.

Pentagon'un komuta merkezlerinden silah fabrikalarına, askeri sanayi komplekslerinin dağıldığı coğrafya, asker konuşlandırılan coğrafya ile örtüşüyor. Aslan payı da Kalifornia'ya (%15) düşüyor. Ama askeri sanayi kuruluşlarının asıl yoğunlaştığı yer kuzeydoğudaki büyük sanayi bölgesi. İki milyon kişiyi istihdam eden bu sanayi dalı birkaç büyük firmanın kontrolünde. Boeing, Lockheed ve Raytheon'ın askeri ihalelerdeki payı %25'in üzerinde; deniz kuvvetlerine ait 6 askeri tersaneden 3'nü ise General Dynamics işletiyor.

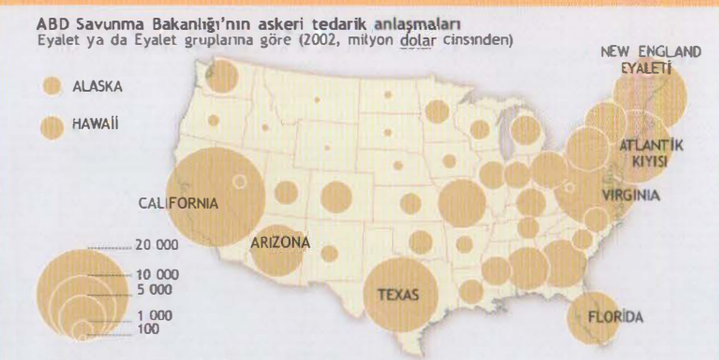
SOĞUK SAVAŞ SONRASINDA ASKERİ KUVVETLER

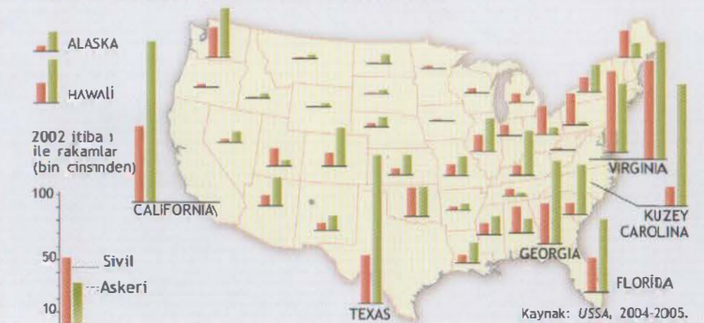
Miktar	1990'da	2001'de
Kara Kuvvetleri		
Tümen (aktif ve yedek)	28	18
Deniz Kuvvetleri		
Tümen	4	4
Uçak	446	328
Donanma		
Uçak gemisi	15	12
SMLE (Short Magazine Lee-Enfield)	35	18
Kruvazör	43	27
Destroyer	59	55
Taarruz SM'si	97	54
Hava Kuvvetleri		
Bombardıman uçağı	366	208
Taarruz uçağı	2 592	1 455
Kargo uçağı	824	610

Silahlı kuvvetlerde yeniden yapılanma

Yeni jeopolitik durum, "Dünyanın jandarması" ABD'yi, silahlı kuvvetlerinin yapısını değiştirmek zorunda bıraktı. Kara Kuvvetleri'ne bağlı 28 tümenden 10'u lağvedildi, Hava ve Deniz Kuvvetleri'ne bağlı birçok birim yedeğe alındı, ama dış müdahale unsurları, başta deniz piyadeleri olmak üzere, 15 uçak gemisinden 12'si ve neredeyse tüm kargo uçakları muhafaza edildi.

ABD'NİN ASKERİ COĞRAFYASI





Kaynak: *USSA*, 2004-2005.

AMERİKAN KUVVETLERİNİN YENİDEN KONUŞLANDIRILMASI

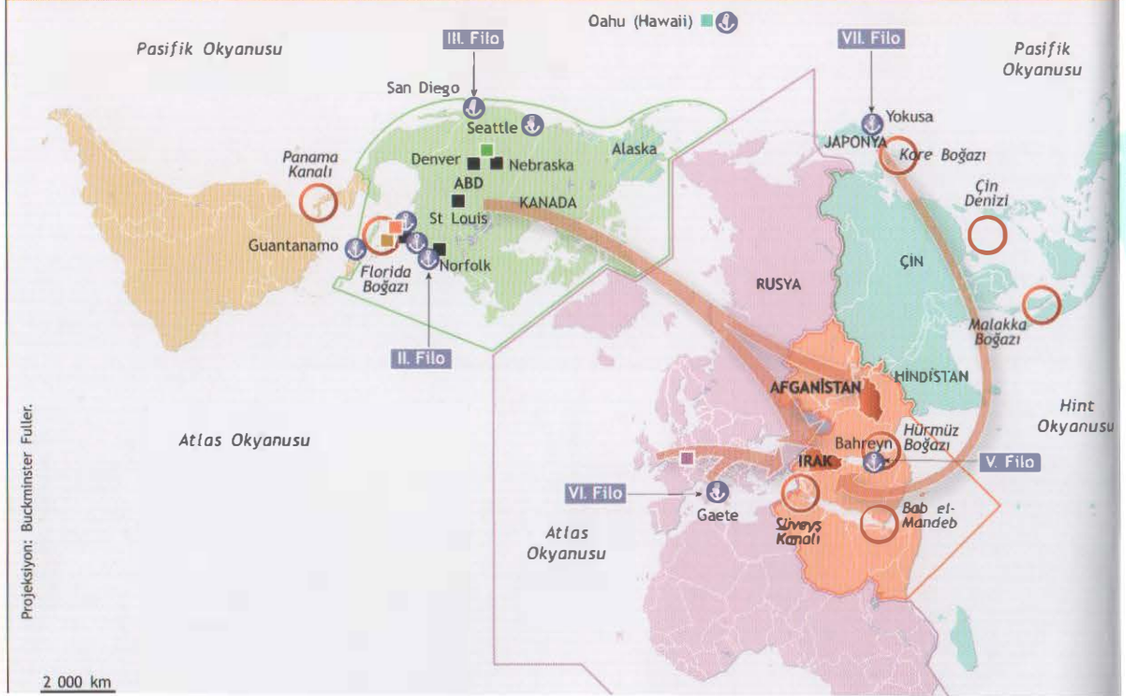
Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana ABD, yeni jeostratejik duruşunu dört temel etkeni göz önüne alarak belirledi: Nükleer caydırıcılık, füze kalkanı, terörle mücadele ve kendi çıkarlarını koruyup dış politikasını takviye etmek amacıyla dünyanın her köşesine kuvvet sevk edebilme kapasitesi. Bu durumda yapılması gereken, NATO gibi çok taraflı büyük ittifaklar kurmaktan çok, krizlerin askeri evresinde devreye girecek sınırlı koalisyonları çoğaltmak. Barışı tesis ve yeniden inşa evresinde ise daha geniş ittifaklar kurulabilir ve müttefiklere çağrı yapılabilir, tabii ki ellerini ceplerine atmaları için.

ABD SİLAHLI KUVVETLERİNİN KÜRESEL TERTİBATI

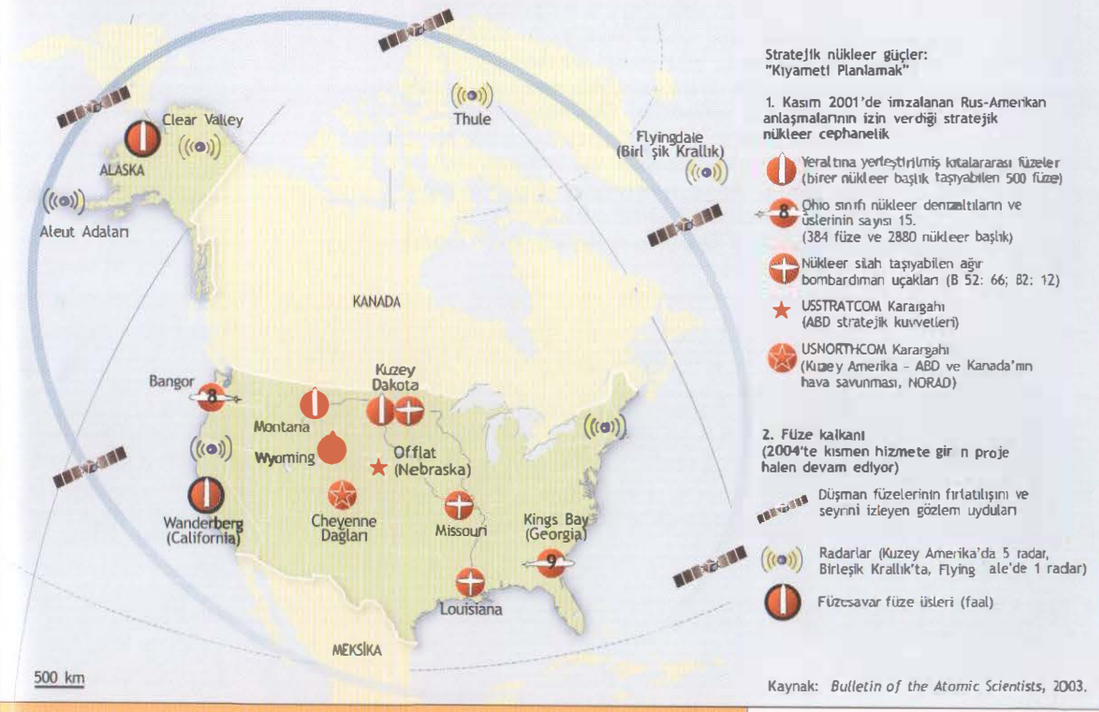
Beşi coğrafi nitelikli, dördü ise işlevsel nitelikli komutanlık yapısı Amerikan kuvvetlerinin operasyonel biçimde kullanılmasını sağlıyor. Bu komutanlıklardan üçü Florida'da ve Ortadoğu'daki operasyonlar buradan yönetiliyor. Yeni cephelere Avrupa'dan ve Kore'den asker sevk ediliyor. Donanma ise stratejik deniz yollarının ve okyanusların güvenliğini sağlıyor.

> *"ABD'nin yeni stratejik tercihlerine yön veren, salt kendi kuvvetleri ile yapacağı müdahalelerde bütünüyle serbest hareket etme isteğidir."*
> AMİRAL LANXADE, FRANSIZ ORDULARI ESKİ GENELKURMAY BAŞKANI.

AMERİKAN KUVVETLERİNİN YENİDEN KONUŞLANDIRILMASI



YENİ NÜKLEER DURUM



Kaynak: *Bulletin of the Atomic Scientists*, 2003.



Füze kalkanı

Geleneksel nükleer caydırıcılığını muhafaza eden ABD, ülke topraklarını ve ülke dışındaki kuvvetlerini korumak amacıyla 2000'li yılların başından itibaren bir "füze kalkanı" oluşturuyor. 1980'lerde, dönemin başkanı Ronald Reagan tarafından başlatılan (uzmanlar "Yıldız Savaşları" olarak anılmış ve Reagan'ın popülerliğini hayli artırmıştı) bu son derece karmaşık ve yüksek maliyetli proje, 2004-2005'ten itibaren fiilen hayata geçirilmeye başladı. Sistem; Kuzey Kore, İran ve Çin gibi düşman kabul edilen ülkelerden gelecek füzeleri tespit ve takip eden bir dizi gözetleme uydusu ve füzesavar yer radarlarından oluşuyor. İlk radarlar California ve Alaska'ya kuruldu. Diğer radarlar, fırlatıldıkları andan itibaren düşman füzelerini yok etmek üzere geliştirilmiş yeni kuşak üç fırkateyne yerleştirildi.

YENİ STRATEJİK ÖNCELİKLER: ORTADOĞU'DA YENİDEN

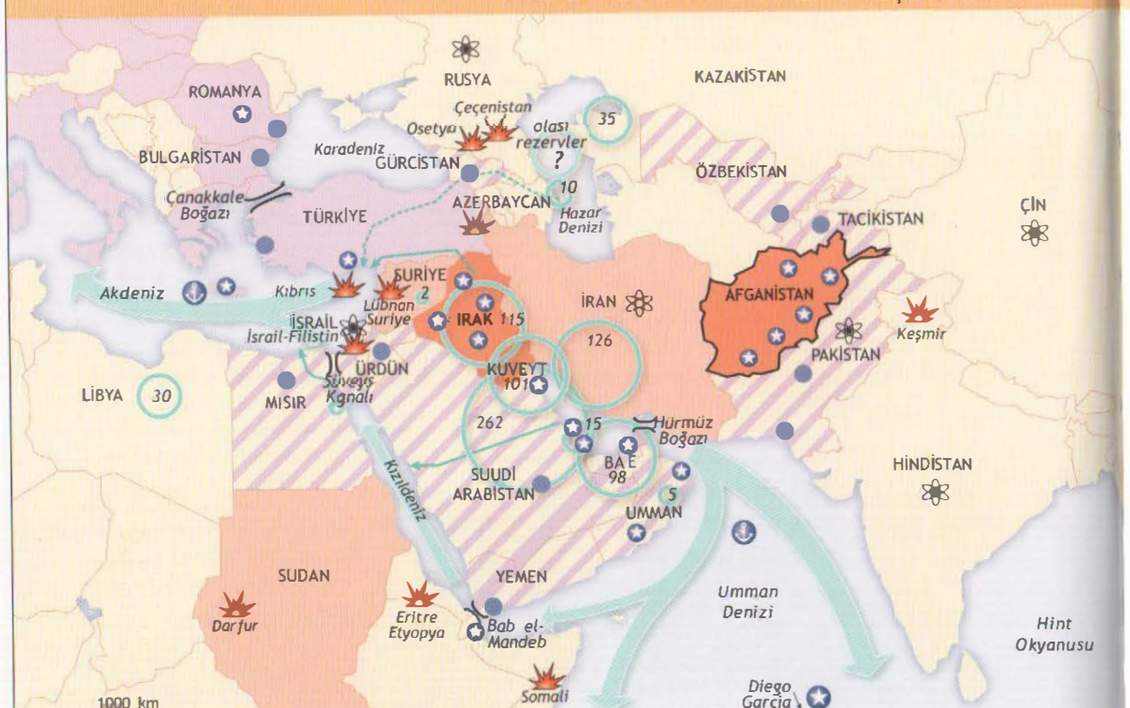
Orta Asya ve Hazar havzası ülkelerini kapsayacak biçimde genişlemiş Ortadoğu, ABD'nin yeni önceliği. Bu önceliğin pek çok nedeni var ama nedenler arasında asıl önemlisi kuşkusuz petrol. Avrupa'dan ve Uzakdoğu'dan binlerce askerini Ortadoğu'ya sevk eden ABD burada batağa saplanıyor. Irak'ta ve Afganistan'da yaşananlar bunun en iyi kanıtı. Asıl tehlike ise Irak'ta ve Afganistan'da değil ama yakında: Pakistan ve Hindistan gibi nükleer güç peşinde olan İran'da, barış umutlarının sürekli boşa çıktığı İsrail'de ve Filistin'de.

> İşin aslı, teröre karşı savaş daha bir hayli sürecek... Bugün yeryüzünde İran'dan daha büyük bir tehlike yok.
> PENTAGON, ŞUBAT 2006

Ortadoğu'nun jeostratejik gerçekleri

Aşağıdaki harita, ABD'nin Ortadoğu'da üstesinden gelmesi gereken zorlukları gösteriyor. ABD'nin bu coğrafyadaki çıkarları kimi zaman birbiriyle çelişiyor. Bir yandan, dünya petrol rezervlerinin yarısını ellerinde bulunduran Körfez'deki petrol monarşilerini korumak zorunda olan ABD, öte yandan bunların baş düşmanını, yani İsrail devletini desteklemek zorunda. Hazar havzasının ve Orta Asya'daki eski Sovyet cumhuriyetlerinin petrolünü de isteyen fakat Rusları tedirgin etmek istemeyen ABD, Türkiye üzerinden Akdeniz'e bağlanan Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattını inşa ederek Rusya'ya meydan okudu bile. Olası tehlikeler karşısında önleyici vuruş doktrinini hayata geçiren ABD, sonu gelmeyen iki çatışma içinde, gönülsüz müttefikleriyle birlikte gittikçe batağa saplanıyor, bu türden çatışmalara hazır olmayan Amerikan ordusunun taktik zaafları giderek daha da belirginleşiyor. Ortadoğu'da ABD'ye açıkça düşman olan yegane bölgesel güç İran ise hiç de korkmuşa benzemiyor.

ABD'NİN ORTADOĞU'YA ASKER KONUŞLANDIRMASI



KONUŞLANMA

ABD VE NATO



I. Bölgesel jeopolitik görevler

1. Petrol rezervlerini mümkün olduğu kadar korumak ve kontrol etmek
   - 35 — Tahmini rezerv (milyar varil)
2. Petrol akışının kesilmesini önlemek
   - Başlıca faal boru hatları
   - BTC boru hattı
   - Deniz yolları ve boğazlar
3. Çözülmemiş kronik sorunlar
4. Nükleer yayılma
   - Nükleer silah olan ülkeler
   - Nükleer silah edinmeye çalışan ülkeler

II. ABD'nin askeri tertibatı

1. İki cephede savaş
   - Afganistan (NATO ile birlikte)
   - Irak (sınırlı bir koalisyonla birlikte)
   - NATO / Müttefik Ülkeler
2. Yaptırım ve gözaltı
   - İran'a yaptırım uygulanıyor, Suriye ve Sudan gözetim altında
3. Bölgedeki Amerikan kuvvetleri
   - Kalıcı kuvvetler (üsler)
   - Transit tesisler, malzeme depoları...
   - Muharebe filoları

NATO'nun Avrupa'daki yeni konumu

ABD'nin girişimleriyle 1949'da kurulan NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), 1952'de Yunanistan'ı ve Türkiye'yi de bünyesine katarak SSCB'yi güneyden de kuşattı. Batı Almanya ve İspanya, ABD'nin Avrupa için kurduğu bu örgüte başlangıçta üye olmasalar da, sırasıyla 1955'te ve 1982'de NATO'ya katıldılar. Sovyet imparatorluğunun dağılmasıyla birlikte yıllarca SSCB'nin uydusu olmuş ülkeler de Amerika'nın kanatları altına sığındılar. Polonya, Çek Cumhuriyeti ve Macaristan 1999'da; Romanya, Slovakya, Bulgaristan ve Baltık ülkeleri 2004'te NATO'ya üye oldu; Ukrayna, Moldova ve Gürcistan da sırada. Bu ülkeler, bandaki kuvvetlerini Doğu Avrupa'ya ve Türkiye'ye kaydırarak Ortadoğu'daki kuvvetlerini takviye etmeyi amaçlayan ABD'nin yeni stratejisinin parçaları.

Diego Garcia, ABD'nin batmayan uçak gemisi

Basra Körfezi'ne uçakla 6 saatlik mesafedeki bu 25 km²'lik mercan adası, Britanya sınırından bir hava üssü kurması için 1966'da ABD'ye kiralandığında ada halkı tahliye edildi. Üs, Sovyet donanmasının baskısını azaltmak üzere tasarlanmıştı ama ada, Ortadoğu'daki savaşlar için bir ikmal üssüne dönüştü. B-52'ler Irak'ı ve Afganistan'ı bombalamak üzere bu adadan havalanıyor, silahlar ve cephane de yine burada depolanıyor.

DIEGO GARCIA



ABD'NİN GÖZÜ PASİFİK'İN ÜZERİNDE

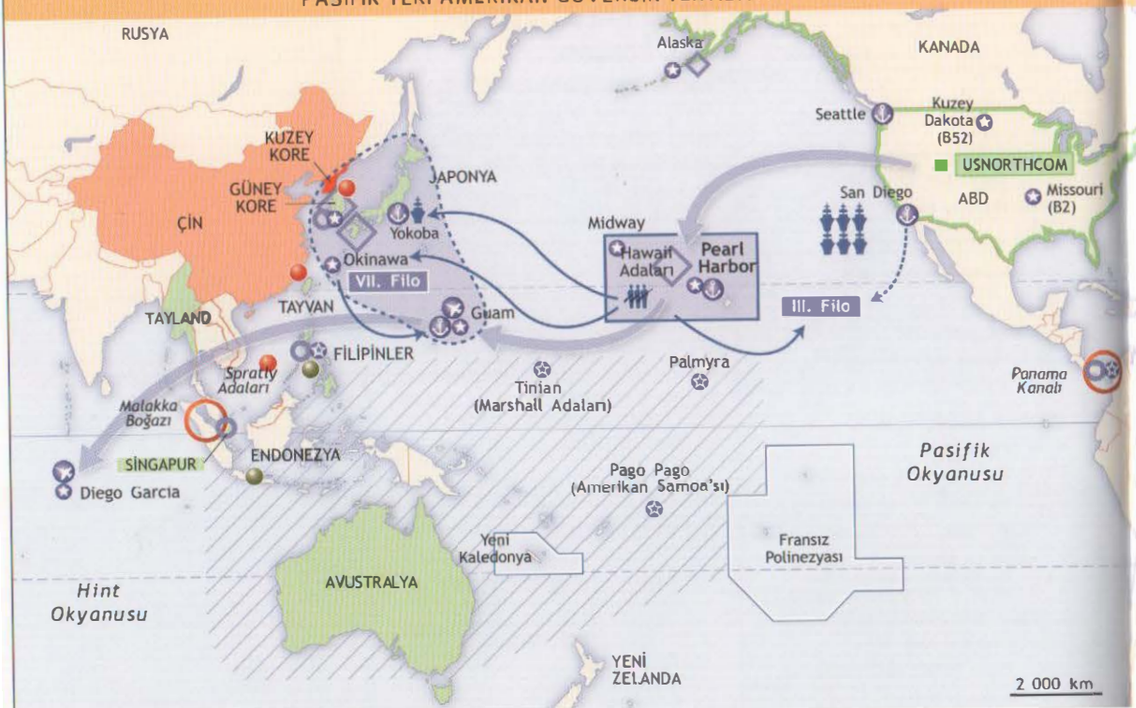
1945'teki Pasifik zaferinin ardından, ABD, Pasifik deniz yollarını kontrol etmek ve Uzakdoğu'da, kendi vesayeti altında bir müttefik ülkeler ağı kurmak amacıyla, 1949 ile 1975 arasında askeri bir takımadalar zinciri oluşturdu. Bu zincir yükselen komünist dalgaya karşı Batı'nın koruyucu kalkanı olacaktı. ABD Çin'i geç de olsa tanıdıktan ve Vietnam'daki askerlerini geri çektikten sonra bölgede bir statüko oluştu. Japonya, Güney Kore ve Tayvan, ABD'nin koruması ve himayesi altında dokunulmazdı. Pasifik ise artık bir Amerikan gölüydü.

"Pasifik'e hâkim olan güç, dünyaya hâkim olur."
SENATÖR
ALFRED BEVERIDGE, 1900.

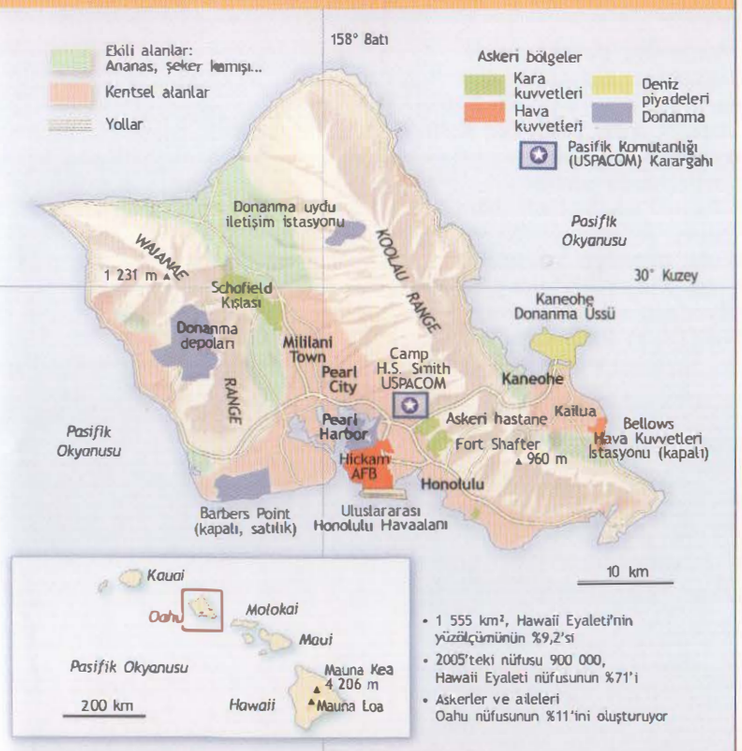
Hawaii: ABD'nin Pasifik stratejisinin merkezi

ABD'nin Pasifik tertibatı, bir yanda Uzakdoğu ve Güney Asya deniz ve hava yollarının kontrolünü sağlayan bir dizi takımadaya (Hawaii, Guam); diğer yanda da, Rusya'yı, Kuzey Kore'yi ve Çin'i; müttefiki olan Japonya, Kore ve Tayvan'dan uzak tutan bir askeri varlığa dayanıyor. Bu arada bir dizi ikili anlaşma Amerikan kuvvetlerinin Pasifik Okyanusu ve Hint Okyanusu arasında serbestçe gidip gelmesine olanak sağlıyor. Bu askeri varlığın büyük bölümü 38 000 Amerikan askerinin bulunduğu Japonya'da (Okinawa, Hiroshima ve VII. filonun bağlama limanı Yokoba) ve Güney Kore'de (buradaki askerler Ortadoğu'ya kaydırılıyor) bulunuyor. Ancak ABD'nin en büyük kozu güçlü donanması. Amerikan Pasifik Filosu dünyanın en büyük deniz gücü. Filoya bağlı 150 savaş gemisi, 1 400 savaş uçağı ve 213 000 asker Hawaii'deki ABD Pasifik Komutanlığı karargâhından yönetiliyor.

PASİFİK'TEKİ AMERİKAN GÜVENLİK TERTİBATI

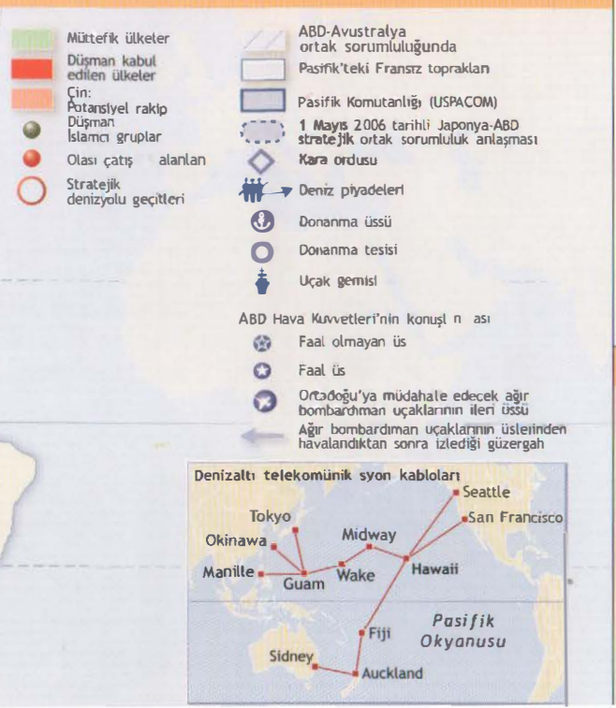


AMERİKAN ASKERİ TERTİBATININ KALBİ: OAHU ADASI

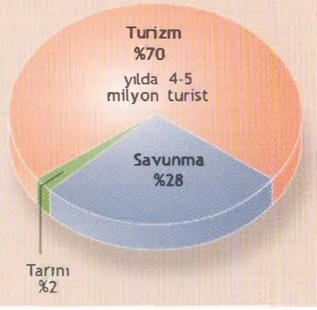


Oahu, ABD'nin Pasifik'teki gücünün merkezi

Oahu Adası (1 500 km²) Hawaii takımadaları arasında en kalabalık nüfusa sahip olanı. Takımadaların 1,2 milyonluk nüfusunun %86'sı burada, özellikle Honolulu bölgesinde yaşıyor. Honolulu ise, kısmen, büyük Amerikan Pasifik Filosu'nun merkezi olan geniş Pearl Harbor (Pearl Harbor denince akla hâlâ 1941'de ABD'nin savaşa girmesine neden olan ani baskın geliyor) körfezinin içinde. Eyalet ekonomisi içinde turizm (Hawaii her yıl 4-5 milyon civarında turist ağırlıyor), savunma faaliyetinin (%28) ve plantasyonlarda yapılan tarımın (nuz) hayli önünde bir yer tutsa da, Hawaii kale olma rolünü sürdürüyor. Ordu hâlâ büyük arazilere sahip ama bunların büyük bölümü artık askeri bölge değil. Askeri faaliyet birkaç bölgede, Körfez çevresinde (Hava Kuvvetleri ve Donanma) ve Kanaloha Deniz Piyade Üssü'nün de bulunduğu doğu kıyısında yoğunlaşıyor.



HAWAİİ'NİN EKONOMİK KAYNAKLARI



ABD VE LATİN AMERİKA: HEGEMONYA MI, HÂKİMİYET Mİ?

ABD artık, geçmişte Latin Amerika'daki askeri müdahalelerine gerekçe oluşturan Castrocu bir salgından endişe duymuyor. Bugün ABD'nin Latin Amerika politikasına iki öncelik yön veriyor: Kıta çapında serbest ticareti yaygınlaştırmak ve uyuşturucu kaçakçılığıyla mücadele etmek. Şirketlerin ve fabrikaların kendi mahallerinden ayrılıp bu ülkelere taşınmaları, kamuoyunu tedirgin eden kontrolsüz göçün önünü almaya yönelik. ABD'nin en büyük projesi ise, Meksika'nın gönüllü biçimde kabul ettiği, Brezilya'nın ve Mercosur üyesi diğer ülkelerin direndiği NAFTA'yı kıta çapına yaymak.

ABD ve yakın Amerikan ülkeleri arasındaki ilişkiler

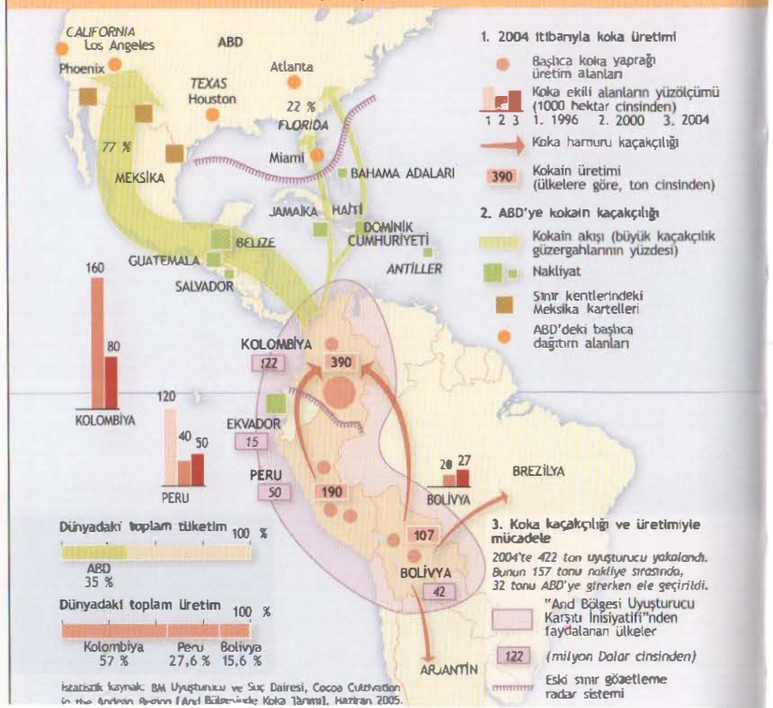
Yandaki harita, coğrafi yakınlığın ABD'nin nüfuzu üzerindeki etkisini gösteriyor. Komşuları Kanada ve Meksika ile Karayip ülkeleri en fazla entegre olmuş bölgeler ve ABD, petrol ithalatının yaklaşık yarısını buralardan yapıyor. Ticaret büyük ölçüde her tür sınırlayıcı düzenlemeden muaf olarak yapılıyor, çokuluslu ABD firmaları bu ülkelerde teşvik ediliyor ve bütün bunların amacı giderek kontrolden çıkan göçmen akımını kontrol altında tutmaktan başka bir şey değil. ABD'ye giriş yapan göçmenlerin yarısı Amerika kıtasından geliyor. Geride bıraktıkları yakınlarına posta havalesi ile gönderdikleri paranın, yani şu meşhur *remesas*'ların tutarı yılda 25 milyar dolar'ı buluyor ve bu para, gündelik hayatlarına doğrudan etkide bulunarak on milyonlarca kişiye destek olurken, Latin Amerika'nın aşırı nüfuslu yoksul köylerinde sefalet içinde yaşayanların ABD'ye gitme arzusunu da kamçılıyor. Ekonomik entegrasyon; ticari mübadele ve göç dışında başka yollarla da yapılıyor; örneğin, Güney Amerika'nın büyük servetlerinin kaçak sermaye olarak ABD'ye girmesi ve her tür uyuşturucu kaçakçılığı, özellikle de, ölümcül etkileri herkesçe bilinen ama Ant ekonomileri için hayati önem taşıyan kokain kaçakçılığı yoluyla.

Kokain: Hem nimet hem felaket

Kokain, koka yaprağı üreten binlerce And yerlisinin geçim kaynağı ve ABD, Latin Amerika'da üretilen uyuşturucu için en önemli pazar. Fakat 50 milyar dolarlık kokain pazarının sadece 1 milyar doları And yerlilerine gidiyor. Kolombiya'daki uyuşturucu kartellerinin dağıtılmasından sonra kaçakçılığın yeni merkezi Meksika oldu.

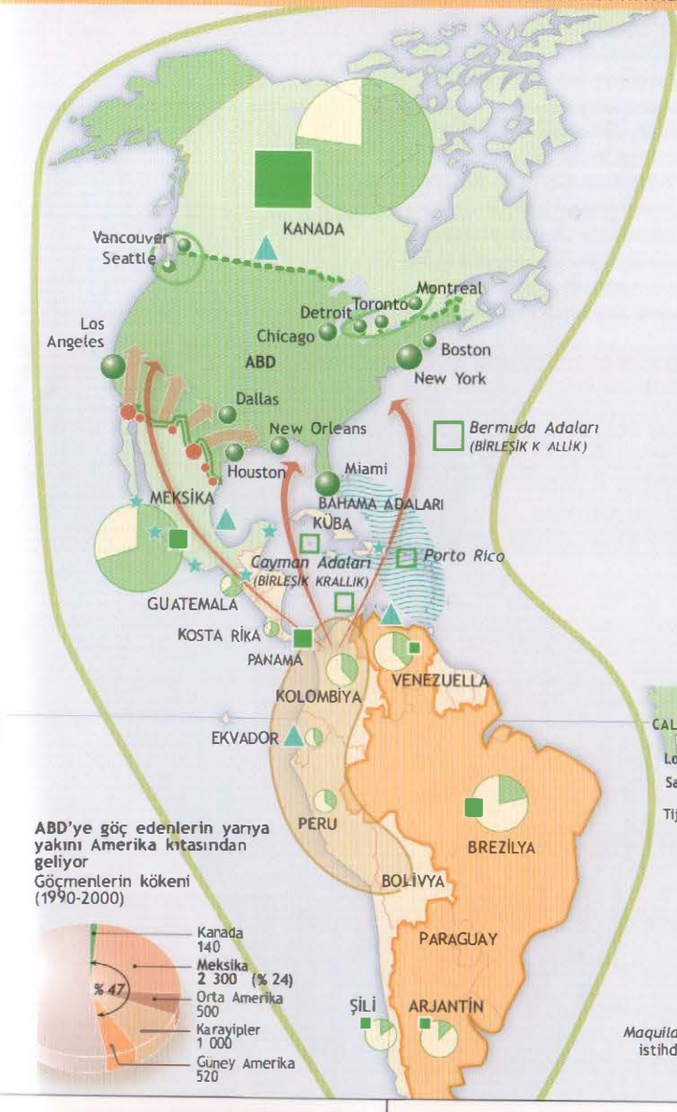
Ama ABD en büyük baskıyı, üreticilere, yani And ülkelerine uyguluyor. Ürünün tarlada imha edilmesi için (2004'te sadece Kolombiya'da 130 000 hektar alanda koka yaprağı ekimi yapıldı) yürütülen operasyonları ve alternatif tarım programlarını finanse ediyor, bölge ülkelerinin ordularını donatıyor. ABD'nin bizzat kendi askeri danışmanlarını gönderdiği Kolombiya'da koka yaprağı ekilen alanlar yarı yarıya azaldı ama Kolombiyalı uyuşturucu kaçakçıları, bu kez de, Peru'dan ve Bolivya'dan gelen mahsulü pazarlamaya başladı.

KOKAİN KAÇAKÇILIĞI GÜZERGAHLARI



İstatistik kaynak: BM Uyuşturucu ve Suç Dairesi, Cocoa Cultivation in the Andean Region [And Bölgesi'nde Koka Tarımı], Haziran 2005.

ABD VE AMERİKA KITASI



> *Latin Amerika'da iktidara gel n sol bükümetler, ABD'nin ekonomik ve jeopolitik çıkarla ı açısından tehdit oluşturmuyor. Çünkü bu ülkelerin yöneticileri, piyasa ekonomisinin kurallarına uyuyor.*
>
> *DIPLOMATIE, EKİM 2005.*

Las Maquiladoras

Maquiladora'lar, çokuluslu şirketlerin ABD-Meksika sınırının Meksika tarafında kurduğu atölyelerdir. İthal edilen mamul parçaları, burada, ev sahibi ülkenin ücret raici ve sosyal koşullarına uygun olarak yerel işçiler tarafından mnnte edildikten sonra, firmalar tarafından nihai mamul halinde gümrüksüz olarak yeniden ihraç ediliyor. 1 milyon kişiyi istihdam eden sistem, ABD'nin ithalatının % 10'unu oluşturuyor. En büyük 100 *maquiladora*'nın 79'u ABD menşeli; aralarında Ford, General Electric, R.C.A. gibi büyük firmalar da var. Diğerleri ise, ABD pazarına düşük fiyatla girebilmek için sistemden faydalanan Avrupa ve Japon firmalarının şubeleri.

İMPARATORLUĞA KAFA TUTANLAR

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte, "dünyanın jandarması" ilan edilen ABD (Bu ABD'nin kendine biçtiği rolden çok, başkalarının ABD'ye biçtiği roldü), Soğuk Savaş'ın sonlarına doğru artan çatışmaları kontrol altına almak amacıyla, Avrupa'ya (eski Yugoslavya), Ortadoğu'ya (Kuveyt), Afrika'ya (Zaire, Somali, Liberya), kısaca dünyanın dört bir yanına asker gönderdi. Eylül 2001'den bu yana ise ABD yeni bir çatışma türüyle karşı karşıya. Bu çatışma bir yandan ABD'nin jeostratejik pozisyonunu sorgulamasına neden olurken, diğer yandan da ABD silahlı kuvvetlerini ve dış politikasını sarsıyor. ABD geleneksel çok taraflılığa sırt çevirip sınırlı ve güvenilir olmayan koalisyonlarla hareket etmek zorunda kalıyor.

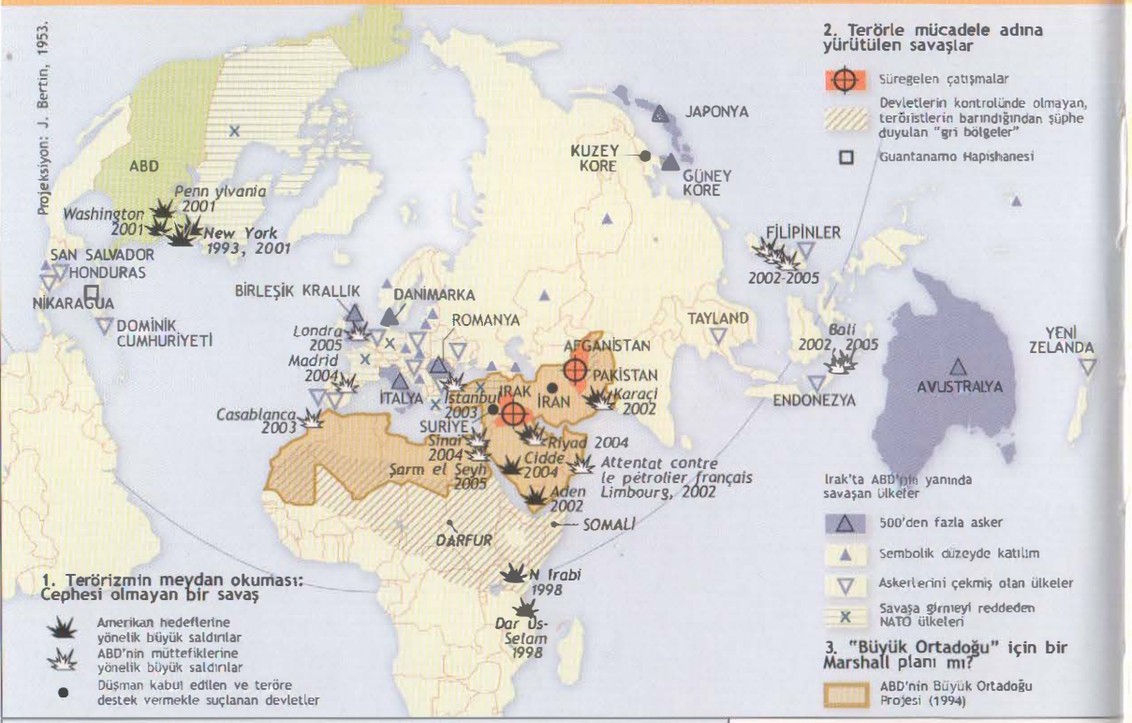
ABD'nin 30 yıllık stratejik öncelikleri

Aşağıdaki grafik ABD'nin 30 yıllık stratejik önceliklerini gösteriyor. Soğuk Savaş sona erene dek (1989-1990) arka bahçesi Karayipler'i yakın takip altında tutan ABD, karşı devrimlere destek verip (Nikaragua), Grenada ve Panama'ya doğrudan, şiddetli müdahalelerde de bulundu.

1990'lardaysa artık tek süper güçtü, her yerdeydi ve dünyanın jandarmasıydı. Körfez Savaşı'nda Kuveyt'i kurtardı, eski Yugoslavya'da belirleyici bir rol üstlendi ve iç savaşlar yüzünden paramparça olan Afrika'da birçok görev üstlendi.

Doğu Afrika'daki büyükelçiliklerine, ardından Aden'de donanmasına yönelik saldırılar, ama hepsinden önemlisi 11 Eylül saldırıları, Amerikan müdahalelerinin ölçeğini değiştirdi. Afganistan'a, ardından Irak'a büyük miktarlarda asker yığan ABD, dünyanın geri kalanına müdahale kapasitesini de en üst düzeye çıkardı.

CEPHESİ OLMAYAN SAVAŞ: TERÖRİZM

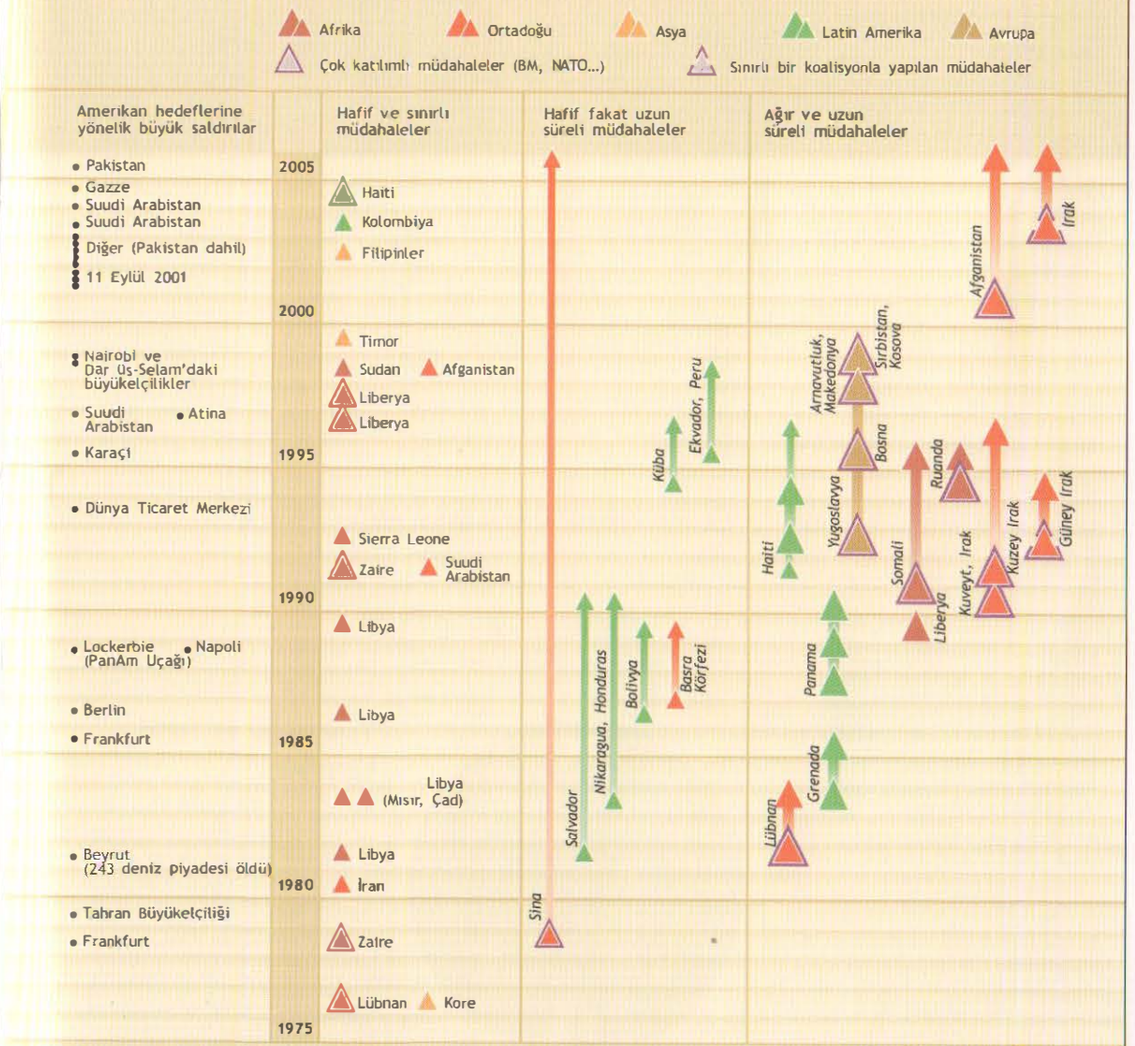


Terörizme karşı bitmeyen savaş

Pentagon'un tahminlerine göre, terörizme karşı savaş daha onlarca yıl sürecek. Eylül 2001'den itibaren, bu savaş, öncelikle ABD'yi ve müttefiklerini hedef alan, Batılı ülkeleri güvensizliğe, diğerlerini de ekonomik istikrarsızlığa sürükleyen saldırılar şeklindeydi. Daha sonra, klasik konvansiyonel savaş boyutuna geçti. Farklı ülkelerin askerlerinden oluşan birlikler 2001'de Afganistan'da, 2003'te de Irak'ta ABD'nin komutasında savaşmaya başladı. Bu savaşın ne zaman biteceği ise belli değil. Çünkü gözle görünür bir düşman ve ortaya konmuş siyasi bir hedef yok. Terörizme karşı savaş, şimdi de başka bir şeye dönüşüyor: Bütün ülkelerin istihbarat servisleri genel seferberlik ilan etmiş durumda. Amaç, terör şebekelerine sızmak ve teröristlerin yuvalanabileceği, ulaşılması zor, devletlerin denetiminden uzak "gri bölgeleri" (Darfur'dan geçerek Moritanya'dan Somali'ye uzanan Sahel bölgesi ve Afganistan ile Pakistan arasındaki sınır bölgesi) kontrol altına almak.

> *Washington, geleneksel kurumlar içinde üstlenmek zorunda kaldığı sorumlulukları üstlenmeyeceği, resmi olmayan koalisyonlara dayalı ucuz bir tür çok yanlılık geliştiriyor.*
>
> P. HASSNER VE JUSTIN VAÏSSE, QUESTIONS INTERNATIONALES, EYLÜL-EKİM 2003.

1975'TEN BU YANA ABD'NİN YAPTIĞI ASKERİ MÜDAHALELER



Kaynak: Center for Defense Information, Washington.

ABD'NİN DOSTLARI, DÜŞMANLARI

Dünya ABD'ye karşı çelişkili duygular besliyor. Kimilerinin gıpta, kimilerininse nefret ettiği Amerikan modeli, baştan çıkarıcı olduğu kadar itici de. ABD'nin jeostratejik gücü seferber olmuş durumda, ama zaman zaman küstahlaşabilen bu büyük gücün, dünyadaki tüm sorunların evrensel nedeni olduğunu düşünenler bu güce tepkili. Fakat Yanki düşmanlığı, Amerikan dış politikasına duyulan tepki olduğu kadar, Amerikan küreselleşmesine direnmekte zorlanan ulusal kültürlerin beslediği karmaşık bir his aynı zamanda. Dünyanın ABD'ye karşı hissettikleri, ülkeye duyulan hayranlık ile imparatorluğa duyulan nefret arasında gidip geliyor.

1950'den itibaren Amerikan karşıtlığının iki evresi

Amerikan karşıtlığı, önceleri, Avrupa ülkelerindeki komünist partilerin SSCB'den esinlenerek dünyaya yaydığı soğuk savaş manifestolarından biriydi. Amerikan karşıtlığı, 1964-1975 yılları arasında, Vietnam Savaşıkarşıtı hareketle ve ABD'nin aynı dönemde Latin Amerika'ya yaptığı askeri müdahalelerle beslendi. Latin Amerika'daki halk yığınları, Küba devrimini örnek alıyordu. "Amerikan emperyalizmi" dünyanın dört bir yanında protesto edildi, fakat protestocular hiçbir zaman aşırı şiddete başvurmadı.

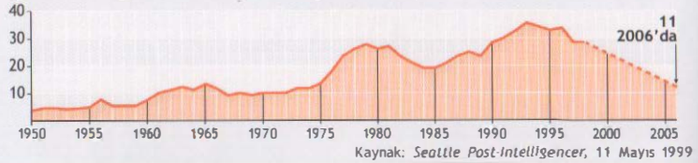
Amerikan karşıtlığı, 1991'de SSCB'nin dağılmasıyla farklı bir boyut kazandı, İslami köktendincilige açık ülkelerde, yerini medeniyetler çatışmasına bıraktı. 1980'li ve 1990'lı yıllardaki devlet terörünü (Libya, İran) El-Kaide izledi. İslamlaşmış üçüncü dünyanın siyasi tepkisini istismar eden El-Kaide, 11 Eylül saldırılarıyla emperyalizme karşı savaş nostaljisi içinde olanları kendine hayran bıraktı. Amerikan karşıtlığı başka yerlerde de büyüyor ve Venezuella Devlet Başkanı Hugo Chavez'in "yanki" karşıtı söylemine pek de kayıtsız kalmayan Latin Amerika'da yeni bir soluk buluyor. Batı'da da, küreselleşme karşıtlarının en gözde teması yine Amerikan karşıtlığı. Küreselleşme karşıtları G8 zirvelerini ya da Dünya Ticaret Örgütü toplantılarını protesto etmek için düzenledikleri büyük gösterilerde bu düşüncelerini açıkça dile getiriyorlar.

YAPTIRIMLAR

1997-2006 arasında ABD'nin yaptırım uyguladığı ülkeler



ABD'nin yaptırım uyguladığı ülkelerin sayısındaki artış (BM'nin desteğiyle ya da BM'nin desteği olmaksızın)



Kaynak: *Seattle Post-Intelligencer*, 11 Mayıs 1999

> *Dünyanın her köşesinde herkes ABD'yi ve ABD'nin yaptığı yanlışları kınıyor. Bu yanlışlar gerçek olmakla birlikte, daima abartılıyor, hatta karikatürize ediliyor. Öyle ki, insanın, bunca göçmenin neden ABD'ye giderek bu aşağılanmayı kabul etmek istediğini sorası geliyor.*

Yaptırımlar ve Yanki karşıtlığı

ABD'nin bazı ülkelere uyguladığı yaptırımlar Soğuk Savaş sonrasında artı. Çeşitli biçimlerdeki bu yaptırımların en yaygını, düşman ya da tehlikeli görülen ülkelere veya örgütlere ait banka hesaplarının ve mali varlıkların dondurulması. Libya'ya uygulanan yaptırımların 2004'te kaldırılmasından sonra, bugün 11 ülke bu tür yaptırımların hedefi durumunda ve bu da tüm dünyada Amerikan karşıtlığını arttıran etkenler arasında.

ABD yanlıları ve karşıtları

"Amerikan karşıtlığı, ülkemizin mutlak değerlerinden biri. Bilinçli olalım ya da olmayalım, sözlerimizin, düşüncelerimizin içine işleyen bu değer, Fransız kültürünün temellerinden birini oluşturuyor."
ANDRÉ KASPI, PARİS I. ÜNİVERSİTESİ'NDE TARİH PROFESÖRÜ. *LES ÉTATS-UNIS D'AUJOURD'HUI, MAL CONNUS, MAL AIMÉS, MAL COMPRIS* [Bugünkü ABD: Kötü Bir Üne Sahip ve Sevilmiyor], TEMPUS, PERRIN, 2004.

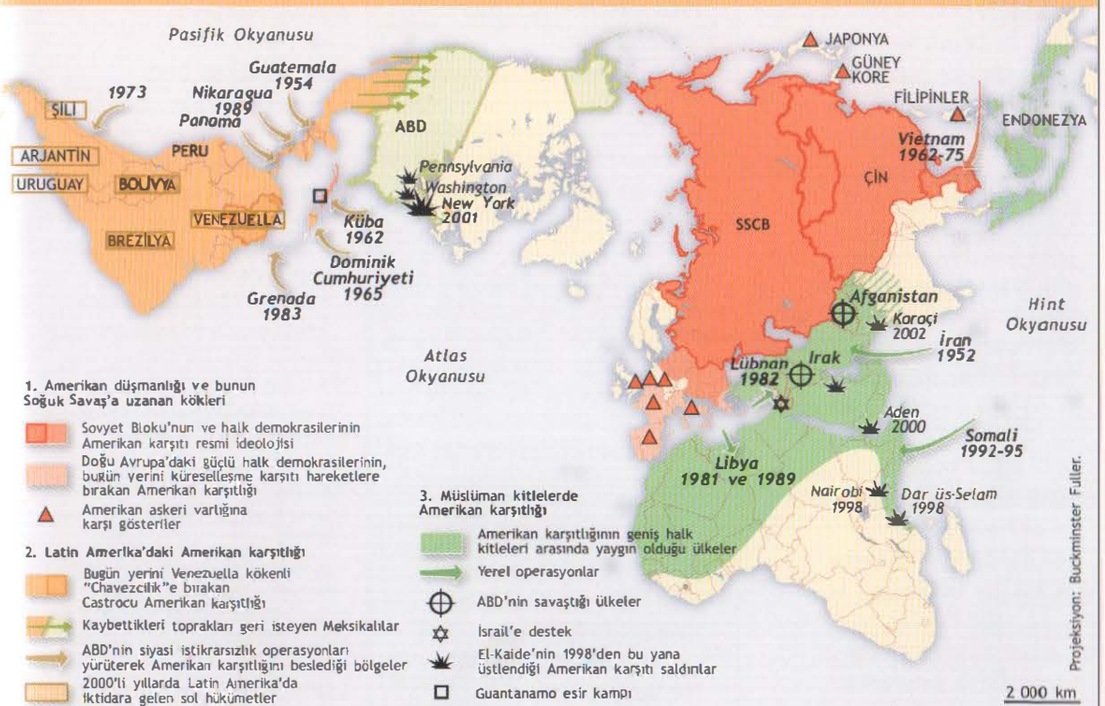
"ABD bizim ne işimize yarıyor? [...] Bizde kötü giden ne varsa hep onlardan geldiğine inanmamızı sağlıyor. Demek ki bu dünyada kötü giden her şeyin sorumlusu ABD ve bugün böyle düşünenler yalnızca Avrupalılar değil."
JEAN-FRANÇOIS REVEL, FRANSIZ AKADEMİSİ ÜYESİ, *L'OBSESSION ANTI AMÉRICAINE* [Amerikan Karşıtı Saplantı], PLON, 2002.

"Amerikan rüyası [...] şanslı olanların, özgürlük ve konfor içinde yaşayanların değil, yoksulların, dışlanmışların, kaçakların, lanetlenmişlerin; yüzyıllardır Amerika'ya gidebilmek için her şeyi göze alanların rüyasıdır."
NICOLE BACHARAN, TARİHÇİ VE SİYASET BİLİMCİ, *FAUT-IL AVOIR PEUR DE L'AMÉRIQUE?* [Amerika'dan Korkmak Gerekir mi?], LE SEUIL, 2005.

"Bugün dünya için en büyük istikrarsızlık tehdidi, koruyuculuğu bırakıp yağmacılığa başlamış olan Amerika'nın ta kendisidir [...] ekonomik, askeri ve ideolojik açılardan zayıflayan Amerikan İmparatorluğu [...] dağılma sürecine girmiştir."
EMMANUEL TODD, TARİHÇİ VE SİYASET BİLİMCİ, *APRÈS L'EMPIRE, ESSAI SUR LA DECOMPOSITION DU SYSTEME AMÉRICAIN*, FOLIO ACTUEL, GALLIMARD, 2004 (*İmparatorluktan Sonra: Amerikan Sisteminin Çöküşü*, çev: Gülser Çetin, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları, Aralık 2004).

"Bu karmaşaya yol açan Amerikan İmparatorluğudur: Bugün ABD bir imparatorluk olarak, kendisiyle birlikte hareket eden dostlarını ve kendisine boyun eğenleri koruma görevini yerine getirmeyi reddediyor. Dünyayı fethetmek ve kendisine boyun eğenlerin sorumluluğunu üstlenmek niyetinde falan değil. ABD, imparatorluk olmasına bir imparatorluk ama fethettiği topraklarda kalma amacı taşımıyor, bunun yerine, karışıklığı mali normlar ve askeri harekâtlarla düzene kavuşturmak istiyor. Darbe üzerine darbe vurarak umutsuzluğu bastırmaya çalışıyor."
ALAIN JOXE, SOSYOLOG VE STRATEJİ UZMANI, *L'EMPIRE DU CHAOS, LES RÉPUBLIQUES FACE À LA DOMINATION AMÉRICAINE DANS L'APRÈS-GUERRE FROIDE*, LA DECOUVERTE POCHE, ÉD. 2004 (*Kaos İmparatorluğu*, çev: Işık Ergüden, İstanbul: İletişim Yayınları, Nisan 2003).

DÜNYADA AMERİKAN DÜŞMANLIĞI



KRONOLOJİK NOTLAR

1776 ABD Bağımsızlık Bildirgesinin ilanı

1783 Ingiltere ile barış antlaşması

1803 Louisiana'nın Fransızlardan satın alınması, kıtanın batısının açılması

1803-1805 Lewis ve Clark'ın Pasifik Okyanusu'na yaptıkları keşif gezisi

1818 Sınırı Büyük Göller bölgesinin batısında, 49. paralelde sabitleyen anlaşmanın Büyük Britanya ile imzalanması

1819 Ispanya'nın Florida'yı ABD'ye bırakması

1823 Başkan Monroe'nun Amerikan dış politikasının temellerini oluşturan söylevi

1845 1836'da bağımsızlığını kazanan Texas'ın ABD'ye katılması

1846 Büyük Britanya ile Oregon topraklarının paylaşıldığı anlaşmanın imzalanması

1846-1848 Meksika ile savaş ve Guadolupe Hidolgo Antlaşması. Meksika, Colifornio dahil tüm güneybatıyı ABD'ye bıraktı.

1853 GADSEN PURCHASE (Meksika'nın, Arizona'nın güneyindeki toprakların bir bölümünü ABD'ye satması)

1867 Rusya'nın Alaska'yı ABD'ye satması

1867 Midway'in ilhakı

1864-1890 Batı'da Kızılderili savaşları

1898 Hawai'nin ve Wake Adası'nın ilhakı

1898 Ispanya ile savaş ve Poris Antlaşması. Ispanya, Filipinleri, Porto Riko ve Guam'ı ABD'ye bıraktı, Küba'ya da bağımsızlık verdi.

1899 Berlin Antlaşması. Almanya, Somoa Takımadalarını ABD'yle paylaştı.

1901 Küba üzerinde Amerikan himayesi (Platt Yasası)

1903 Yeni Panoma Cumhuriyeti ile 1914'e kadar okyanuslar arası bir kanal inşa edilmesi için anlaşma

1917 ABD'nin Avrupa'da savaşa girmesi

1920 Versailles Antlaşması'nın ABD Senatosu tarafından reddi

1935-1937 Tarafsızlık Yasaları

14 Ağustos 1941 Atlantik Şartı

Aralık 1941 Japonya'nın 7 Aralık'ta Pearl Harbor'a düzenlediği saldırının ardından ABD'nin savaşa girmesi

1944 Bretton Woods Konferansı ve uluslararası para sisteminin yürürlüğe girmesi

8 Mayıs ve 2 Eylül 1945 Almanya ve Japonya'nın teslim olması

1947 Truman doktrininin ilanı

1947 Marshall planının yürürlüğe konulması

1948-1949 Berlin ablukası

1949 NATO'nun kuruluşu

1950-1953 Kore Savaşı

1951 Japonya ile barış antlaşması imzalanması

1954 SEATO Paktı'nın imzalanması

1962 Küba'da füze krizi

1965-1975 Vietnam Savaşı

1972 Nixon ve Kissinger Pekin'de

1978 Panoma Kanalı bölgesinin iadesi konusunda Trujillo-Carter Anlaşmaları

1979 Tahran'daki ABD Büyükelçiliği'nin işgal edilmesi

1979 Mısır ve Israil arasında Camp David Anlaşması'nın ABD başkanlığında imzalanması

1983 Beyrut'ta Amerikan deniz piyadelerine saldırı

1989 SSCB'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sonu

1991 Körfez Savaşı ve Kuveyt'in kurtarılması

1994 Amerika kıtasının tamamında bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmasını öngören Miami Deklarasyonu

1993-1998 Amerikan hedeflerine çeşitli saldırılar, 1998'de Nairobi ve Dar üs-Selam'daki ABD Büyükelçilikleri'nin bombalanması

1999 Yugoslavya'ya müdahale (NATO ile birlikte)

1999-2004 Eski Doğu Blağu üyesi Doğu Avrupa ülkeleri ve Baltık Cumhuriyetlerinin NATO'ya katılması

11 Eylül 2001 Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a saldırı

2003 Irak'ta savaşın başlangıcı

2006 Japonya ile ABD arasında Doğu Asya'da stratejik karşılıklı sorumluluk anlaşması imzalanması

ÖNEMLİ RAKAMLAR

YÜZÖLÇÜMÜ	9 363 520 km²
NÜFUS (2004)	292 801 000

NÜFUS VERİLERİ

Doğurganlık:	2,11
Doğum Oranı:	‰14,1
Ölüm Oranı:	‰9,4
Yaşam Beklentisi:	77,1
1990-2000 arası ABD'ye giriş yapan göçmen sayısı:	9 095 000
Ülke dışında doğmuş nüfusun toplam nüfusa oranı:	%11,1

FEDERAL CUMHURİYET
50 eyaletten oluşuyor.

En kalabalık 5 eyalet:

- California: 33,5 milyon
- Texas: 22,1 milyon
- New York Eyaleti: 19,2 milyon
- Florida: 17 milyon
- Pennsylvania: 12,9 milyon

Federal Başkent: Washington (District of Columbia)

ŞEHİRLEŞMİŞ BİR ÜLKE
5 Amerikalıdan 4'ü şehirlerde yaşıyor.

BAŞLICA YERLEŞİM BÖLGELERİ

- New York Şehri (New York): 18,6 milyon
- Los Angeles (California): 12,8 milyon
- Chicago (Illinois): 9,3 milyon
- Philedelphia (Pennsylvania): 5,8 milyon
- Dallas (Texas): 5,6 milyon
- Washington (District of Columbia) ve Huston (Texas): 5 milyon
- Boston (Massachusettes), Detroit (Michigan), San Fransisco (California), Atlanta (Georgia): Her biri 4 milyonun üzerinde

Washington, Baltimore, Philadelphia, New York ve Boston kentlerinin bulunduğu kuzeydoğu kıyı şeridi 45 milyon nüfuslu devasa bir kentsel alandır.

GSMH 10 trilyon 446 milyar Dolar

ABD BAŞKANLARI

George Washington (1789-1797)	bağımsız
John Adams (1797-1801)	federalist
Thomas Jefferson (1801-1809)	cumhuriyetçi
James Madison (1809-1817)	cumhuriyetçi
James Monroe (1817-1825)	cumhuriyetçi
John Quincy Adams (1825-1829)	demokrat-cumhuriyetçi
Andrew Jackson (1829-1837)	demokrat
Martin Van Buren (1837-1841)	demokrat
William Henry Harrison (1841)	liberal
John Tyler (1841-1845)	liberal
James Knox Polk (1845-1849)	demokrat
Zachary Taylor (1849-1850)	liberal
Millard Fillmore (1850-1853)	liberal
Franklin Pierce (1853-1857)	demokrat
James Buchanan (1857-1861)	demokrat
Abraham Lincoln (1861-1865)	cumhuriyetçi
Andrew Johnson (1865-1869)	cumhuriyetçi
Ulysses Simpson Grant (1869-1877)	cumhuriyetçi
Rutherford B. Hayes (1877-1881)	cumhuriyetçi
James Garfield (1881)	cumhuriyetçi
Chester A. Arthur (1881-1885)	cumhuriyetçi
Grover Cleveland (1885-1889)	demokrat
Benjamin Harrison (1889-1893)	cumhuriyetçi
Grover Cleveland (1893-1897)	demokrat
William McKinley (1897-1901)	cumhuriyetçi
Theodore Roosevelt (1901-1909)	cumhuriyetçi
William Howard Taft (1909-1913)	cumhuriyetçi
Woodrow Wilson (1913-1921)	demokrat
Warren G. Harding (1921-1923)	cumhuriyetçi
Calvin Coolidge (1923-1929)	cumhuriyetçi
Herbert Hoover (1929-1933)	cumhuriyetçi
Franklin Delano Roosevelt (1933-1945)	demokrat
Harry Truman (1945-1953)	demokrat
Dwight D. Eisenhower (1953-1961)	cumhuriyetçi
John F. Kennedy (1961-1963)	demokrat
Lyndan Johnson (1963-1969)	demokrat
Richard Nixon (1969-1974)	cumhuriyetçi
Gerald R. Ford (1974-1977)	cumhuriyetçi
Jimmy Carter (1977-1981)	demokrat
Ronald Reagan (1981-1989)	cumhuriyetçi
George Herbert Walker Bush (1989-1993)	cumhuriyetçi
Bill Clinton (1993-2001)	demokrat

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

BACHARAN NICOLE, *Faut-il avoir peur de l'Amérique ? Paris, Seuil, 2005.*

CARROUÉ LAURENT, *Géographie de la mondialisation, Paris, A.Colin, 2002.*

CARROUÉ LAURENT, *La mondialisation, genèse, acteurs et enjeux, Rosny, Bréal, 2005.*

DOREL GÉRARD, *La Mégalopolis américaine, Poitiers, CNED, 2003.*

DOREL GÉRARD, *La Puissance des États, Paris, La Documentation photographique, 1998.*

FATH SÉBASTIEN, *Militants de la Bible aux États-Unis, évangéliques et fondamentalistes du Sud, Paris, Autrement, 2004.*

GAUCHON PASCAL VE GERVAISE YVES, *Le Nouveau Monde, géopolitique des Amériques, Paris, PUF, 2005.*

GOUSSOT MICHEL, *Les États-Unis dans la nouvelle économie mondiale, Paris, A. Colin, 2000.*

JOXE ALAIN, *L'Empire du chaos - Les républiques face à la domination américaine dans l'après-guerre froide, Paris, La Découverte, 2004.*

KASPI ANDRÉ, *Les États-Unis d'aujourd'hui, mal connus, mal aimés, mal compris, Paris, Perrin, édition Tempus, 2004 (1re édition 1999, Plon).*

KLEIN NAOMI, *No logo - La tyrannie des marques, Paris, Actes Sud, 2001.*

HARTER HÉLÈNE, *L'Amérique en guerre - Les villes pendant la Seconde Guerre mondiale, Paris, Galaade, 2006.*

HASSNER PIERRE ET VAÏSSE JUSTIN, *Washington et le monde, dilemmes d'une superpuissance, Paris, Autrement, 2003.*

LABROUSSE ALAIN, *Géopolitique des drogues, Paris, PUF, coll. «Que sais-je ?», 2004 (1re édition 2002).*

LACOSTE YVES (SOUS LA DIRECTION DE), *Dictionnaire de géopolitique, Paris, Flammarion, 1995.*

DE MONTBRIAL THIERRY, *Les Faces cachées de la mondialisation, IFRI, Ramsès, Paris, Dunod, 2004.*

REVEL JEAN-FRANÇOIS, *L'Obsession anti-américaine : son fonctionnement, ses causes, ses inconséquences, Paris, Plon, 2002.*

TODD EMMANUEL, *Après l'empire - Essai sur la décomposition du système américain, Paris, Gallimard, «Folio Actuel, 2002 et 2004.*

VALENTIN JEAN-MICHEL, *Hollywood, le Pentagone et Washington, les trois acteurs d'une stratégie globale, Paris, Autrement, 2003.*

WIEVIORKA MICHEL ET AL., *L'Empire américain. Les entretiens d'Auxerre, Paris, Balland, 2004.*

DERGİLER

Alternatives économiques, Şubat 2005, «Les États-Unis ne sont pas proches de la faillite», Paris, 2005.

Courrier international, «Made in Bush», Paris, HS Société, 2004.

Diplomatie, «Affaires stratégiques et cultures internationales», Ventabren (France).

L'Expansion, «Comment l'Amérique veut contrôler le monde», Paris, Kasım 2002.

Hérodote, «Religions et géopolitique», Paris, n° 106, 2002 ; «Les évangéliques à l'assaut du monde», n°119, 2003.

L'Histoire, «L'empire américain», Paris, HS n°7, 2000.

Mappemonde, Montpellier, «Le bassin caraïbe», n° 72, 2003 ; n° 75, 2004 (IDE).

Manière de voir, «États-Unis fin de siècle», n° 16, 1992 ; «Les États-Unis en campagnes», n° 77, 2004.

Questions internationales, «La puissance américaine» n° 3, 2003, Paris, La Documentation française.

La Vanguardia, Dosya no 13, «Los Hispanos en Estados Unidos», Barselona, 2004.

İSTATİSTİK VERİLER

ABD hakkında istatistik veri için, ABD yönetimine bağlı organların internet sitelerine bakılabilir. Aşağıda belirtilen siteler, özellikle önemlidir.

- ABD İstatistik Yıllığı, ABD Nüfus İdaresi (www.census.gov/statab).
- Ulusal Bilim Vakfı (www.nsf.gov/statistics)
- ABD Maliye Bakanlığı (www.treas.gov/tic)
- ABD Enerji Bakanlığı (ww.fe.doe.gov).
- Göç (www.migrationinformation.org/globalata).
- Images économiques du monde, André Gainblin, Paris, A. Colin.
- BM (BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı [CNUCED], Dünya Bankası, vs.)

ATLASLAR

L'atlas du «Monde diplomatique», Paris, 2006.

L'atlas des atlas de «Courrier International», HS, Paris, 2006.

«Le dessous des cartes», atlas géopolitique, J.C. Victor, Paris, Arte-Taillandier, 2005.

Émergences caraïbes, éléments de géographie politique, Pascal Buléon et al., L'Harmattan, Paris, 2001.

Atlas de géographie de l'espace, Fernand Verger, Belin, Paris, 1997.

Atelier de cartographie de Sciences Politiques, Paris (http://www sciences-po.fr/cartographie).

TARİH ATLASLARI

Mapping America's past, a historical atlas, Maerk Carnes ve diğerleri, Holt publishers, New York, 1996.

Historical atlas of the United States, Centennial edition, National Geographic, Washington, 1988.

Atlas du millénaire, la mort des empires, 1900-2015, Gérard Challiaud et Jean-Pierre Rageau, Hachette, Paris, 1998.

AUTREMENT ATLAS DİZİSİNDEN

Atlas des religions, Brigitte Dumortier, Paris, Autrement, 2002.

Atlas des migrations dans le monde, Catherine Withtol de Wenden, Autrement, 2005.

Atlas des guerres et des conflits dans le monde, Dan Smith, Autrement, 2003.

Atlas des guerres, la guerre froide, Lawrence Freedman, Paris, Autrement, 2004.

DİZİN

KISALTMALAR

AB Avrupa Birliği
ABD Amerika Birleşik Devletleri
ACP The African, Caribbean and Pacific Group of States / Afrika, Karayip ve Pasifik Ülkeleri Grubu
ANZUS The Australia, New Zealand, United States Security Treaty / Avustralya, Yeni Zelanda ve ABD Güvenlik Antlaşması
AR-GE Araştırma-Geliştirme
ASEAN Association of Southeast Asian Nations / Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği
BAE Birleşik Arap Emirlikleri
BDT Bağımsız Devletler Topluluğu
BM Birleşmiş Milletler
CAFTA Central American Free Trade Agreement / Orta Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
CARICOM Caribbean Community / Karayipler Topluluğu ve Ortak Pazarı
CIA Central Intelligence Agency / Merkezi Haberalma Teşkilatı
CSE Communications Security Establishment / İletişim Güvenliği Kurumu
DSD Defence Signals Directorate / Savunma Haberleşme Direktörlüğü
DTÖ Dünya Ticaret Örgütü
EİT Enformasyon ve İletişim Teknolojileri
FAA Foreign Assistance Act / Dış Yardım Kanunu
FTAA The Free Trade Area of the Americas / Amerika Serbest Ticaret Bölgesi
GCHQ Government Communications Headquarters / Devlet İletişim Karargâhı
GCSB Government Communications Security Bureau / Devlet İletişim Güvenliği Dairesi
GDO Genetiği değiştirilmiş organizma
GM General Motors
GSMH Gayri safi milli hasıla
GSYİH Gayri safi yurtiçi hasıla
ISAAA International Service for the Acquisition of Agri-biotech Applications / Uluslararası Tarımsal Biyoteknolojik Uygulamalar Edinme Hizmeti
KSC Kennedy Space Center / Kennedy Uzay Merkezi
MCCA MCCA Minority Corporate Counsel Association / Birleşik Azınlık Avukatları Derneği
MERCOSUR El Mercado Común del Sur / Güney Amerika Ortak Pazarı
MIT Massachusetts Institute of Technology / Massachusetts Teknoloji Enstitüsü
NAFTA The North American Free Trade Agreement / Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NASA National Aeronautics and Space Administration / Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
NATO North Atlantic Treaty Organization / Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
NORAD The North American Aerospace Defense Command / Kuzey Amerika Hava Savunma Komutanlığı
NSA National Security Agency / Amerikan Ulusal Güvenlik Dairesi
OAS Organization of American States / Amerikan Devletleri Örgütü
OPEC Organization of Petroleum Exporting Countries / Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
SEATO Southeast Asia Treaty Organization / Güneydoğu Asya Antlaşması Örgütü
SPR Stratejik Petrol Rezervi
SSCB Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği
UKUSA United Kingdom and United States Agreement / Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri Anlaşması
USAID United States Agency for International Development / ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı
USCAFTA US Canada Free Trade Agreement / ABD-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması
USCENTCOM United States Central Command / ABD Merkez Komutanlığı
USEUCOM United States European Command / ABD Avrupa Komutanlığı
USNORTHCOM United States Northern Command / ABD Kuzey Komutanlığı
USPACOM United States Pacific Command / ABD Pasifik Komutanlığı
USSOUTHCOM United States Southern Command / ABD Güney Komutanlığı

A
ABD (dünya üzerindeki yeri) 8-9
Amerikan düşmanlığı 75
Amerikan karşıtlığı 74
Araştırma ve geliştirme 24-25, 25
Askeri (güç) 62-63, 64-65, 66-67, 68-69
Askeri harcamalar 62,63
Askeri müdahaleler 73
Atom bombası 16, 20-21

B
B 52 20
Beyin göçü 56-57
Biyoteknoloji 25
Borsa patlaması 34,35
Bütçe açığı 43

C Ç
Cap Canaveral 28
Carter-Torrijos (anlaşmaları) 13
Çin (Çin-ABD restleşmesi) 39
Çakuluslu (şirketler) 32, 51

D
Dünyanın jandarması 72-73
Devlet borcu 42, 43
Diego Garcia 67
Disney 60
Dale Faads Cy 46, 47
Dolar (İmparatorluğun silahı: dolar) 42-43

E
Echelon 31
EİT 26-27

F
Fetih (kıtanın fethi) 10-11, 12, 13
Ford 36
FTAA 41

G
Göç 52-53, 54-55,56-57
General Electric 36
GDO 48-49
Google 27
GSMH 22
Guantanamo 12

H
Havacılık ve uzay 28-29, 30-31
Havacılık 40
Hawaii 14, 68, 69
Hispanikleşme 54-55
Hollywood 61

I İ
IBM 26
İnternet 60-61
İkinci Dünya Savaşı 16-17

K
Kalkınma (yardımı) 44-45
Kaneole (hava üssü) 69
Karayipler 12-13
Karar alma merkezleri 13
Kennedy (uzay merkezi) 29
Kızılderililer .....s. 11
Kiliseler 58-59
Kitle kültürü 60-61
Kokain 70
Küba 41
Küresel güç 9

L
Latin Amerika 71
Lewis v e Clark (keşif) 11
Little Big Horn 11

M
Maquiladora 71
Marshall planı 18, 45
Meksika Körfezi 12
Microsoft 26,27,37
Monroe (doktrini) 12
Monsanto 49
Mormonlar 59

N
NAFTA 40, 41, 46
Nasa 29
Nasdaq 34
NATO 67
New York 52
Nobel ödülleri 24
Nükleer cephanelik 21
Nükleer (tesisler) 20, 21

O
Oahu 69
Orta Amerika 12-13
Ortadoğu 66-67

P
Panama (kanalı) 13
Pasifik (Pasifiğin fethi) 14-15
Pasifik (Pasifik'te hakimiyet) 68-69
Pearl Harbor 69
Petrol 50-51

R
Remesas 70

S
SSCB 18-19
Soğuk savaş 18-19, 20-21
Silikon Vadisi 24
Sinema 61
Serbest ticaret 40-41

T
Tarım sanayii 46-47
Ticari açık 38-39
Terörizm 72
Ticaret savaşı 40-41
Tahıl (Dünyanın tahıl ambarı) 46-47
Teknolojik yenilik 23

U Ü
Uydular 29, 30, 31
Üniversiteler 57

V W
Vizeler 56
Vurucu güç 20, 21
Wall Street 34

Y
Yalta 18
Yaptırımlar 74
Yardım (sivil yardım, askeri yardım) 44-45
Yabancı yatırımlar 34-35, 36-37,43
Yeni köktendincilik 58-59
Yeşil devrim 48, 49
Yüksek teknoloji 22-23



Amerikan İmparatorluğu Atlası

Eşi benzeri olmayan bir imparatorluk-cumhuriyet olan ABD bu özelliğini, üzerine kurulduğu geniş coğrafyaya, daha da önemlisi, daima genç kalan ulusuna borçlu. XVII. yüzyıldaki kuruluşundan itibaren klasik bir emperyalist harekete girişen ABD, bir yandan kılıç, bir yandan müzakere yoluyla kıtanın uçsuz bucaksız topraklarını ele geçirdi. Sonra da, bu topraklar üzerinde istisnai zenginlikler yaratmayı, yaratıcı dehasını tüm dünyaya dayatarak dünyanın geri kalanının zenginliklerini ele geçirmeyi başardı. Günümüzde ABD'nin hakimiyetinin başlıca kaynağı, göz kamaştıran ama buyurgan ekonomik gücüdür.

Amerikan İmparatorluğu Atlası, Soğuk Savaş'tan tek küresel güç olarak çıkan Amerikan İmparatorluğu'nun üstlendiği yeni jeostratejik role de ışık tutuyor. 11 Eylül 2001'de gafil avlanan, dehşete düşen ve aşağılanan ABD'nin, hiçbir zaman ele geçiremeyeceği yeni düşmanına, terörizme karşı açtığı savaş ve Irak'ın işgali Atlas'ta kendine geniş bir yer buluyor.

Amerikan İmparatorluğu Atlası, 100'den fazla harita ve grafikle ABD'nin gücünün dayanaklarını ve dünyanın ABD'yi nasıl algıladığını anlatıyor.

Gérard Dorel Paris Üniversitesi eski profesörlerindendir, burada ABD coğrafyası dersi vermiştir. Ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı onursal başmüfettişidir. *Agriculture et Grandes Entreprises aux Etats-Unis* [ABD'de Tarım ve Büyük Şirketler] (éditions Economica, 1996) ve *La Puissance des Etats* [Devletlerin Gücü] (La Documentation Française, "Documentation photographique" dizisi, 1998) adlı kitapları da kaleme almıştır.

KİTAP
2006
SKB 0869375 VDY

NTV